

OPRECHTE DEELNEMING

WERKMAP LEERLINGENPARTICIPATIE
VOOR ALLE KINDEREN VAN DE BASISCHOOL

VZW DOEDÈSKADÈN & KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

OPRECHTE DEELNEMING

**WERKMAP LEERLINGENPARTICIPATIE
VOOR ALLE KINDEREN VAN DE BASISCHOOL**

ISBN-nummer: **9789077021163**

Derde herwerkte druk maart 2009

Auteurs: **Jan Van Dijck (vzw Doedèskadèn) en Hilde Cnudde (Kinderrechten-commissariaat)**

Een uitgave van: **Kinderrechtencommissariaat en vzw Doedèskadèn**

Verantwoordelijke uitgever: **Ankie Vandekerckhove, kinderrechtencommissaris, Leuvenseweg 86, 1000 Brussel.**

Copywriting: **Mark Van Bogaert**

Illustraties: **Véro Beauprez**

Vormgeving: **Artefact, Leuven**

Druk: **Arteprint, Brussel**

Met steun van de Vlaamse Overheid.

©collectief bezit. Er is maar vooruitgang als vruchten van samenwerking collectief bezit worden. Alles uit deze werkmapp mag dan ook vrij worden afgeschreven, gekopieerd, doorverteld, ja zelfs op microfilm gezet, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever, maar wel graag met bronvermelding.

Oprecht deelnemen Oprechte participatie

Deze werkmap is het resultaat van een jarenlang 'participatieproces'.

Het is onbegonnen werk om iedereen te vermelden die eraan meewerkte, erover meedacht, meepraatte, meebesliste. We hadden klankborden, verbetergroepen, vergaderingen. En net als participatie op school is de derde bijgewerkte druk van deze map het resultaat van een groeiproces.

Dat proces startte in 2002 in dertig Vlaamse basisscholen uit de verschillende onderwijsnetten. Hun betrokkenheid bij en hun oprechte deelname aan het schoolparticipatieproject van het Kinderrechtencommissariaat was hartverwarmend. We bedanken alle kinderen, leerkrachten, directies, ouders en andere betrokkenen voor hun inzet. Jullie ideeën, suggesties en kritische noten vanuit je dagelijkse klas- en schoolpraktijk waren een belangrijke inspiratiebron.

Vandaag is de map een begrip geworden en vonden de methodieken hun weg niet alleen naar heel wat basisscholen, maar ook naar secundaire scholen en naar mensen en organisaties die in scholen actief en participatief willen zijn.

Participatie staat nooit stil. Elke dag zijn er nieuwe ervaringen. Meer dan ooit proberen scholen leerlingen, leerkrachten en ouders intens te betrekken bij wat er op school gebeurt. Leerkrachten betrekken hun leerlingen bij verschillende leerinhouden. Leerlingen werken en denken mee rond thema's als milieu, burgerschap of mobiliteit en brengen zelf nieuwe onderwerpen aan. Allemaal delen ze hun nieuwe ervaringen graag met jou.

Participatie gaat over veel meer dan structuren zoals leerlingenraden. Daarom schrijft deze map geen participatie 'volgens het boekje'. Ze wil vooral inspireren en handvatten aanreiken. Je kunt er op verschillende momenten uit putten. Voor kleine of grote toepassingen. Om een structuur op te zetten of om in de klas een kleine ingreep te doen. Elke school weegt best af hoe ze het aangereikte materiaal aanwendt om het eigen pedagogische project en de doelstellingen uit de leerplannen te realiseren.

Wissel je je eigen ervaringen graag uit met die van andere scholen? Of wil je graag toelichting bij bepaalde methodieken? Daarvoor is er het netoverschrijdende project *Forum Leerlingenparticipatie*, een begeleidingsproject waarbij de pedagogische begeleidingsdiensten van GO!, het Katholieke Onderwijs (PBDKO), OVSG en Provinciaal Onderwijs Vlaanderen samenwerken om de leerlingenparticipatie op school te bevorderen en te ondersteunen. Elk schooljaar verzorgt het Forum verschillende sessies over leerlingenparticipatie. Voor verdere begeleiding kun je terecht bij je neteigen begeleidingsdienst. Voor specifieke vorming en ondersteuning op maat kun je ook terecht bij de vzw Doedèskadèn.

We hopen dat de map voor jou een werkinstrument wordt. Signaleer ons gerust je commentaar, je nuttige tips en je eigen praktijkervaringen. Dan blijft de map groeien en inspelen op creatieve processen, ook bij jou op school.

Veel succes ermee.

En veel participatieplezier,

Kinderrechtencommissariaat

Ankie Vandekerckhove
Kinderrechtencommissaris

Doedèskadèn vzw

Caroline Van den Bossche
Voorzitter

VSK

Jeff Bortels
Voorzitter

De pedagogische begeleidingsdiensten van:

GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap

Lut Stroobants
Adviseur- coördinator
Pedagogische begeleidingsdienst

Katholiek Onderwijs

Gaby Tersago
Directeur van de
Pedagogische Begeleidingsdienst (PBDKO)

Onderwijssecretariaat voor Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap (OVSG)

Bob Loisen
Directeur Pedagogisch beleid

Provinciaal Onderwijs Vlaanderen (POV)

Patrick Weyn
Directeur POV

INHOUD

SAMEN SCHOOL MAKEN

HOOFDSTUK 1	WAAROM PARTICIPATIE?	10
PARTICIPATIE HOORT BIJ ELKE RELATIE		11
PARTICIPATIE HOORT BIJ DEMOCRATISCH SAMENLEVEN		15
MOGEN PARTICIPEREN IS EEN MENSENRECHT		17
HOOFDSTUK 2	PARTICIPATIE: ENKELE PUZZELSTUKKEN IN KAART GEBRACHT	22
WIE GEEFT DE AANZET?		22
HOEVER TREK JE HET OPEN?		23
WAAR GAAT HET EIGENLIJK OVER EN HOEVER WIL JE GAAN?		26
	Waarover wil je het hebben?	
	Welk thema of gespreksonderwerp?	
	Hoever wil je gaan?	
	Wat is je uiteindelijke doel?	
	Hoe betrokken is iedereen?	
	Op welk moment betrekken we de leerlingen?	
WIE DOET ER MEE?		34
	De leerlingen	
	Het schoolpersoneel	
	Ouders en anderen	
WERKEN OP KLAS- OF SCHOOLNIVEAU?		37
WAT GEBEURT ER BIJ PARTICIPATIE?		38
WAARMEE REKENING HOUDEN?		40
	Hoeveel keer werk je samen?	
	Wat doe je op zo'n bijeenkomst?	
	Sluit alles aan bij de eigenheid van de leerlingen?	
	Wanneer kom je het best samen?	
	Hoeveel tijd laat je tussen de samenkomsten?	
	Hoelang duurt het traject?	
	Flexibiliteit	
	Moeten de leerlingen meedoen?	
WAAROM AL DIE VRAGEN?		43

HOOFDSTUK 3 PARTICIPATIE: EN NU AAN DE SLAG	48
INFORMEREN OVER OPZET EN VERLOOP	49
De leerlingen informeren over het opzet en verloop	
Tips	
IDEEËN, KNELPUNTEN EN SUGGESTIES VERZAMELEN	54
Peilen bij de leerlingen	
Tips	
Vragen stellen	
Modereren	
Valkuilen	
PRIORITEITEN BEPALEN	62
Welke thema's vinden de leerlingen het belangrijkste?	
Hoeveel thema's houden we over?	
Een gestructureerd klasgesprek	
Voorkeurlijsten maken in kleine groepjes	
Samen met de leerlingen een manier van werken bepalen	
Tips	
MEER INFORMATIE INWINNEN OVER HAALBAARHEID	67
Wat moeten we nog meer weten?	
Tips	
DE MENING EN HET ADVIES VAN ANDEREN VRAGEN, IN EN BUITEN DE SCHOOL	71
De mening en het advies van leerlingen uit andere klassen	
De mening en het advies van het schoolpersoneel	
Leerlingen in gesprek met de directeur	
Bespreking op de personeelsvergadering	
Schriftelijk reageren	
Samenkomst met betrokkenen	
Tips	
SAMEN BESLISSEN	76
De haalbaarheidstoets leidt tot een beslissing	
Je beslissingen en afspraken bekendmaken	
Tip	
DE BESLISSING UITVOEREN	78
De leerlingen als uitvoeringspartners	
Wat doen de volwassenen en wat doen de kinderen?	
Realisaties bekendmaken	
Tips	
OPVOLGEN EN EVALUEREN	81
De uitvoering opvolgen	
Evalueren	
Bepalen wat en waarover je wilt evalueren en hoever je wilt gaan	
Evalueren met de leerlingen	
Evalueren met het leerkrachtenteam	
Tips	

HOOFDSTUK 4 PARTICIPATIE: VORMEN VAN OVERLEG	88
GEORGANISEERDE OVERLEGVORMEN	88
Gemengde werkgroep	
Klankbordgroep	
Verbetergroep	
Kringgesprek	
Leerlingenraad	
EEN AFGEROND GEHEEL?	103
De vorm die het best past	
Een constante zorg	
NUTTIGE ADRESSEN	105
BIJLAGE	
METHODIEKFICHES EN TEKENINGEN:	
Oprechte Deelneming. Participatie voor klein en groot.	
Fiche 1: Overzicht overlegvormen en totaaloverzicht methodieken	
Participatie voor klein en groot	
Participatie voor gewoon en buitengewoon onderwijs	
Fiche 2: Het organigram	
Fiche 3: Tekeningen maken	
Fiche 4: Fotojacht	
Fiche 5: Meningsuitdrukking via figuren	
Fiche 6: De ideeënbus, klasbus	
Fiche 7: Het Grote Groene Envelopmoment	
Fiche 8: Dobbelen en kaartjes invullen	
Fiche 9: Afzonderlijke tekeningen van de stappen om zelf een tijdslijn te maken	
Fiche 10: Detectivespel	
Fiche 11: Detectiveschrift	
Fiche 12: Placemat	
Fiche 13: 'Dit kan anders'-prikkers	
Fiche 14: Kleine methodieken	
Fiche 15: De exploratieroos	
Fiche 16: Schoolraad	
Fiche 17: Evaluatiemethodieken	
Fiche 18: Tekening leeg klascharter (A3)	
Fiche 19: Inkleurposter (A3)	

SAMEN SCHOOL MAKEN

Samen maken we de school. Dat is het uitgangspunt van participatie en van deze werkmap. En 'samen', dat wil zeggen: met leerlingen, leerkrachten, directie, ander personeel, ouders en inrichtende macht.

Vind je dat we nu open deuren intrappen? Klinkt het alleen maar vanzelfsprekend? Is het bij jou op school al lang niet meer zo dat directie en leerkrachten het karakter van de hele school bepalen? Zijn het bij jou op school al lang de kinderen die de school elk jaar weer nieuw leven inblazen?

Of kun je je voorstellen dat de leerlingen een groter aandeel krijgen in de organisatie van wat er op je school gebeurt? Dat ze meer de sfeer op school bepalen?

Deze werkmap laat je zien waar je nu al participatief bezig bent. Want zeker op klasniveau is het basisonderwijs dé voorloper in leerlingenparticipatie. Maar de map biedt meer: een uitdaging en handvatten om verder te gaan. Om druppelsgewijs samen school te maken. Om samen te leren van elkaar en met elkaar rekening te houden.

Het wordt een breed wandelparcours met algemene informatie over leerlingenparticipatie. Maar ook en vooral met *praktijkgerichte* informatie en bruikbare aanknopingspunten om in je klas of school aan de slag te gaan. Natuurlijk kun je leerlingenparticipatie op verschillende manieren uitwerken. Participatie kan zich afspelen op verschillende niveaus en terreinen, het neemt heel verschillende vormen aan. De inspirerende anekdotes en methodieken laten je zien dat er veel meer dan één parcours of procedure mogelijk is. De map schrijft geen participatie 'volgens het boekje' voor, maar inspireert.

Gebundelde ervaringsbronnen

De map is gebaseerd op de ervaringen van verschillende scholen die meewerkten aan het schoolparticipatieproject van het Kinderrechtencommissariaat of aan de begeleidingen van het ondertussen opgeheven Steunpunt Leerlingenparticipatie. Leerlingen, leerkrachten en directie van deze scholen komen in de map rechtstreeks – geciteerd – én onrechtstreeks aan bod (zij het onder fictieve namen).

Hoe deze map opgebouwd is?

Je werkmap bestaat uit twee delen: een praktijkgerichte informatiebrochure en een tiental methodiekfiches en bijhorende tekeningen.

De **informatiebrochure** neemt je mee doorheen vier hoofdstukken.

Het eerste hoofdstuk geeft aan waar leerlingenparticipatie over gaat en staat stil bij de vraag 'waar dat nu eigenlijk goed voor is'.

Hoofdstuk 2 vertrekt van belangrijke vragen die je je als leerkracht kunt stellen vóór je start met een participatie-initiatief of tijdens het participatieproces zelf.

Hoofdstuk 3 omschrijft mogelijke stappen die je samen met de leerlingen kunt doorlopen in een participatie-initiatief op klas- of schoolniveau. Bij de stappen lichten we verschillende methodieken toe die leerkrachten in de praktijk gebruiken.

Ten slotte rondt hoofdstuk 4 af met concrete overlegvormen.

De **methodiekfiches** laten je concreet zien hoe je bepaalde methodieken participatief gebruikt.

Een werkinstrument

We hopen dat de map voor jou een werkinstrument wordt.

Eenzijds om je eigen 'ontwerp' van vormen van participatie op maat van jouw klas of school uit te distilleren. Het ontwerp dat het best aansluit bij jouw klas, jouw leerlingen, jouw collega's, je huidige schoolklimaat.

Anderzijds om er op verschillende momenten opnieuw in op zoek te gaan naar praktijkgerichte handvatten.

Misschien legde je in participatief werken al een langer ervaringsparcours af? Vind je het werkmateriaal te praktisch en te veel gesneden koek? We maakten een evenwichts-oefening tussen de behoeften van leerkrachten met veel en weinig ervaring: niemand onderschatten en voor iedereen genoeg handvatten aanbieden.

Deze werkmap is een groeiproces, en natuurlijk moet ze nog verder groeien. Ervaringen veranderen voortdurend, we leren continu bij. Signaleer dus gerust je commentaren, je nuttige tips en je praktijkervaringen aan het Kinderrechtencommissariaat. We houden er graag rekening mee.

Net als de map moet ook participatie groeien: elke school geeft op haar eigen ritme vorm aan participatie. Dat vraagt tijd. Tijd die achteraf zeker rendeert. Tijd waardoor je wellicht heel wat taken op termijn niet meer alleen hoeft te doen.

Alvast veel participatieplezier.

Hoe zag het schoolparticipatieproject eruit?

In het schooljaar 2001-2002 zette het Kinderrechtencommissariaat een schoolparticipatieproject op in Vlaamse basisscholen. Ruim 270 scholen waren kandidaat. Het thema leeft dus duidelijk in het basisonderwijs. Uiteindelijk selecteerden we voor ons pilootproject een groep van dertig scholen.

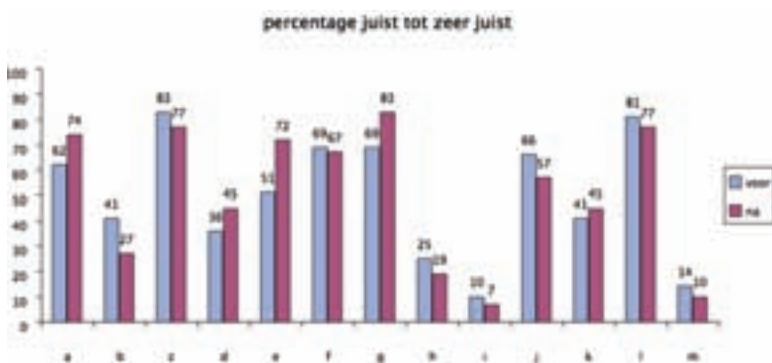
Het schoolparticipatieproject was een experiment in de reële klas- en schoolpraktijk. We experimenteerden met een planmatige aanpak om inspraak van leerlingen te realiseren.

Met een stappenplan werkten leerlingen, leerkrachten en directie samen aan hun afsprakenlijst of 'schoolcharter'. Die afsprakenlijst stelden we op met de inbreng van leerlingen uit alle leerjaren. Vooral leerlingen en leerkrachten van het vijfde en zesde leerjaar werkten actief mee. Zij kregen de opdracht om de afsprakenlijst op te stellen, en om rekening te houden met de leerlingen van de eerste en de tweede graad.

Met speelse methodieken werkten ze in drie sessies het stappenplan af. Daardoor leerden ze niet alleen ideeën te verzamelen om het leven en leren op school en in de klas te verbeteren. Ze toetsten die ideeën ook op hun wenselijkheid, en overlegden met elkaar en met hun leerkracht over de haalbaarheid ervan. Ze hielden stemrondes en beslisten samen welke ideeën uitvoerbaar waren.

De directie¹ had de belangrijke taak om de 'ontwerp-afsprakenlijst' aan een kritische analyse te onderwerpen. Ze moest de haalbaarheid en de wenselijkheid voor de hele school toetsen en eventuele veranderingen voorstellen en motiveren. Het uiteindelijke resultaat was een schoolcharter in elke school met zes afspraken die de scholen binnen twee schooljaren gingen realiseren. Samen met leerlingen, leerkrachten en directie.

En het schoolparticipatieproject wierp zijn vruchten af. Dat blijkt vooral uit het onderzoek bij de leerlingen zelf. Vóór en na het project vulden de leerlingen een vragenlijst in over hun graad van participatie. Achteraf voelden ze zich tevredener en meer betrokken bij hun school. De school kreeg een andere betekenis. Ze ervoeren wat allemaal kan op school. Ze keken anders en misschien ook wat kritischer naar hun school.

- Ik mag meedenken hoe mijn school kan veranderen in een ideale school
- Ik weet niet wat er allemaal in mijn school en in de andere klassen gebeurt
- Ik kan in mijn school aan activiteiten meedoen die ik leuk vind
- Ik durf de directeur te vertellen wat ik niet goed vind in onze school
- Ik kan bij de directeur terecht met een idee om op onze school dingen te veranderen
- Ik vind dat onze directeur zich om de leerlingen bekommert
- De directeur houdt rekening met de voorstellen van de leerlingen
- Ik heb het gevoel dat de juf/meester altijd gelijk moet hebben
- Mijn juf/meester vraagt nooit mijn mening
- Onze juf/meester maakt tijd om eens tof te praten over onze klas
- Ik durf onze juf/meester mijn mening te geven over de regels in onze klas
- Onze juf/meester houdt ons goed op de hoogte over alles wat er in de school gebeurt en verandert
- Onze juf/meester laat ons nooit meebeslissen over oplossingen voor problemen in de klas

Tijdens en na afloop evalueerden alle betrokkenen kritisch het schoolparticipatieproject. Dat leverde een rijke schat op aan informatie, ervaringen, knelpunten en uitdagingen. Het is die informatie die we zo toegankelijk mogelijk in deze werkmap verwerken.

¹ Als we spreken over de 'directeur', kan dat zowel over een vrouw als over een man gaan. In de leestekst verwijzen we naar 'de directeur' altijd met mannelijke verwijzwoorden, naar 'de directie' met vrouwelijke. We doen dat alleen maar omdat verwijzingen als hij/zij of hem/haar een vlotte lectuur niet echt bevorderen.

1 W AAROM PARTICIPATIE?

W AAROM PARTICIPATIE?

Deze werkmap is een uitnodiging om eens door een andere bril naar je school te kijken. Hoe zit het bij jou op school met de participatie van iedereen? Maken jullie samen de school? Leerkrachten, directie en ouders samen met de leerlingen en alle andere betrokkenen?

We beginnen met een uitnodiging om even na te denken over het waarom van participatie? Waar participatie goed voor is? Waarom dat eigenlijk zou moeten? Wat er het nut van is als de leerlingen een groter aandeel krijgen in de organisatie van wat er op je school gebeurt?

Zelf zien we drie goede redenen voor meer participatie op school.

- > Eigenlijk hoort participatie bij elke relatie.
- > Het is een aspect van democratie.
- > Mogen participeren is een recht van iedereen, een mensenrecht.

En dan de neveneffecten: een grotere betrokkenheid van iedereen zorgt er bijna vanzelf voor dat iedereen meer gemotiveerd naar school komt. Deze werkmap is dus ook een uitnodiging om werk te maken van nóg meer leefkwaliteit op school. Je hele school wordt er beter van¹.

PARTICIPATIE HOORT BIJ ELKE RELATIE

Hoog oplopen met inspraak en participatie is 'in'. Of het nu over kinderen of over 'burgers' gaat: over van alles en nog wat moeten ze gehoord worden. Ook over onderwerpen waarover ze vroeger niets te zeggen hadden. Ministers hebben er de mond vol van. Telkens weer duikt de term participatie op in richtlijnen en decreten. Niet alleen in het onderwijs. Ook steden en gemeenten leveren inspanningen om hun beleid doorzichtiger te maken, om de burger er meer bij te betrekken.

Maar is iets goed, alleen maar omdat het 'in' is? Nee. Er zijn een paar ijzersterke argumenten die voor participatie pleiten.

Ten eerste is het een kwestie van aanvoelen. Intuïtief voelt iedereen aan dat bij elke relatie participatie hoort. Ook in een pedagogische relatie is participatie essentieel. Het is gewoon een kwestie van respectvol en open met elkaar omgaan, een kwestie van kinderen van meet af aan serieus nemen. Dat blijkt ook in details, in onze gewone omgang met elkaar, in onze dagelijkse interacties.

Daar heb je geen hoogdravende theorieën voor nodig. Je mag het gerust doodnormaal vinden dat we kinderen voor vol aanzien, dat kinderen meetellen, dat ze gelijkwaardig zijn. Hun inbreng is even waardevol als die van volwassenen. In je interacties met leerlingen gaat het dus niet alleen om resultaten of over wie gelijk haalt. Het gaat erom dat we de betekenissen en ervaringen van iedereen aan bod laten komen. Je vindt dat kinderen zinvol kunnen meedenken en meepraten over heel wat onderwerpen, ook op school.

Samen de school toffer maken

Jeroen uit de vijfde klas verwoordt het zo: 'De school is van iedereen. De groten én de kleintjes moeten kunnen meedoen op school. Iedereen kan best zijn gedacht zeggen en mag ook mee kiezen wat er op school gebeurt. Als we meepraten, kunnen we de school toffer maken. De school kan altijd toffer. Dat kan blijven doorgaan.'

In zijn eigen taal slaat Jeroen spijkers met koppen: **meedoen op school**, daar gaat het om. En daar wordt iedereen op school beter van.

Momenten van meedoen

Aan juf Lieve vroegen we welke vanzelfsprekende momenten ze zag waarop ze haar leerlingen liet 'meedoen op school'. Al gauw kwam ze tot een hele lijst.

- > Ben laten vertellen waarom hij de laatste tijd zo droevig in de klas zit en daar gepast op reageren
- > Monica, Elke en Helena - drie meisjes uit de fanfare - uitbundig laten vertellen over de eerste plaats die ze behaalden in een muziekwedstrijd
- > Samen een plan uitdokteren om te voorkomen dat knikkeren op ruzie uitdraait
- > Uitleggen waarom het zo lang duurt voor de nieuwe drinkfontein er komt
- > Samen bekijken of huiswerk op woensdag zinnig is

- > Afspraken maken over het transport van zand aan de schoenen als de leerlingen op de nieuwe speelplaats spelen
- > De leerlingen een schema laten opstellen voor het voetbaltornooi van de derde graad
- > Afspreken wanneer een groepje leerlingen – samen met Shaina – aan Shaina's mama gaat vragen of ze die speciale pannenkoeken met groentevulling kan komen maken voor de les wereldoriëntatie
- > Peter en Stijn uithoren – ze hangen altijd de aap uit in de bus naar het zwembad en de rest van de klas vindt dat dat moet ophouden
- > Bespreken wat er beter kan aan de schooluitstap
- > Het voorstel bekijken om volgend schooljaar voor iedereen dezelfde kleurdoos te kopen
- > Een regeling uitwerken voor de kast met het turngerief
- > Beslissen wanneer we de afzonderlijke problemen van iedereen met rekenen – genoteerd in de kladschriften – gaan behandelen
- > Met de hele klas een brief schrijven naar het gemeentebestuur om te vragen of er geen verkeersremmers kunnen komen voor de schoolpoort.

Gaat het bij jou in de klas ook zo? Ken jij ook van die momenten die iets te maken hebben met participatie? Misschien noem je het niet zo. Soms gebeurt het met grote aandacht, soms tussen de lijnen door. Soms gaat het bewust, soms zonder dat je het zelf in de gaten hebt. Meestal gebeurt het niet gestructureerd of gepland. Maar het zijn wél belangrijke momenten waarop je de leerlingen op een natuurlijke manier een groter aandeel geeft in de organisatie van de klas. De kinderen sleutelen echt mee aan hoe ze in hun klas leven en werken.

Leerlingenparticipatie in de basisschool is heel ruim. Het gaat niet alleen over formele, georganiseerde beslissingsprocessen, maar ook over de dagelijkse omgang. Er hoeft ook niet zo nodig elke keer een beslissing uit te rollen.

Om een participatieve school te zijn, hoef je dus niet per se een leerlingenraad op te zetten.² Er zijn verschillende momenten en manieren waarop je leerlingen **echt invloed kunt laten uitoefenen**.

Die momenten kun je altijd aangrijpen en nog uitbreiden. Ook al gaat het misschien maar om heel kleine veranderingen. Om meer tijd vrij te maken voor al die kleinigheden, kun je bijvoorbeeld eens een extra klasgesprek inlassen. **Omdat je merkt dat het de verstandhouding en de sfeer binnen de klas gunstig beïnvloedt.** Als je de samenspraak verder samen oefent en ontwikkelt, wordt het een vanzelfsprekende omgangsvorm. Het is geen opgelegd spelletje: de leerlingen ervaren echt dat ze volwaardig mee kunnen doen, mee kunnen denken, mee kunnen praten en mee kunnen beslissen.

Mee weten

De leerlingen brengen een flink stuk van hun leven op school door. Om de school te beleven is het goed dat we ze aanspreken als volwaardige partners. Leerlingen moeten op de hoogte zijn van wat er allemaal op en rond de school gebeurt. Daarvoor is het nodig dat we ze informatie op maat doorspelen. Zonder informatie kunnen zij niet volwaardig meedenken of inhaken op wat er gebeurt.

Meedenken

De school speelt een ingrijpende rol in het leven van de kinderen. Leerlingen denken na over hun school. Het is hun ervaringswereld bij uitstek. Ze hebben ook een mening over wat er goed gaat op school en wat minder goed, over wat er allemaal kan veranderen.

Meepraten

Kinderen willen graag vertellen wat er in hen broeit, hoe zij de dingen zien en ervaren. Ze wisselen graag van gedachten met anderen, zowel andere kinderen als volwassenen. Over de wereld waarin zij leven en dus ook over de school. Het vraagt tijd en gepaste aandacht om te 'horen' wat kinderen te zeggen hebben. Basisvoorwaarde om mee te praten is dat we ook echt naar kinderen luisteren, dat ze zich 'ondersteund' voelen om zich een mening te vormen en die te uiten. Als leerkracht heb je daarin een dubbele opdracht: de kinderen ruimte geven om een mening te formuleren is één. Ze ondersteunen en toegankelijke, aangepaste uitingsvormen of kanalen aanreiken is twee.

Meebeslissen

Leerlingen kunnen niet alleen zinvol meepraten over al wat ze aanbelangt. Over sommige thema's willen ze ook echt mee beslissen. In de eerste plaats natuurlijk over die dingen die hen rechtstreeks aanbelangen. Ze brengen graag advies uit, zoeken graag mee naar een oplossing waar iedereen zich in kan vinden. Al pratend horen zij de mening van anderen, toetsen hun eigen mening daaraan, schaven die bij. Vaak formuleren ze punten waar volwassenen niet opkomen. Ze kunnen waardevolle aanvullingen geven bij elke beslissing. Niet altijd willen kinderen mee beslissen. Wat hen te ingewikkeld lijkt, laten ze liever over aan volwassenen die ze vertrouwen. Achteraf horen ze dan wel graag welke beslissing er viel en hoe die tot stand kwam.

Meedoen

Kinderen vertellen niet alleen graag hun ideeën, plannen, verwachtingen. Ze voeren ook graag mee uit. Zo ervaren ze dat ze echt meewerken aan hun school. Ze zien echt iets veranderen. Ze krijgen het gevoel dat ze er zelf greep op hebben.

Maar de vraag was dus: waarom participatie op school?

Als je kinderen vraagt wat hun deelname aan het schoolgebeuren betekent, reageren ze vanuit hun gevoel, vanuit de tintelingen die ze ervan krijgen. Ze zien het als een **uitdaging** om dingen te kunnen **veranderen vanuit hun kijk. De school wordt plots leuker, boeiender, het wordt meer 'hun' school.** Ze voelen zich meer betrokken.

Zo gaat dat ook bij volwassenen. Ook wij voelen ons vaak beter als we het gevoel hebben van een **zekere controle** over wat er zich rondom ons afspeelt. Als we weten wat er allemaal gebeurt, zijn we meer gemotiveerd om mee te denken en dingen aan te pakken.

Vormt controle, invloed vanuit leerlingen geen bedreiging? Zullen leerlingen dan niet iets beslissen waar wij, leerkrachten het niet mee eens zijn?

Nee.

Leerlingenparticipatie komt niet in de plaats van volwassenenparticipatie. Als leerkracht verdwijn je niet van het toneel. Je hoeft geen domeinen af te staan aan de kinderen. Het gaat er meer om dat je bereid bent om sommige dingen anders te benaderen. Door kansen te geven en ruimte te creëren maak je het mogelijk dat de leerlingen zelf gewicht in de schaal leggen. Door kinderen hun zienswijze volwaardig te laten inbrengen, er belang aan te hechten en er dieper op in te gaan, zorg je voor een wezenlijk verschil in jullie relatie, van start tot finish. Je geeft kinderen de ‘macht’ om echt invloed uit te oefenen.

Wil dat zeggen dat we alleen nog doen wat kinderen zelf ‘willen’? Het is niet de bedoeling dat leerlingen op een afzonderlijk eiland gaan functioneren, beslissen en uitvoeren. Wél is het de bedoeling dat we de leerlingen **opnemen in het werkelijke kader van de school**. Dat we ze integreren in de volwassenenwereld: door bijvoorbeeld visies en informatie van leerlingen door te spelen naar volwassenen en omgekeerd.

Graven op de speelplaats

Johan is directeur van een basisschool. Wat hij eerst zag als een simpele oplossing werd plots een ingewikkeld probleem. Er waren graafwerken in zijn school gepland om een deel van de speelplaats op te hogen. Daarvoor zou er twee weken lang een hijskraan op de speelplaats staan. Zijn oplossing lag voor de hand: de speeltijden spreiden. De eerste graad heeft tien minuten vroeger speeltijd dan de tweede graad.

In de speeltijd praat hij met een paar leerlingen over wat er allemaal gaat veranderen. Reactie: ‘Ik neem altijd de koek van mijn kleine zus mee. Wanneer moet ik haar die dan geven?’ Of nog: ‘Dit is het enige moment waarop ik samen met mijn vrienden van het vierde kan spelen.’

Johan vroeg de leerkrachten om bij de start van het nieuwe lesuur even te polsen bij de leerlingen naar alternatieven. Die zouden ze dan op de leerkrachtenvergadering bespreken. En daarna naar de klassen terugkoppelen.

We zeggen wel dat de deuren van onze klassen open staan, dat de deur van de directie voor iedereen open staat – maar is dat wel echt zo? **Kunnen leerlingen reageren op wat er in de school aan het gebeuren is?** Neem nu iets simpels als een hijskraan op de speelplaats: **kunnen de leerlingen ergens terecht met hun alternatieven? Met hun eigen initiatieven?** Of moeten zij wachten tot één van de volwassenen op school hun inbreng vraagt?

Misschien ga je uit puur idealisme achter het participatie-idee staan? Of misschien geef je participatie een kans om samen met alle betrokkenen **aan een andere schoolcultuur te timmeren?** Dan mik je op een betere sfeer op school, op een school die inspeelt op ieders noden en behoeften, **op een meerwaarde voor iedereen.**

PARTICIPATIE HOORT BIJ DEMOCRATISCH SAMENLEVEN

‘Kinderen moeten opgroeien tot verantwoordelijke en betrokken burgers.’ Het klinkt zo evident. Maar hoe willen we dat realiseren als we ze tegelijk op zoveel terreinen uitsluiten? Op school bijvoorbeeld? Als we kinderen kansen ontnemen om mee verantwoordelijkheid te dragen en zich mee verantwoordelijk te voelen.³

Participatie veronderstelt creatief op zoek willen gaan. Op zoek naar manieren om kinderen volwaardig te laten deelnemen aan het schoolgebeuren. Ze hoeven niet te wachten tot ze groot zijn. Participatie gaat over veel meer dan praten onder mondigen. Het gaat over kinderen aanspreken op hun competentie en hun vaardigheden.

Natuurlijk erken je de verschillen. Natuurlijk weet jij als leerkracht over sommige dingen meer. Natuurlijk heb je meer ervaring. Leerlingen aanvaarden dat, tenminste als ook zij respect krijgen.⁴ Geen betweterige toestanden. Daarin zit het onderscheid: anders maar niet beter. Dat levert een enorme verrijking op. Want ook leerlingen zijn deskundigen, hoe jong ze ook zijn.

De allerkleinste ervaringsdeskundigen

In de basisschool van Overijse gingen ze verbouwen. Op een dag legde de school de plannen voor aan de leerlingen, met de vraag of zij suggesties hadden. De allerkleinste vroegen en kregen aparte aandacht voor de trapleuningen. Die waren zo hoog dat de grotere kinderen ze van de trap drumden. In het nieuwe gebouw is aan dat euvel verholpen. De volwassenen waren daar nooit uit zichzelf opgekomen.

De conclusie van juf Triene: ‘Als leerkracht leer en groei je ook. Je leert hoe je leerlingen kunt ondersteunen. Je krijgt inzicht in wat er zich bij en onder de leerlingen afspeelt. Je komt dichterbij de leerlingen te staan. Hun respect groeit ook.’

De wisselwerking tussen deze andersoortige deskundigheden leidt dus tot respectvollere omgang met elkaar.

Belangen (behoeften en noden) van verschillende betrokkenen komen aan de oppervlakte. De school wordt zo tot democratisch terrein. Je wordt als leerling niet alleen opgeleid, ‘klaargestoomd’ voor later; je ontdekt er ook **samen respectvolle manieren van democratisch samenleven.**

Dat gaat niet over een utopische maatschappij, het speelt zich onder je eigen ogen af. In je klas, op je school, vandaag, nu. Initiatieven, projecten, regels en afspraken krijgen **een draagvlak.**

Betrap je jezelf er nooit op dat je tegen je leerlingen zegt ‘dat was de afspraak niet’? Een begripsverwarring die wel vaker voorkomt. Eigen regels worden onder het mom van afspraken aan de leerlingen opgelegd. Is zo’n ‘afpraak’ of ‘regel’ bespreekbaar? Onderkennen de leerlingen het belang ervan?

Lawaai in de refter

In de basisschool in Hasselt klonk al lang de vraag van de leerlingen of ze mochten praten in de refter. Het antwoord was tot dan toe nee. Vijf jaar geleden had de school het al eens uitgetoet. Het was op een flop uitgedraaid: een kakofonie en stijgende zenuwachtigheid bij de kinderen in de middagpauze. Maar omdat de vraag almaar luider weerklonk, maakte de directeur op een dag de regel opnieuw bespreekbaar. Hij wou niet alles ineens veranderen. Hij bepaalde vooraf dat veel lawaai uitgesloten was. Niet iedereen verdraagt een rumoerige refter. Er werd een proefperiode afgesproken.

De oplossing lag uiteindelijk in het voorstel van de kinderen om zelf het geluidsniveau onder controle te houden. Elke tafel voor zich. Dat ze mee een regeling mochten uitwerken, dwong bij de kinderen respect af. En ze wisten: bij te veel lawaai is het helemaal afgelopen met de pret.

Door samen te discussiëren over thema's en knelpunten op school kun je samen regels uitdokteren waar alle partijen zich meer in vinden. De kans verhoogt dat iedereen ze dan ook opvolgt. Als afspraken tot stand komen met betrokkenheid van de leerlingen, verhoog je tegelijk hun verantwoordelijkheidsgevoel.

Een ultieme truc om problemen op te lossen is participatie niet. De problemen verdwijnen daardoor niet meteen. Ze worden wel anders ingeschat.

Je kunt werk maken van participatie omdat je dan rekent op minder problemen op school. Maar een turnleraar uit Zwevegem vertrekt liever van een positievere vertrekhouding: 'De inbreng van de leerlingen is cruciaal en maakt van de school een gezamenlijke onderneming.'

MOGEN PARTICIPEREN IS EEN MENSENRECHT⁵

Participatie is gewoon een recht van alle mensen. Ook van kinderen dus. Het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind legde daar in 1989 de juridische grond voor. België ratificeerde het verdrag in 1991. Een hele mond vol, voor een belangrijk document dat een hele reeks mensenrechten vertaalt voor minderjarigen (iedereen onder 18 jaar).

Legt het Kinderrechtenverdrag dan alleen maar verplichtingen op voor de overheid? Voor de staat die het Verdrag ratificeerde? Nee. Ook leerkrachten, ouders, gemeentelijke ambtenaren tot zelfs de mevrouw van de snoepwinkel zijn voor een deel gebonden door het Verdrag.

Kinderen hier en nu hun burgerschap laten ervaren: dat is de essentie van het Verdrag. En het Verdrag geeft ook aan dat dit niet zo vrijblijvend is als mensen soms veronderstellen.

In 54 artikelen dekt het Verdrag een ruim spectrum van thema's die dicht bij kinderen staan. En dus ook dicht bij mensen die elke dag contact hebben met kinderen en de school.

Die mensen moeten niet alleen leerlingen informeren over hun rechten. Ze moeten ze ook elke dag **respecteren en toepassen in de praktijk**. Alleen leren over iets zonder het ook te ervaren, leidt tot minder resultaat.

Het Verdrag gaat over de protectierechten, provisierechten en participatierechten van kinderen.

Drie soorten kinderrechten

- > De **protectierechten** verwijzen naar het recht van het kind op **bescherming** tegen allerlei vormen van fysiek, psychisch of seksueel geweld, en tegen alle vormen van uitbuiting.
- > De **provisierechten** verwijzen naar het recht van het kind op de toegang en beschikbaarheid van **basisvoorzieningen** zoals onderwijs, gezondheidszorg en hulpverlening.
- > De **participatierechten** verwijzen naar het recht van het kind op actieve **betrokkenheid** bij de dingen die het kind aanbelangen. Dit uit zich bijvoorbeeld in dagelijkse situaties van meningsvorming, inspraak hebben of gehoord worden.

Tegen alle regels in – alle rechten zijn even belangrijk en ze hangen onderling samen – lichten we er één artikel uit, artikel 12 over het recht op vrije meningsuiting.

Artikel 12

‘De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld, te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.’

Dit artikel betekent dat we de kinderen moeten betrekken bij al wat ze aanbelangt. Zeker ook bij het dagelijkse leven en leren op school. En we moeten aan de mening van het kind ‘passend belang’ hechten. Dat betekent dat kinderen niet tot ‘minidictators’ worden. In tegendeel: er kunnen verschillende meningen naast elkaar bestaan. Geen enkele mening is belangrijker dan een andere. Zolang we maar vanuit het ‘belang van het kind’ handelen.

Het Kinderrechtenverdrag spreekt ook over het belang van de volledige ontplooiing van het kind en omschrijft een aantal ruime doelstellingen voor het onderwijs. ‘Eerbied bijbrengen voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden’ bijvoorbeeld. Het verdrag vraagt dus geen ik-gerichtheid. Het doet geen afbreuk aan de doelstellingen die elke school terecht beoogt.

De Vlaamse en de federale wetgeving verwijzen steeds vaker naar het Verdrag over de Rechten van het Kind. Sinds 2002 is de eerbiediging van kinderrechten en mensenrechten een bijkomende erkenningnorm in het Decreet Basisonderwijs. Het Decreet Gelijke Onderwijskansen verwijst ernaar bij de invulling van recht op onderwijs. Het (ontwerp) participatiedecreet gaat eerder over rechten in onderwijs. In leerplannen en eindtermen van het basisonderwijs staan nu ook leerdoelen die op meer participatie aandringen. Volgens deze doelstellingen moet elke leerling leren voor zichzelf op te komen. De leerling leert signalen uit te zenden die voor anderen begripbaar en aanvaardbaar zijn.

Het zou handig zijn als participatie een afgelijnde werkvorm was, een onmiddellijk toepasbaar instrument – een pakket als begrijpend lezen in het taalonderwijs. Maar participatie laat zich niet zo gemakkelijk in een raamwerk gieten. Misschien omdat het gedachtegoed omvattender en iets minder concreet is. Essentieel is je basishouding.

Participatie, waarom niet?

Misschien draaien we de vraag 'waarom participatie?' beter om. Dan wordt het: waarom zou je er niet aan beginnen? Zijn er gegronde redenen om participatie geen plaats te geven?

- > Participatie is een recht van kinderen.
- > Participatie is een uiting van respect voor kinderen.
- > Participatie zorgt ervoor dat het reilen en zeilen op school beter aansluit bij de noden en behoeften van alle betrokkenen, en dus in kwaliteit toeneemt.
- > Participatie stimuleert de betrokkenheid van kinderen en andere schoolactoren.
- > Participatie creëert een draagvlak voor beslissingen, afspraken en activiteiten van de klas en de school.
- > Participatie biedt volwassenen inzicht in de leefwereld van kinderen en omgekeerd. Beiden leren problemen ook door andermans bril te zien.
- > Participatie leert kinderen samenwerken met volwassenen en omgekeerd.
- > Participatie bevordert het zelfvertrouwen van kinderen. Zij ervaren dat ze ook iets (mogen en) kunnen.
- > Participatie is een maatschappelijke tendens, scholen kunnen niet achterblijven.

2

*P*ARTICIPATIE:
ENKELE PUZZELSTUKKEN
IN KAART GEBRACHT

PARTICIPATIE: ENKELE PUZZELSTUKKEN IN KAART GEBRACHT

In dit tweede hoofdstuk vind je kapstokken: achterliggende ideeën over mee weten, meedenken, meepraten, meebeslissen en meedoen, om je kijk op participatie te ondersteunen.⁶

WIE GEEFT DE AANZET?

De start gaf je eigenlijk al zelf: al die onopvallende, vanzelfsprekende momenten van participatie. Toen je de leerlingen meer aan het woord liet. Toen je ze een groter aandeel gaf in het dagelijkse beheer van je klas.

Nu komt het eropaan om nog verder te gaan en participatie te verankeren in je dagelijkse klas- en schoolpraktijk. Dan wordt het bijna een reflex, de gewoonste zaak van de wereld, om je leerlingen te betrekken bij al wat ze aangaat. Kleine dingetjes, maar ook grootse plannen. Denk maar aan een kind dat wekenlang ziek is, graafwerken die in de school op til staan, of de plannen om de speelplaats helemaal opnieuw aan te kleden.

Ook voor de leerlingen wordt meepraten een natuurlijke reflex. Ook zij gaan het de gewoonste zaak vinden om zelf ongeremd en spontaan thema's aan te kaarten die hen aanspreken of waar ze een probleem mee hebben. Dat ze het niet leuk vinden dat we ze allemaal over dezelfde kam scheren als er op de speelplaats iets misloopt bijvoorbeeld.

Wie neemt het initiatief? Wie geeft het startschot op weg naar een sfeer waarin iedereen zich vrij voelt om ideeën aan te brengen, voorstellen te doen en mee in actie te schieten?

De eerste aanzet tot participatie kan uit verschillende hoeken komen. Meestal begint het rond een bepaald thema. Met iemand die een voorzet geeft. Misschien wil de directie een nieuwe wind door de school laten waaien en legt zij het hele korps een plan voor? Of zijn leerkrachten die samen vorming volgden de motor achter de vernieuwing? Of één enthousiaste leerkracht die in zijn eigen klas start met een klein experiment voor meer inspraak? Of geven de leerlingen de aanzet? Door bijvoorbeeld een concreet idee of probleem naar voor te brengen?

Om het even wie of wat kan de aanleiding zijn. **Een klein ankerpunt is al genoeg** om te starten. Je hoeft helemaal niet te wachten tot de leerlingen zelf de eerste aanzet geven. Of tot de hele school 'denkt' er klaar voor te zijn. De rol van leerkrachten en directie is soms: de leerlingenparticipatie vergemakkelijken. Net als volwassenen hebben kinderen soms een duwtje in de rug nodig. Meedoen met de dagelijkse handel en wandel op school en in de klas is dikwijls nog te vreemd, te nieuw.

HOEVER TREK JE HET OPEN?

Het loont de moeite om van bij het begin het gesprek ook **buiten de vier muren van je klas** te voeren. De ervaring leert dat participatie op klas- of schoolniveau beter en langer werkt als de hele school erbij betrokken is.

Meedoen met de hele school?

De hele school bij participatie betrekken? Alle partijen op elkaar afstemmen? Hoe pak je dat grondig aan? Juf Delfine van de zesde klas dééd het in de basisschool van Olmen.

Eerst ging Juf Delfine met haar directrice praten. Gewoon bij een kop koffie. Ze vertelde wat haar zo aansprak in het idee van participatie. Tegelijk stelde ze een paar kleine ingrepen en veranderingen voor, die ze zag voor haar eigen klas. Ze zou beginnen met elke week een kort klasgesprek, een informatieronde met voorstellen om het klasgebeuren voor iedereen prettiger te maken. 'Wat vinden jullie prettig? Hoe pakken we dat het best aan?' Dat wou ze de leerlingen vragen.

Een-twee-drie

Meer kon ze hier voorlopig nog niet over kwijt aan haar directrice. Het experiment moest nog beginnen. De directrice zei dat ze maar heel snel moest komen vertellen hoe het allemaal liep. Liefst op een personeelsvergadering. Dat was één.

Dan stelden de leerlingen Juf Delfine voor dat ze op de speelplaats zouden vertellen wat er in de klas aan de hand was. Dat was twee.

Na een paar klasgesprekken over participatie ging ze in oktober met de ouders praten. Niet georganiseerd, heel informeel. Ze sprak ouders aan op de ouderavond, of tussendoor bij de schoolpoort. Een paar weken later stuurde ze nog een kort briefje rond. Ook weer zonder veel ophef. Een eenvoudig vrolijk berichtje. Dat was drie.

Collega's met de glimlach

Bij vier liep het mis. Aan haar collega's vertelde ze nu en dan iets, meestal in de pauze na zo'n klasgesprek. Toen ze uitweidde over wat er in haar eigen klas aan de gang was, reageerde een collega met de vraag: 'Waarover willen de leerlingen dan meer inspraak?' Delfine antwoordde: 'Over heel rake, eenvoudige dingen. Ze willen de klas gezelliger maken. Een nieuw laagje verf, wat planten, gordijnen om de zon uit hun ogen te houden. Ze willen ook afspraken maken over lawaai in de klas, over agenda's tekenen, naar de wc mogen gaan, op bord schrijven in de klas.'

Zo kon ze nog uren doorgaan, maar ze stopte met praten want de meeste collega's luisterden al lang niet meer. Ze gingen op in hun eigen fantasie. Alle overdrijvingen, alle clichés passeerden de revue: 'Gratis frisdrank en chips tijdens de les.' 'Computerspelletjes voor vijf en zes.' 'Een zwembad op de speelplaats!' Was me dát lachen! Maar écht verhit werd het gesprek pas toen de meester van het vijfde zei: 'We hebben het altijd maar over de vraag waarover de leerlingen inspraak willen. Moeten we niet eens bekijken waarover wij ze inspraak willen geven?' Juf Delfine voelde dat het met haar collega's niet zo vlot zou lopen als met de leerlingen, hun ouders of de directrice. Dat dit uitgerekend bij de collega's op zoveel wantrouwen zou botsen! Juf Delfine had het niet verwacht. Maar: echte onwil om het onderwerp te bespreken was er nu ook weer niet. De kans is groot dat ze er op een volgende personeelsvergadering op terugkomen.

Het is belangrijk het gesprek open te trekken, al was het maar om je eigen initiatief meer slaagkansen te geven. Zolang je er in algemene termen van respect en gelijkwaardigheid over praat, zal het gesprek weinig opleveren. Pas door **nauwgezet in te gaan op wat het idee van participatie bij iedereen oproept**, komt aan het licht hoeveel verschillende opvattingen er zijn.

Ook de mogelijke motieven om met participatie te beginnen, liggen soms ver uit elkaar. Zo hecht de ene leerkracht vooral belang aan pedagogische motieven zoals leren luisteren naar elkaar en rekening leren houden met elkaar. Een andere leerkracht vindt het vooral belangrijk dat de hele groep de gemaakte afspraken draagt. Nog een andere leerkracht vindt respect voor kinderen het belangrijkste.

Dat is niet erg. Je hoeft niet eerst jaren onder volwassenen op school te discussiëren tot iedereen op dezelfde golflengte zit. Het is pas door te starten, door geleidelijk kleine initiatieven rond leerlingenparticipatie te nemen, dat je er als leerkracht een helder en concreet zicht op krijgt.

'Blijven slapen op school?'

We kregen een e-mail van een schooldirecteur. In zijn school was er een werkgroep 'Blijven slapen'. Leerlingen en hun leerkracht die samen concrete afspraken maakten rond een project 'een avond met de leerlingen op school overnachten'.

'We daagden de werkgroep "Blijven slapen" uit met probleemstellingen. En met de belofte dat het project zou doorgaan als op alle vragen een afdoend antwoord kwam. Enkele van die vragen: zorg voor twee begeleiders, maak een indeling van de beschikbare ruimte, zorg voor een beurtrol voor afwas en opruimen. Als directeur dacht ik eerst: dat lukt ze nooit. Maar: in maart kreeg ik het antwoord op alle vragen op een blaadje. Het werd die avond enorm leuk. Iedereen hield zich aan alle gemaakte afspraken. Samen maakten we er een onvergetelijk feest van.'

De directeur had nooit gedacht dat zijn leerlingen hiertoe in staat waren. Maar hij draaide snel bij. Of zoals Juf Anita van een Antwerpse basisschool tegenover haar collega's opmerkte: 'De verandering die iedereen voor zichzelf doormaakt, is misschien nog het belangrijkste.' Een andere leerkracht vertelde na een vorming over leerlingenparticipatie en nadat het volledige team extern ondersteund werd: 'Je krijgt nieuwe knowhow, je doet nieuwe ideeën op. Ik vond het nog nooit zo interessant om les te geven.'

Experimenteren staat zeker niet gelijk met overhaast werken. Het vraagt tijd, inzet en zin voor relativering. Iedereen – leerkrachten, leerlingen, directie, ouders en ander personeel – moet de kans krijgen om mee te groeien. Daarvoor is **goede communicatie nodig en duidelijke informatie op maat voor iedereen**.

Meedoen is mee weten

Leerkracht Els geeft twee mooie voorbeelden van hoe elk initiatief – hoe klein ook – bijna altijd andere schoolactoren beïnvloedt.

Een collega merkte dat haar leerlingen volledig in de ban waren van de nakende oorlog. Ze stelde de leerlingen voor om rond dit thema te werken. Het werd een miniproject. De leerlingen schreven hun visies over de oorlog op en zochten beelden van de oorlog via het internet. Ze timmerden zelf houten kruisjes en plakten daar hun boodschappen op. De juf was met de directeur overeengekomen dat ze alle kruisjes in het voortuintje van de school zouden zetten. Twee weken lang zouden de kinderen zo hun mening over de oorlog aan de buitenwereld bekendmaken. Heel wat auto's vertraagden toen ze voorbijreden. Maar na anderhalve week werden de kruisjes ineens afgebroken. De tuinman van de stad had als taak om elke maand het gras te maaien. Het symbolische kerkhof verdween.

Ander voorbeeld: de school had beslist om voor de allerkleinsten een zandbak te maken, dicht bij de refter. Zo kwam er heel wat zand in de refter terecht. Daardoor hadden de poetsvrouwen in de refter voor het eerst een stofzuiger nodig: meer werk. Het protest van de poetsvrouwen haalde het van de zandbak. De zandbak werd opgedoekt.

En dan de confrontatie met de interne keuken van de school. Pijnpunten in de overlegcultuur tussen leerkrachten en directie komen aan de oppervlakte. Of zoals een leerkracht het verwoordt: 'De leerkrachten weten zelf niet goed wat overleg betekent en hoe dat gaat: zelfs niet onderling met de directie.'

Kortom: **participatie is een groeiproces voor alle betrokkenen**. De directeur van een school die experimenteerde met participatie zei: 'De communicatie moest groeien. De ouders waren bang dat de kinderen brutaler zouden worden. Maar toen ze zagen wat er écht gebeurde, waren ze fier op hun kinderen.'

Natuurlijk is het al heel wat als je ervoor kiest om in je eigen klas de leerlingen meer te laten meedenken, meebeslissen en meedoen. Toch blijft het belangrijk om alle betrokkenen goed te informeren over wat je met de leerlingen opstart. Zorg ervoor dat je initiatief zoveel mogelijk weerklank vindt in je hele school.

Maar hoe breng je het gesprek over participatie op school op gang? Zonder dat het een discussie in het ijlle blijft? Hoe teken je ondanks verschillende motieven toch samen doelstellingen uit?

Als je met een initiatief op klasniveau start, zijn de vragen eerder: wie kan met het initiatief te maken krijgen? Wie moet eraan meewerken, en hoe?

De belangrijkste kernvraag is: **waar gaat het eigenlijk over?**

WAAR GAAT HET EIGENLIJK OVER EN HOEVER WIL JE GAAN?

Je vraagt je misschien af of jijzelf of je school wel rijp zijn voor zo'n onderneming?

Dat is niet erg. Want het is moeilijk om in te schatten wanneer de tijd of jijzelf er rijp voor zijn. Een beetje spanning hoort erbij, én tegen die stress bestaat een probaat middel. Een heel eenvoudig middel. Twee vraagjes die je jezelf regelmatig moet stellen:

- > **Waarover willen we het hebben?**
- en
- > **Hoever willen we gaan?**

Het zijn twee belangrijke vragen om klaarheid te scheppen. Vragen die je helpen te bepalen waar je nu al staat en waar jij of jouw hele schoolteam naartoe wil. Vragen waarop een duidelijk antwoord heel wat spanning en onrust wegneemt.

De vragen hangen nauw samen. Het thema bepaalt hoever iedereen wil en kan gaan. Misschien stel je een bepaald thema nog even uit omdat je er nog niet klaar voor bent? Misschien ben je er nog niet van overtuigd dat je 'het' in je vingers hebt om je leerlingen al actief te betrekken bij dat thema?

Het heeft **geen zin om alles tegelijk open te gooien**. Je hoeft niet alles tegelijk onder de loep te nemen. Als de kinderen en de volwassenen nog niet echt vertrouwd zijn met georganiseerde participatie, is het goed om met één of een paar concrete thema's te starten. Zo blijft het overzichtelijk. Zo ervaart iedereen nauwgezet het hele proces.

Waarover wil je het hebben?

Gaat het over het schoolwerkplan? Over voorstellen van leerlingen om de sfeer op school te verbeteren? Over afspraken op de speelplaats?

In principe is alles bespreekbaar. Dat is het uitgangspunt. Het hele reilen en zeilen op school en alles wat kinderen en volwassenen bezighoudt, kan onderwerp van dialoog zijn. **Maar niet alles kan.** Je mag er dus aan twijfelen, of alles toepasbaar is. Niet elk voorstel of idee is uitvoerbaar: van school wegblijven kan bijvoorbeeld niet. Soms ligt iets wettelijk vast. Dat bekijk je per thema. Wat wél kan, blijkt in de loop van het proces zodra alle betrokkenen gehoord en de randvoorwaarden bekend zijn.

Het kan dus gaan over een probleem, een idee of de vertaling ervan in een voorstel. En dat kan aangekaart zijn door leerkrachten, leerlingen, directie, ander personeel of ouders.

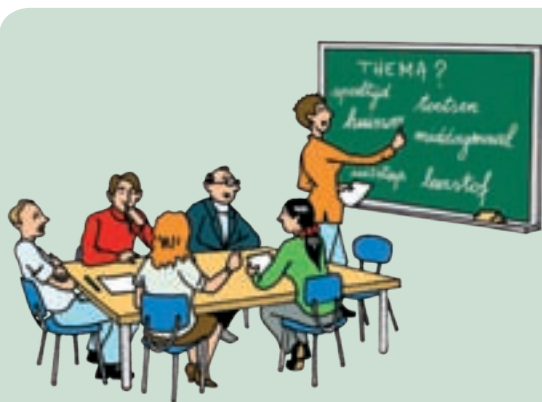
Welk thema of gespreksonderwerp?

De thema's kunnen heel uiteenlopend zijn. Het kan gaan over **praktische dingen**: te weinig plaats om in de klas spullen op te bergen, te korte zwembeurten, te weinig opzichters voor de schoolpoort. Of een geniaal idee om de vuilnisbakken aantrekkelijker te maken.

Het kan gaan over **inhoudelijke onderwerpen**. Bepaalde onderwerpen in de klas zoals de oorlog waarover kinderen meer willen weten. Of over bepaalde **activiteiten** zoals meer klasgesprekken, meer sport of ruildagen. Het kan gaan over de **manier waarop de school iets aanpakt**: over omgangsvormen, of regels op school of in de klas. Over bijnamen, pesten, racisme, inspraak in schooluitstappen.

Je kunt thema's ook benaderen of afbakenen vanuit de **verschillende domeinen** van het leven op school: speeltijd, toetsen, huiswerk, middagmaal, uitstap, leerstof.

De afbakening volgens domeinen is handig om onder collega's een gestructureerd gesprek over participatie te voeren. Gebruik dan een lichtvoetige methodiek om uit te klaren: **'Waar willen we het met de leerlingen over hebben?'**

Methodiek: Leerkrachten brainstormen

Start met een brainstorming onder volwassenen, op zoek naar domeinen uit het leven op school. Schrijf de domeinen of trefwoorden op afzonderlijke kaartjes, op post-it's of op het bord. Elk woord vormt een aanknopingspunt voor het gesprek. Eerst tast je af wat iedereen onder het trefwoord verstaat, wat erachter schuil kan gaan. Dan stel je de vraag: 'Waar willen we het met de leerlingen over hebben?'

Kom je bijvoorbeeld bij het trefwoord 'toetsen', dan is de vraag: 'Waar willen we het over hebben rond toetsen?' Of concreter: 'Kunnen we proberen om samen met de leerlingen te bespreken wanneer het zinvol is om een toets in te lassen over een bepaald onderdeel van de leerstof?' Of: 'Kunnen we de leerlingen niet eens toetsen voor elkaar laten opstellen?'

Of je overloopt simpelweg je eigen week in de klas. Stel je dan dezelfde vraag. Probeer je ook te herinneren op welke momenten er zich iets aanbood of wanneer de leerlingen iets aanbrachten.

Mee de refter kleuren?

Walter, leerkracht in de basisschool van Oud-Turnhout, brengt verslag uit van zo'n gesprek onder collega's.

We waren aanbeland bij het trefwoord 'refter'. 'Oké,' riep ik, 'wat willen we open gooien als je denkt aan alle afspraken die we al maakten over de middagpauze en blijven eten?' Eerst bleef het stil. Hoe wilden we in 's hemelsnaam inspraak realiseren in de refter? We hadden heftig beaamd hoe belangrijk de algemene vraag was over de domeinen waarop we inspraak zouden toestaan. Die inspraak concreet uitwerken was een ander paar mouwen.

'Kijk,' zei de directeur, 'nu zetten de werksters vooraf de thermoskannen op de tafels. Een paar leerlingen van zes hebben dat ook al gedaan. We kunnen eens kijken of de leerlingen dat niet wat meer zelf kunnen organiseren.'

Idee voor een wedstrijd

'Niet alleen controle, goedkoop personeel ook nog!' riep de leraar van het zesde, die met de grootste mond.

'Nee nee,' weerlegde de directeur, 'maar wie weet, gaat het er rustiger aan toe als ze meer verantwoordelijkheid dragen. Als ze beseffen dat ze zelf de boel aan kant moeten houden.'

'In mijn klas hebben ze al gevraagd waarom ze, als het regent, na het eten niet mogen blijven zitten en spelletjes spelen', haalde iemand aan.

‘Dat moeten we dan maar eens bekijken’, zei de directeur. ‘Daar zie ik op het eerste gezicht geen graten in.’

In een mum van tijd hadden ze een lijstje van kleine punten bedacht die ze met de leerlingen konden bespreken. De juf van het eerste zei voorzichtig: ‘Vorige week had ik bewaking in de refter. Het was lang geleden dat ik er nog geweest was. Het is me daar wel een ruïne, zeg. Zo ongezellig. Is daar echt niets aan te doen?’ Daarop kwam het voorstel om in alle klassen een wedstrijd te organiseren met als thema: een kleurenontwerp voor een nieuwe refter.

‘Ja maar, wacht eens even,’ wierp de directeur op, ‘dat is een zware onderneming. Zoiets moeten we grondig voorbereiden. Het is een leuk idee, maar niet een-twee-drie te realiseren. Er is trouwens veel meer mee gemoeid dan wij hier kunnen inschatten. Geld om te beginnen, veel geld.’

Even achteroverleunen

Daar pikte de leraar van het vijfde op in, zij het in een andere zin: ‘Mannen, mannen,’ riep hij, zwaar achterover leunend, ‘ik vind dat we niet goed bezig zijn. Ik vind dit geen dingen om zomaar in de euforie van het moment op een hoop te harken. Ik wil daar eens rustig over nadenken. Vooral als het gaat over dingen die ik in mijn klas aan de leerlingen wil overlaten.’

We spraken af dat iedereen zijn klaspraktijk zou overlopen en minstens drie domeinen zou noteren waarin hij of zij iets bespreekbaar wou maken. Met de vaste bedoeling om die punten dan ook waar te maken.

Het gesprek dat meester Walter losmaakte bij zijn collega’s, brengt nog iets anders aan het licht: er is een verschil tussen het gebeuren binnen en buiten de lessen. Leerkrachten hebben de neiging om de sfeer binnen hun eigen lessen af te schermen tegen invloeden van buitenaf. Op dat punt zijn ze misschien behoudsgezinder, behoedzamer dan pakweg voor de organisatie van een kaas- en wijnavond.

De thema’s kunnen **buiten de lessen** liggen: afspraken voor speelplaats, milieu, schooluitstap, schoolfeest. Of ze liggen **binnen de lestijden**: werksysteem in de klas, regeling voor huiswerk, toetsen, vakinhouden, projectwerk, hoekenwerk, manier van lesgeven.

Over het algemeen is het eenvoudiger om thema’s op de agenda te krijgen in de schoolsfeer buiten de les. Gevoeliger ligt het als het gaat over de sfeer binnen de lessen, je eigen stijl en aanpak in je klas.

Denk maar aan het werksysteem⁷ dat je als leerkracht in je klas installeerde. Alle werkregels en ‘afspraken’ die je met de leerlingen maakte bij de start van het nieuwe schooljaar staan erin: ‘afspraken’ over wie waar zit in de klas, over wat jullie doen als een leerling ziek of afwezig is, jullie klasregels over notities nemen, huiswerk maken, lessen leren, taken ophalen, verjaardagen vieren. Zelf heb je wellicht je eigen idee over hoe je dit allemaal het best aanpakt om je ‘klashouden’ soepel te laten lopen. Maar werken de werkafspraken wel? En werken ze genoeg? Dat zijn boeiender vragen om samen met de leerlingen te onderzoeken dan de vraag: ‘Wie leeft de afspraken na?’ Een mooi thema dus om op klasniveau te behandelen. Want we zeiden het al in hoofdstuk 1: afspraken die je samen opstelt, worden meer gedragen.

Aandacht in een bokaaltje

Leerkracht Tom besprak met zijn leerlingen de werkafspraken 'aandacht vragen in de klas'. De afspraak bleek niet goed meer te werken. Vooral niet tijdens het hoekenwerk.

De leerlingen vonden het niet prettig om zo lang met hun vinger in de lucht te zitten. Vermoeiend, en bovendien konden ze ondertussen niet verder werken aan de onderdelen waarvoor ze geen hulp nodig hadden. Sommigen begonnen dan te roepen 'meester, meester' en dat was storend. In de klas van meester Tom werd een nieuw systeem bedacht: kleuren in functie van de hulp die je nodig hebt. Elke leerling vulde een zandbokaal met groen zand, oranje zand en rood zand erin. De bokaal stond naast de leerling. De kleur die je naar de voorkant van de klas draaide, gaf aan of je wel of geen hulp nodig had. Groen was: geen hulp, alles oké. Oranje stond voor: een beetje hulp, maar niet echt dringend. Rood sloeg op: dringend hulp nodig, ik zit vast.

Ook bij de leerlingen leeft de vraag waarover ze het willen hebben en tot hoever ze willen meedoen.

Ina van de zesde klas illustreert dat mooi: *'Sommige leerlingen werkten niet mee met de werkgroepen. Omdat ze bijvoorbeeld niet van sport houden. Ze doen liever iets waar ze zelf iets aan hebben.'* Bram uit het vijfde zegt: *'Als ze het een goed idee vinden, zullen ze wel zin hebben om eraan mee te werken.'*

Kinderen haken niet in op elke uitnodiging van volwassenen. Kinderen willen niet participeren op alle terreinen die volwassenen aandragen. **Leerkrachten, directie én leerlingen moeten een aandeel hebben in de inhoud.** Niemand kan thema's éézijdig opleggen.

Methodiek:

Een thema verkennen met de exploratieroos.

De exploratieroos verruimt de blik. Centraal staat het thema. In de lege vlakken vul je ideeën in van dichtbij en veraf. Het eenvoudigst werkt de roos als op voorhand al enkele voorwaarden ingevuld zijn.

Zie ook methodiekfiche

Klaar eerst samen uit waarover je het gaat hebben

wie brengt het thema aan?

Gaat het over iets dat te gebeuren staat? Wat dan?

Brengen we als volwassenen een thema aan? Welk thema?

Vragen we de leerlingen om zelf een thema aan te brengen?

welk soort thema is het?

Een concreet thema – speelplaatsafspraken bijvoorbeeld?

Een domein – de speelplaats bijvoorbeeld?

Iets voor binnen of buiten de lestijden?

In hoofdstuk 3 krijg je nog concrete methodieken en tips om de thema's vanuit de leerlingen te laten komen.

Hoe ver wil je gaan?

Wat is je uiteindelijke doel?

Een thema wordt niet zomaar gekozen of aangebracht. Er zit altijd een bedoeling achter. **Hoe kijken de leerlingen tegen dat thema aan?** Dat wil je natuurlijk minstens te weten komen. Bekijk waar de overeenkomsten en de verschillen zitten tussen de visies van kinderen en volwassenen.

Misschien wil je graag weten welke ideeën zij daarover hebben of welke oplossingen zij zien? **En wil je met die informatie iets doen?** Hier beland je bij het doel dat je voor ogen hebt.

Is je doel eerder afstemming? Of wil je eerder over een bepaald aspect van het schoolleven overeenstemming bereiken?

Bij **afstemming** wil je het thema zo uitwerken of aanpakken dat het maximaal aansluit bij de noden van de leerlingen. Je toetst af bij de leerlingen, je raadpleegt ze. Al blijf je wel van plan om zelf te beslissen.

Een architect maakte bijvoorbeeld een plan om de speelplaats te vernieuwen. Dat plan is het uitgangspunt van jullie overleg. Het doel is: het plan verbeteren. De kinderen geven advies, brengen ideeën aan, komen op vernieuwingen waar de volwassenen niet aan dachten. De 'bergen', de kunstmatige verhogingen op de speelplaats willen ze bijvoorbeeld liever weg, 'want daar vallen we gemakkelijk over'. Het is niet per se nodig dat alle partijen tot overeenstemming komen. Wel is het de bedoeling dat zoveel mogelijk schoolactoren zich in het uiteindelijke plan kunnen vinden.⁸

Bij **overeenstemming** wil je met iedereen, leerlingen inbegrepen, samenwerken aan het idee, of aan de oplossing van een probleem. Dat is een verder gevorderde vorm van participatie omdat je de leerlingen al meteen betreft bij de ontwikkeling van het plan. Ze denken van bij de start mee over het plan voor de speelplaats, samen met onder andere de architect. Je beslist samen van start tot finish met de leerlingen.

Klaar uit wat de bedoeling is

Wat wil je van de leerlingen over dat thema te weten komen?
Wat wil je met de leerlingen rond dat thema samen doen?

Hoe betrokken is iedereen?

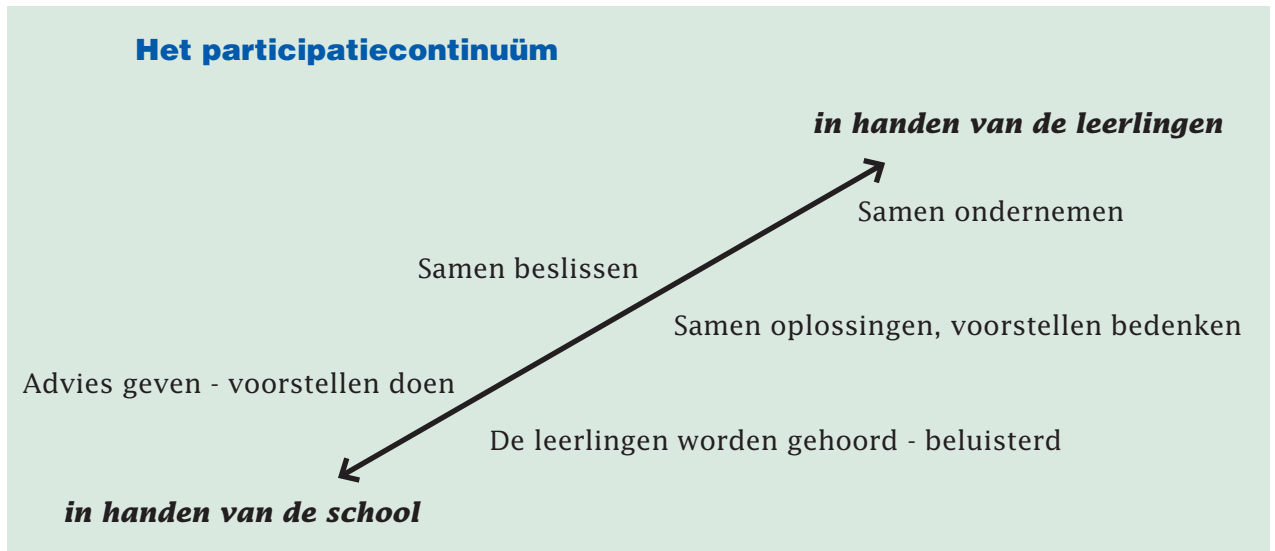
Hier rijst een nieuwe vraag: **welk aandeel in de participatie neemt elk van de betrokken partijen op?** Wie speelt welke rol en welk gewicht legt iedereen in de schaal?

Voor kinderen kan het soms niet ver, niet snel genoeg gaan. Dan willen ze alles en nog veel meer in handen nemen, zelf uitvinden, organiseren. Ze bruisen van dynamisme bij het idee dat ze de school mee vorm kunnen geven. Maar dat gaat zeker niet altijd op en het geldt niet voor iedereen. Leerlingen voelen zelf ook aan wanneer 'een aspect van het schoolleven mee in handen nemen' boven hun petje gaat. Of ze schrikken terug voor de verantwoordelijkheden die aan een initiatief vastzitten. Dingen mogen doen, het recht krijgen om mee beslissingen te nemen, is af en toe te lastig en ook een beetje bedreigend. Of soms hebben ze er gewoon geen zin in, lijkt de taak ze onoverkomelijk, of willen ze er geen tijd voor vrijmaken.

Participatie, meedoen met wat er op school gebeurt, samen met de leerlingen beslissingen nemen: het is geen alles-of-niets kwestie.

Doorgaans kun je heel goed inschatten **tot waar** je de leerlingen bij het nemen van een beslissing betrekt. Dan leg je je oor te luisteren bij de leerlingen. Of vraag je expliciet hun advies. Ga je met hen in overleg en zoek je samen voorstellen en oplossingen. Of ga je verder en geef je ze ook de mogelijkheid om mee de knoop door te hakken. Is het opzet dat je samen beslissingen neemt? Dat je iets samen onderneemt?

Hoever wil en kan iedereen gaan?

Je ziet: **er zijn verschillende gradaties van betrokkenheid** mogelijk. Leerlingen kunnen meer of minder deelnemen aan beslissingen. Ze krijgen meer of minder beslissingsbevoegdheid. En ook in de uitwerking zijn er verschillende gradaties: meer of minder samen ondernemen. De tussenliggende stadia zijn niet altijd even scherp afgeleid.

Bij de twee uiteinden van het continuüm hebben ofwel de leerlingen, ofwel de school alles zelf in handen. Dan spreken we niet meer van actieve participatie van alle betrokkenen.

Een hulpmiddel

Het continuüm helpt om te kijken waar je nu al staat en waar je naartoe wilt. Waarover mogen leerlingen nu al meebeslissen of eerder advies geven? En het continuüm laat mooi zien dat je positie afhankelijk van het thema kan verschuiven, dat je meer of minder open te werk kan gaan.

Ook al zijn er verschillende gradaties mogelijk, toch is het de persoonlijke beleving van de betrokkenen doorheen het volledige participatieproces die bepaalt of er al dan niet van volwaardige participatie sprake is. De **transparantie en eerlijkheid**, de manier waarop je met elkaar omgaat, de erkenning die je voor elkaar opbrengt en de mate waarin iedereen zich hierin kan vinden: dát is de graadmeter.

Klaar uit hoever de betrokkenheid gaat

Mogen de leerlingen alleen advies geven of meepraten?
 of
 Mogen de leerlingen meebeslissen?
 en
 Mogen de leerlingen ook mee uitvoeren?

Op welk moment betrekken we de leerlingen?

De stelregel is dat je leerlingen het liefst zo vroeg mogelijk betreft. In de praktijk blijkt dat niet altijd mogelijk te zijn. Of misschien is je school daar nog niet aan toe?

Nieuwe speelplaatsafspraken

De Basisschool van Gent gaat verhuizen. De leerkrachten grijpen de verhuizing aan om nieuwe speelplaatsafspraken te maken. Ze bedenken samen een manier om dit aan te pakken. Elke klas mag vijf afspraken voorstellen. Op voorhand krijgen de leerlingen wel te horen dat alle klassen afspraken naar voor gaan schuiven. En van elke klas zal er maar één afspraak overblijven. Achteraf blijkt dat de leerlingen op het einde hun eigen afspraken nog perfect herkennen, en dat ze zich best kunnen vinden in de afspraken van de andere klassen.

Je kunt dus één thema aangrijpen om veilig te starten. In Gent lag het ruime plan of programma over hoe ze tot afspraken zouden komen al vast. De leerlingen konden alleen meewerken aan de uitvoering van het plan.

Je kunt leerlingen ook pas bij de evaluatiefase betrekken. Een start is een start.

Neem nu: je hoort dat nogal wat leerlingen ontevreden waren over de schooluitstap. De leerkrachten hadden die georganiseerd en hij is ondertussen achter de rug. Ook dan is het nog niet te laat om leerlingen te betrekken. Bespreek bijvoorbeeld samen met de leerlingen het verloop van de uitstap. Bekijk samen de knelpunten en pols eens naar de alternatieven van de leerlingen zelf. Waar zouden zij meer aandacht aan besteed hebben? Zo'n evaluatiegesprek kan een aanzet zijn naar een volgende schooluitstap met tevreden leerlingen.

Hier betrek je de leerlingen pas bij de evaluatie. Wel met de bedoeling om zoveel mogelijk rekening te houden met hun opmerkingen en suggesties. Volgende keer kun je ze dan al in een vroegere fase bij het plannen betrekken.

Als je met een initiatief start, kun je **vooraf bekijken wanneer je de leerlingen meer aan bod wilt en kunt laten komen**, meer invloed wilt en kunt geven.

In principe kun je leerlingen op elk moment betrekken. Het moment waarop leerlingen 'invallen' bepaalt natuurlijk wel hoe groot of beperkt hun inbreng nog kan zijn. Het moment legt vanzelf al grenzen aan hun mogelijke inbreng vast.

Je hoeft niet alles in vraag te stellen. Een sportdag waar iedereen tevreden over is, hoef je niet in vraag te stellen. Dan stop je je energie beter in iets anders.

Wekken we nu de indruk dat je naar hartelust leerlingen kunt betrekken wanneer het jou zint? Dat is dan een verkeerde indruk. Want in hoofdstuk 1 onderstreepten we al: participatie is een recht. Toch heeft het geen zin om te lopen, als je amper kunt krui- pen. Jouw inspanning is belangrijk. De ruimte die je krijgt om hierin te groeien staat of valt met de inspanningen die jij levert en de openheid die je daarbij tentoonspreidt. Je kunt bijvoorbeeld zeggen: dit onderdeel, deze wending in de verhouding tussen leerlingen en leerkrachten is misschien wel boeiend, maar zelf ben ik er nog niet aan toe. Ik wil erover nadenken, voorlopig hou ik het bij een wat voorzigtiger aanpak. Als je daar oprecht in bent, als je het openlijk naar de leerlingen communiceert, zullen zij er alle begrip voor hebben.

WIE DOET ER MEE?

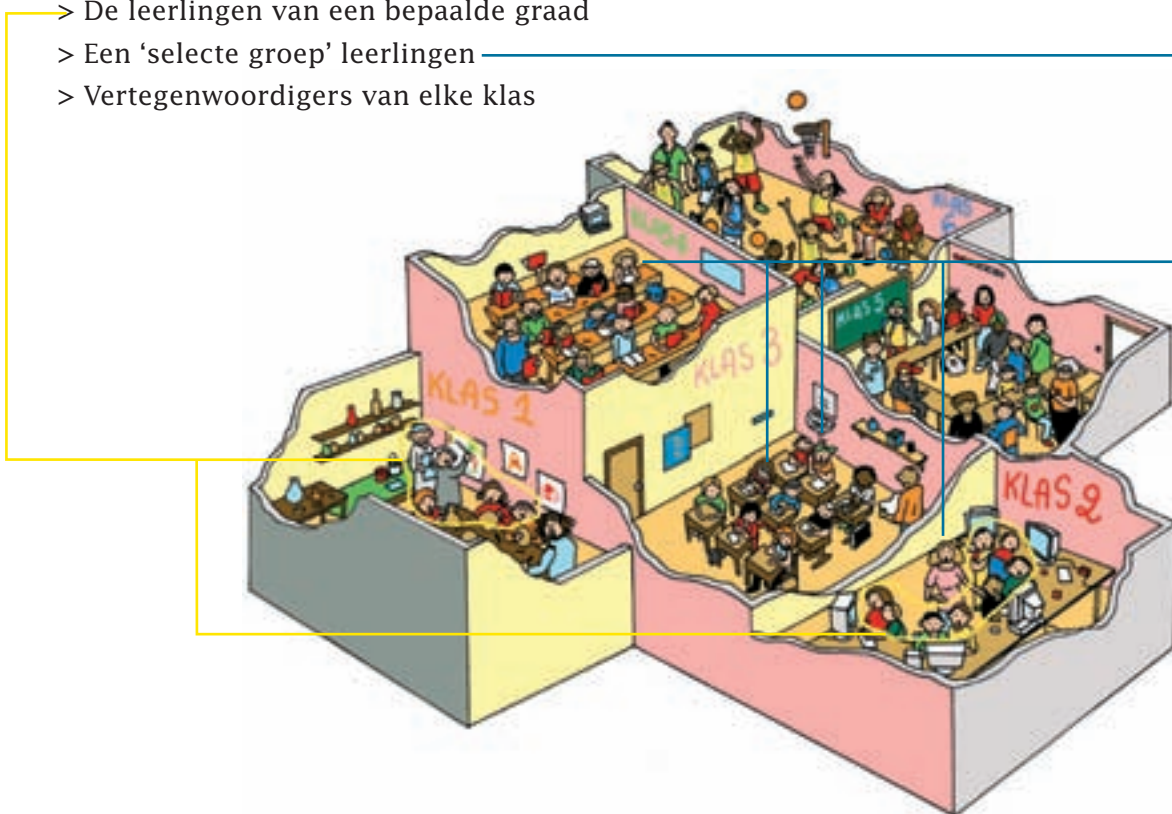

Het thema en het uiteindelijke doel geven al onmiddellijk een indicatie van wie je best betreft.

De leerlingen

Welke leerlingen wil en kun je actief betrekken?

- > Alle leerlingen
- > De leerlingen van jouw klas
- > De leerlingen van een bepaalde graad
- > Een 'selecte groep' leerlingen
- > Vertegenwoordigers van elke klas

Als het thema invloed heeft op alle leerlingen, dan moeten alle leerlingen de kans krijgen om zich erover uit te spreken. Dat geldt ook als je graag te weten komt wat er onder de leerlingen leeft om daar op in te spelen. Dan kun je alle leerlingen rechtstreeks betrekken – via de afzonderlijke klassen of in open fora – of kun je werken met vertegenwoordigers.

Warme soep voor iedereen

Twee leerlingen vragen of ze in de winter warme soep mogen drinken tijdens de speeltijd. Dit idee raakt ook de andere leerlingen en misschien zelfs de leerkrachten van de school. Misschien willen zij ook graag soep? Wat denkt het keukenpersoneel ervan? In zo'n beslissingsproces moet je verschillende partijen horen.

Gaat het over een thema dat maar een beperkt aantal leerlingen interesseert? Dan heeft het geen zin om er alle leerlingen intensief bij te betrekken. Je kunt dan met een 'selecte' groep leerlingen – in een werkgroep – aan de slag.

Dansen tijdens de middagpauze

Een leerling komt met het idee op de proppen om tijdens de middagpauze danslessen te organiseren. De leerkracht wil samen met de leerling bekijken of de directeur ermee akkoord gaat, of ook andere leerlingen graag meedoen, wie die danslessen kan geven (ouder, turnleraar of externe dansleraar) en wanneer. De leerling en de leerkracht beslissen om een tijdelijk werkgroepje op te richten met alle leerlingen die graag dansen. Dit werkgroepje komt twee keer samen tijdens de middagpauze. Drie weken later is er al een eerste dansles.

Wil je eerder je eigen werksysteem in je klas bekijken? Of een ander thema waarmee alleen je eigen leerlingen te maken hebben? Dan spreek je er natuurlijk alleen met je eigen leerlingen over, en werk je samen met hen voorstellen, ideeën of verbeteringen uit.

Naast het thema en het uiteindelijke doel is ook de afweging tussen 'wenselijkheid' en 'werkbaarheid' richtinggevend voor het antwoord op de vraag: 'Welke leerlingen betrek je actief?'

Het schoolpersoneel

Soms zijn ook andere schoolactoren, buiten jezelf, belangrijk om hun bijzondere positie of betrokkenheid bij het thema. Ze zijn belangrijk omdat ze bijvoorbeeld bepaalde **be-slissingbevoegdheden** hebben of om het **draagvlak** binnen de school te vergroten of om een vlotte **informatiedoorstroming** met de rest van de school mogelijk te maken.

Om te bepalen welk schoolpersoneel er best betrokken wordt, stel je deze vragen⁹:

- > **Wie is er nu al bij het thema betrokken?**
- > **Wie kan met de gevolgen te maken krijgen?**
- > **Wie zou best zijn medewerking verlenen?**

Wateroverlast

Een leerling glijdt uit in een waterplas en loopt zo een gat in zijn hoofd op. Ten einde raad sluit de school de waterkraantjes in de toiletten af.

Het was een bloederige scène. Heel wat leerlingen en leerkrachten waren in shock. Maar met de voorlopige maatregel zijn directeur en personeel niet echt gelukkig. Want waar sta je dan met lessen over hygiëne en affiches over 'Na het plassen handen wassen'?

Ook de poetsvrouw is ongelukkig. Zij kan in de toiletten zelf geen water nemen. Elke dag sleurt ze met emmers water van de keuken naar de toiletten.

De personeelsvergadering beslist een verbetergroep op te richten. Ze nemen zes leerlingen, de poetsvrouw, de directeur en drie leerkrachten in de werkgroep op. Een leerkracht gaat de werkgroep begeleiden. Nadat ze samen het probleem gedefinieerd hebben, volgt een lange brainstormsessie over mogelijke oplossingen. Uit de derde samenkomst komt deze oplossing: het debiet van het water in de kraantjes van de toiletten verlagen we tot 10 procent. Het water loopt nu traag door de kranen. De poetsvrouw krijgt een sleutel waarmee ze de kranen volledig kan opendraaien.

Ouders en anderen

Soms is het belangrijk om ook andere mensen, die niet elke dag op school zijn, te betrekken.

Vaak hebben veranderingen of initiatieven een **uitdijende invloed** op de thuissituatie. Je staat dus best even stil bij de vraag wanneer je de ouders het best inlicht.

Snuffelen in de kelder

In de klas van leerkracht Michaël kwam na een eerste overleg dit idee uit de bus: we gaan de klas een nieuw kleurtje geven. Dezelfde avond al waren twee jongens thuis in de kelder gaan snuffelen op zoek naar oude verf. Het had ze bezig gehouden, zoveel was duidelijk. Ze zaten al helemaal in de sfeer van de veranderingen die uit hun voorstellen zouden volgen.

Ouders moeten weten waar de bezorgdheden van hun kinderen vandaan komen om ze goed te kunnen begrijpen.

Jasper zegt: *'Bij ons leggen ze alles voor aan het oudercomité. Ouders zeggen dan dingen die niet echt nodig zijn voor ons, maar wel voor hen. De ouders zelf willen niet veel aan de school veranderen. Ze willen alleen de kinderen slimmer maken.'*

Ouders kunnen vaak ook hun steentje bijdragen om iets mogelijk te maken.

Iris vertelt: *'In het weekend heeft mijn papa samen met andere vaders de tegels op de speelplaats weer vastgelegd. Nu struikelen we er niet meer over.'*

Daarnaast is het soms goed om ook mensen van buiten de school te betrekken. Denk maar aan een architect als het over de vormgeving van de speelplaats gaat. Of het gemeentebestuur of de politie rond verkeersveiligheid.

WERKEN OP KLAS- OF SCHOOLNIVEAU?

Niet alle thema's komen op dezelfde manier of op dezelfde plaats (op de leerlingenraad bijvoorbeeld) aan bod. Het thema bepaalt welke leerlingen en andere schoolactoren het best in beeld komen. Dat zijn niet altijd dezelfde mensen. Afhankelijk van het thema werk je anders.

Sommige thema's hebben te maken met het reilen en zeilen in je klas. Andere thema's zijn ook belangrijk voor leerlingen uit andere klassen. Ten slotte zijn er ook thema's die te maken hebben met het leren en leven in je hele school.

Een aangereikt thema of idee kun je dus op klas- of op schoolniveau – of zelfs op een tussenniveau – uitwerken. In het volgende hoofdstuk gaat het over hoe je voorstellen toetst op hun haalbaarheid en wenselijkheid als je beweegt van klas- naar schoolniveau.

WAT GEBEURT ER BIJ PARTICIPATIE?

Er zijn heel wat manieren om leerlingen te laten participeren. Bij meer gestructureerde vormen om in overleg te gaan, denken we bijvoorbeeld aan de klankbordgroep, de verbetergroep, het kringgesprek en de leerlingenraad. Al deze vormen van participatie en hun varianten, ook de minder formele, kennen vier gemeenschappelijke pijlers. Er gebeuren dezelfde soorten bewegingen.

Ruwweg kun je stellen dat vier soorten momenten elkaar afwisselen en aanvullen:

- > Er zijn momenten waarop je intern of extern **informatie inwint**.
- > Er zijn momenten waarop je met elkaar **informatie uitwisselt**.
- > En er zijn momenten waarop je **afstemming of overeenstemming zoekt**. Op basis van de informatie maak je afwegingen en neem je beslissingen, die rekening houden met belangen, mogelijkheden en argumenten.
- > Als het de bedoeling is om ook samen in actie te schieten, komt er nog een **uitvoeringsmoment** bij.

De overlegvorm die je gebruikt om deze momenten of bewegingen vorm te geven is de capsule. Binnen elke vorm zijn verschillende variaties (aantal samenkomsten, rechtstreeks betrokkenen) en combinaties mogelijk. Het zijn de stoffen die je in de capsule mengt, die de participatie maken. Dan gaat het over welke stappen je samen zet, hoe je met elkaar omgaat en welke methodieken je gebruikt.

Waterfonteintjes op school

Ouders klaagden dat hun kinderen dorst hadden met het goede weer. Maar extra drankverkoop zou te duur zijn.

De directeur besliste om twee waterfonteintjes te installeren. Hij nam het grondplan van de speelplaats en zette kruisjes waar hij de fonteintjes zou plaatsen. Dan bracht hij tien leerlingen uit verschillende klassen samen die zijn klankbord vormden. Hij startte met een korte introductie in de leraarskamer, en ondersteunde zijn uitleg met het grondplan en met foto's van fonteintjes op verschillende hoogtes. Daarna gingen de leerlingen samen met de directeur naar de speelplaats. Hij had vier oranje kegels voorzien en een meter. Vier kegels omdat de aanwezige waterleidingen maar vier fonteintjes toelieten. Hij zette de vier kegels op de speelplaats. Rond de kegels op zijn voorkeurplaatsen bond hij een lint. Met zijn meter gaf hij de verschillende mogelijke hoogtes aan. Er volgde een bespreking over de voor- en de nadelen vanuit het perspectief van de kinderen rond de vier locaties. De leerlingen sloten zich aan bij de locaties van de directeur. Dat was de beste keuze. De hoogte van de fonteintjes zouden ze in een volgende samenkomst bespreken. Enkele leerlingen wilden eerst nog de grootte van het allerkleinste kind van hun klas kennen. Iedereen heeft recht om te drinken.

De directeur maakte samen met de leerlingen een soort rondgang op de speelplaats. Zo werd het heel concreet en tastbaar, zowel voor de kleinsten als voor de groten.

Hij won vooraf informatie in bij een leverancier van waterfonteintjes, wist waar de leidingen lagen enz.

Toen hij met zijn klankbordgroep samenkwam, wisselde hij die informatie uit met de leerlingen. En hij won bij de leerlingen ook informatie in. Over de locatie hadden ze afstemming bereikt. De hoogte zouden ze pas in een volgende samenkomst bepalen, gevoed met nieuwe informatie.

Je bedenkt dus een manier van werken waarin de leerlingen zoveel mogelijk zelf aanbrengen en kunnen doen.

Hoofdstuk 3 reikt je verschillende methodieken aan. Zo'n methodiek is een manier van werken om een bepaald doel van het participatietraject te realiseren. Sommige methodieken beschrijven we uitgebreider in de losse fiches die in de rechterflap van deze map zitten.

WAARMEE REKENING HOUDEN?

Ga je de georganiseerde toer op? Met een klankbordgroep, een verbetergroep, een kinderschoolraad? Om in een participatieproces samen te werken rond een thema, komen de leerlingen meestal een paar keer samen op klas- of schoolniveau.

Maak dan ook een **stappenplan**: daarin bepaal je wie wanneer en hoe welke stappen moet zetten om het doel te bereiken. Hoe vaak moet de groep samenkomen? Wanneer doen we wat? Wanneer komen we het best samen? Waar ligt de eindstreep? Wanneer zijn we daar? En dan ga je op zoek naar de meest geschikte methodieken om daarvoor te gebruiken.

Voor die vergaderingen, overlegmomenten of adviesmomenten volgen hier een paar algemene principes om ze vlotter te laten lopen.

Hoeveel keer werk je samen?

Meestal is niet goed om alles in één samenkomst samen te ballen. Je hebt tijd nodig om na te denken, om ideeën uit te wisselen en van mening te veranderen, om in actie te schieten. Dus kom je verschillende keren samen. Want we zeiden het al: participatie is een proces. Trek dus genoeg tijd uit om samen met kinderen en volwassenen dat hele proces te doorlopen.

Wat doe je op zo'n bijeenkomst?

Elke samenkomst heeft een doel, is een stap vooruit. Het doel van de eerste samenkomst is bijvoorbeeld: de leerlingen informeren over de bedoeling, wat je van ze verwacht, wat zij van jou mogen verwachten. Lijn vooraf goed het doel van je samenkomst af. Dat maakt het makkelijker om op het einde van de samenkomst te evalueren hoever jullie staan en om vooruit te blikken naar de volgende stap.

Afhankelijk van je leerlingen en van het doel van je samenkomst kies je voor een andere methodiek. Want participatie is meer dan alleen maar de mondigste leerlingen, de haantjes-de-voorste betrekken. Je zoekt dus methodieken die ruimte geven aan het eigen initiatief en de inzichten van de leerlingen die je erbij moet betrekken.¹⁰

Sluit alles aan bij de eigenheid van de leerlingen?

Elk kind is verschillend. Het best vertrouw je op jezelf om in te schatten hoe het zit met hun **ontwikkelingsniveau** en hun **vaardigheden**¹¹. Jij leeft tenslotte dag in dag uit met de leerlingen van je klas. Je kiest dus methodieken die aansluiten bij de leerlingen. Bij jongere kinderen of kleuters slaan korte activiteiten met visuele prikkels meer aan. Durf af en toe ook wat verder te gaan. Misschien kom je er wel op uit dat je je leerlingen onderschatte?

Niet alleen de vaardigheden van je leerlingen zijn belangrijk. Zorg er ook voor dat de methodiek aansluit bij hun **leefwereld**. Misschien vinden leerlingen van het zesde een collage maken kinderachtig.

Is georganiseerde participatie nog nieuw voor de leerlingen op je school? Overgiet de activiteiten dan met een speels sausje. Dat maakt enthousiast. Maak de samenkomsten niet te lang. Zorg voor **afwisseling**. Zeker bij jonge kinderen of kleuters. Voor hen is vijftien minuten concentratie een mooi gemiddelde.¹²

Wanneer kom je het best samen?

Wanneer je het best met de kinderen – en volwassenen – samenkomt? Daar is geen eenduidig antwoord op. Participatie speelt zich binnen én buiten de lesuren af.

Je kunt participatie vormgeven met een aparte activiteit zoals een leerlingenraad. Als die goed draait, heeft het succes van zo'n leerlingenraad meestal te maken met de extra tijd die de afzonderlijke klassen er in de lestijd zelf aan besteden. In sommige scholen komen de vertegenwoordigers samen tijdens de lesuren. In andere scholen buiten de lesuren.

Het best integreer je de georganiseerde participatie in je lessen. Zowel voor initiatieven op klasniveau (kinderen bepalen bijvoorbeeld mee hoe je een lesinhoud vormgeeft) als op schoolniveau.

Leerlingen over tijd vrijmaken

Anne Sofie zegt: *'Je moet er een beetje tijd voor vrijmaken. Je offert er lestijd én veel vrije tijd voor op.'*

Bart sluit zich hier gedeeltelijk bij aan en voegt eraan toe dat *'de directeur en de juffen er ook tijd voor moeten maken. Soms tijdens de les.'*

Elias vindt dat vergaderingen in de speeltijd mogen plaatsvinden. Hij verduidelijkt wel dat *'er hiervoor ook al uit de leerlingenraad gestapt zijn'*.

Eveline wijst op het gevaar dat leerlingen afhaken als ze in de speeltijd verder moeten 'werken': *'In het begin werkte iedereen mee. Als ze wisten dat ze er in de speeltijd aan moesten doorwerken, hadden ze ineens veel minder zin.'*

Veel mensen vinden lessen missen vooral een probleem van de leerkrachten. Maar in werkelijkheid is het een probleem van de leerlingen. Zij missen een bepaalde inhoud. Die inhoud is belangrijker dan de les missen op zich. In de praktijk maken we meestal minder problemen rond een ster in wording – bijvoorbeeld een turnster – die afwezig is dan rond een vertegenwoordiger van de leerlingenraad. Zegt het iets over het belang dat we aan de leerlingenraad hechten?

Hoeveel tijd laat je tussen de samenkomsten?

Tussen de samenkomsten laat je beter niet te veel tijd. Twee à drie weken is nog net haalbaar om wat er tijdens de vorige samenkomst gebeurde fris in het geheugen te houden. Als het sneller kan, des te beter. Je laat er dan enkele dagen tussen bijvoorbeeld. Een te grote tijdsperiode doet de betrokkenheid en de motivatie van de leerlingen dalen. De bedoeling van elke samenkomst moet voor de kinderen duidelijk blijven.

Hoe lang duurt het traject?

Daarnaast moet het geheel, het hele traject voor de leerlingen **te overzien** zijn.

Volgens sommige leerlingen is een tijdsperiode van drie maanden tussen de start en de concrete uitvoering van een voorstel te lang. Hun voorkeur gaat uit naar één of twee maanden wat intensiever werken: een tot twee uur per week is voor sommige leerlingen perfect haalbaar.

Soms is het onmogelijk om in zo'n kort tijdsbestek een voorstel uit te werken.

Dok zit in de leerlingenraad en vertelt: *'Vaak zeggen de kinderen "ja zeg, dat is nog niet uitgewerkt, wanneer gaat dat er komen?" Sommigen willen niet begrijpen dat het soms tijd nodig heeft om iets uit te werken.'*

Dan is de taak van leerkrachten en directie om die **tijd overbrugbaar te maken** door regelmatig informatie te geven over de stand van zaken. Anderzijds merken leerkrachten op dat leerlingen door het traject leren omgaan met 'tijd': 'Onderweg worden ze meer en meer vertrouwd met het feit dat er ook andere belangen in het spel zijn. Dat kan tijd vragen.'

Flexibiliteit

Maak het programma van de samenkomsten en de opeenvolging niet té strak. Voorzie ruimte en tijd om bij te sturen en om in te spelen op situaties die opduiken.

Zo stuurde een school de timing bij om in te spelen op een meningsverschil dat tot wrijvingen leidde. Lesley uit het vijfde vertelt: *'Bij ons werd tijd gemaakt omdat uit sommige meningsverschillen ruzies voortkwamen. In de klas bespraken we dit en zochten we naar een oplossing.'*

Moeten de leerlingen meedoen?

Je kunt leerlingen niet verplichten om mee te doen aan een initiatief. Kinderen moeten vrij kunnen kiezen of en hoe ze willen participeren. Op zich is dat ook al een mooie vorm van participatie.

De kans is erg klein dat ze er al van bij de start geen zin in hebben. Maar in de loop van het proces blijkt soms dat leerlingen aan bepaalde onderdelen liever niet meewerken. Gebeurt dat bij jouw leerlingen ook? Leerlingen die het niet meer zien zitten, kunnen ondertussen iets doen dat ze wel aanspreekt.

Soms zit er iets anders achter. Het thema en het moment kunnen daarin een rol spelen. En er zijn nog een heleboel andere redenen waarom leerlingen soms afhaken.

Leerlingen over niet meedoen

'Als je uitgesloten wordt, dan ga je ook niet meer mee doen en dan voel je je niet goed op school en dan word je misschien gepest.'

'Sommige leerlingen zijn verlegen. Daarom durven ze hun mening niet te zeggen. Ze doen alsof ze akkoord gaan, terwijl ze eigenlijk bij zichzelf denken "had ik dat en dat maar gezegd".'

'Iedereen heeft wel eens zin om niets te doen.'

'Soms heb je andere dingen aan je hoofd. Een afscheidsfeestje bijvoorbeeld.'

Het is continu belangrijk om genoeg aandacht en energie te besteden aan de **verwachtingen en het enthousiasme** van de leerlingen. Het is belangrijk dat kinderen gemotiveerd zijn van bij de start. Door tussentijdse evaluaties blijf je voeling houden met knelpunten die bij de leerlingen leven en die hun enthousiasme dwarsbomen.

We hebben nu alle puzzelstukken. Waarom zijn die zo broodnodig?

WAAROM AL DIE VRAGEN?

Natuurlijk, in je dagelijkse omgang bieden thema's zich zomaar spontaan aan. En zeker als het om een kleinigheid gaat, stel je je al die vragen wellicht niet zo bewust. Een thema bepalen en samen een beslissing nemen, soms doe je het tussendoor in amper drie minuutjes.

Buiten spelen

Eén kleuter staat aan de deur met zijn jas aan. De kleuterjuf vraagt of hij het koud heeft. De jongen antwoordt dat hij buiten een huisje wil maken. De zon schijnt. De juf vraagt de andere kleuters of ze ook zin hebben om buiten te spelen. Samen beslissen ze om met alle kleuters buiten te gaan spelen. Vijf leerlingen sleuren de lakens over het klimrek. Hun huis is klaar. Tijd om erin te spelen.

Maar wil je leerlingenparticipatie een permanente plaats geven? Dan is het belangrijk om deze vragen heel uitdrukkelijk te stellen: waarover gaat het? Hoever gaan we? Wie werkt er mee?

Het alternatief is dat je begint zonder bij deze vragen stil te staan: zomaar een procedure of een overlegvorm kiezen en die dan een vaste structuur geven. Dan start je bijvoorbeeld met een leerlingenraad of een tijdelijke werkgroep met vertegenwoordigers van de hele school. En achteraf blijkt dan dat je eigenlijk beter in een andere volgorde gewerkt had.

Meewerken aan de Kindergemeenteraad

Een school kreeg de vraag om mee te werken aan de Kindergemeenteraad. De directeur vond dat ze daarvoor het best een leerlingenraad zouden oprichten. Halsoverkop installeerde de school met veel poeha een leerlingenraad. Zo konden de leerlingen uit de raad hun school ook vertegenwoordigen in de Kindergemeenteraad. De meningen van de kinderen zijn verdeeld. Aisha vertelt: 'Een paar leerlingen gaven zich op om in de leerlingenraad te zitten. Andere leerlingen werden aangeduid door de directeur.' Simon vindt dat hij nu nog minder in de pap te brokken heeft: 'Wie niet in de leerlingenraad zit, heeft niets te zeggen. Ik zou niet weten wat de bedoeling ervan is.'

Klaar eerst alle vragen uit

Pas nadat je nagedacht hebt over het thema, het doel en de graad van betrokkenheid, is het zinvol om voor een geschikte aanpak of vorm te kiezen. Regel je de kwestie informeel, met een eenvoudige bevraging van de leerlingen? Heb je een klankbordgroep of eerder een leerlingenraad nodig?

Kinderen moeten weten waar ze aan toe zijn, wat de bedoeling is en hoever hun invloed reikt. Daarom moet je deze vragen uitklaren, vóór je structuren opzet of werkgroepjes in het leven roept.

Of zoals een kritische leerkracht het stelt: 'De energie die de leerlingen opbrachten om de haalbaarheid van hun voorstellen te onderzoeken – met kostprijzen en argumenten – viel weg omdat sommige voorstellen het niet haalden. Terwijl ze wel haalbaar waren. Maar ze mochten maar twee voorstellen verder uitwerken. Dat is demotiverend. Zo schend je de zelfstandigheid, rem je de leerlingen af. Als leerkracht moet je dat dan weer opwarmen.'

In deze school was het dus beter geweest om eerst duidelijke afspraken te maken, de grenzen en marges aan te geven vóór ze de leerlingen aan het werk zetten.

Duidelijkheid is belangrijk om de **leerlingen geen blaasjes wijs te maken**. Participatie zet een dynamiek in gang. De betrokkenheid neemt toe. Maar de loyaliteit van kinderen is niet onuitputtelijk. Ze hebben een apart zintuig dat ze waarschuwt als ze belazerd worden. Als je de dynamiek op een oneerlijke manier verstoort, krijg je brokken. Moeilijk te lijmen brokken. Leerlingen krijgen het gevoel dat die hele participatie een nepspel is en dat hun inbreng er uiteindelijk toch niet toe doet.

Een **duidelijke, open en eerlijke communicatie van bij de start blijft de meest zinvolle weg om valkuilen in het participatieproces te vermijden**.

De deur naar een participatieve schoolcultuur kun je op verschillende manieren open zetten: dat gaat van een klein ankerpunt tot een heel project waar je samen met de leerlingen de klas of school doorlicht, nagaat wat er kan veranderen. Een aanloop naar een verder liggend doel: hoe maken we van het theoretische begrip participatie een boeiende schoolactiviteit?

In het volgende hoofdstuk gaan we dieper in op mogelijke stappen die je bij een lang of kort participatietraject met je leerlingen kunt doorlopen. Je krijgt toelichting bij een traject met bijhorende aandachtspunten om participatief met leerlingen te praten over hun ideeën en hoe je die samen met hen uitwerkt.

1 Informeren over het opzet en verloop

De volwassenen informeren de kinderen over bedoeling, manier van werken en beslissingsbevoegdheden op school.

2 Ideeën, knelpunten en suggesties verzamelen

Kinderen en volwassenen delen met elkaar allerlei meningen en thema's waarover ze bezorgd zijn of waarrond ze voorstellen of ideeën hebben.

3 Prioriteiten bepalen

Uit de lijst van thema's (ideeën, problemen, voorstellen) halen kinderen en volwassenen één of meer thema's waarvan ze het gevoel hebben dat ze het belangrijkste zijn. Ze stellen prioriteiten.

4 Meer informatie inwinnen over de haalbaarheid

Kinderen en volwassenen gaan na wat ze zelf al over de voorstellen of thema's weten en welke bijkomende informatie ze nog nodig hebben.

5 De mening en het advies van anderen vragen, in en buiten de school

Kinderen en volwassenen gaan na wat de anderen op school of buiten de school ervan vinden.

6 Samen beslissen

Op basis van de informatie en reacties die ze inzamelden, beslissen kinderen en volwassenen of ze nog verder rond het thema werken en hoe ze het thema het best benaderen en aanpakken.

7 De beslissing uitvoeren

Kinderen en volwassenen werken samen aan de uitvoering of naleving van de beslissing. Je maakt een overzicht van alle opdrachten en taken. Je verdeelt de taken en voert ze uit. Wat doen de kinderen? Wat doen de volwassenen?

8 Opvolgen en evalueren

Kinderen en volwassenen evalueren het proces en de activiteiten bij elke stap die ze zetten. De laatste stap is uitdrukkelijk bedoeld om over het hele proces te reflecteren. Wat hebben ze geleerd, wat hebben ze bereikt, wat zouden ze volgende keer anders doen, hoe gaan ze alles opvolgen? Iedereen die betrokken was evalueert mee, ook ouders en directie.

3

*P*ARTICIPATIE:
EN NU AAN DE SLAG

PARTICIPATIE: EN NU AAN DE SLAG

De vertreksituatie is: jij wilt samen met je leerlingen acht stappen doorlopen.

1. Eerst en vooral je leerlingen informeren over wat er te gebeuren staat
2. Bij de leerlingen ideeën, knelpunten en suggesties verzamelen
3. Prioriteiten bepalen
4. Meer informatie inwinnen over haalbaarheid
5. Voor sommige voorstellen de mening en het advies van anderen vragen, in en buiten de school
6. Samen beslissen
7. De beslissingen uitvoeren
8. Alles opvolgen en evalueren.

Voor we dieper ingaan op deze stappen nog dit: misschien schrikt starten je wat af? Of lijkt het je allemaal wat ingewikkeld? Wellicht ziet het er op papier allemaal wat planmatiger uit dan in je praktijk. Maar we rafelen het proces helemaal uit om je te laten kennismaken met een **mogelijke werkwijze en met methodieken om de stappen in te vullen**. Ter inspiratie om je eigen aanpak op maat te ontwikkelen. Want je kunt alle fasen samen als één project beschouwen maar ook als afzonderlijke momenten. Afhankelijk van het thema dat je met je leerlingen bespreekt, doorloop je alles wat sneller of wat trager. Uit dit hoofdstuk put je gewoon wat je zelf kunt gebruiken. Onder het kopje 'tips' vind je elke keer aandachtspunten om in het oog te houden.

INFORMEREN OVER OPZET EN VERLOOP

De leerlingen informeren over het opzet en verloop

Doel

Wat je ook van plan bent, vóór je start is het belangrijk dat je de leerlingen informeert.

- > Waar gaat het over?
- > Wat is de bedoeling?
- > Welke stappen ga je doorlopen?
- > Hoe ga je werken?
- > Wat zijn de beslissingsbevoegdheden van iedereen op school?
- > Met welke middelen kunnen we werken, waar en wanneer?

Doel van deze eerste informatieronde is: enthousiasme opwekken, de toon zetten.

Niet alleen wil je de mening van de leerlingen horen. Je wilt ze ook met participatie vertrouwd maken. Daarom schetsen we hoe je vooraf je leerlingen kunt voorbereiden op wat jullie samen van plan zijn.

Net als volwassenen werken kinderen beter als zij het volledige plaatje zien. Ook voor de leerlingen moet duidelijk zijn wat er van hen verwacht wordt en wat zij van jou en de andere volwassenen op school mogen verwachten.

Misschien gebruik je het best woorden als mee weten, meedenken, meepraten, meebeslissen, meedoen om je leerlingen duidelijk te maken hoe ver hun invloed reikt en wat er in de verschillende stappen gaat gebeuren.

Of je legt opzet en verloop helemaal open met een uitgebreide inleiding met vraagwoorden zoals wie, wat, waarom, wanneer. Handig om alles te vertellen in een taal die de leerlingen verstaan.

Een andere, overzichtelijke manier om je leerlingen te informeren over wat je van plan bent is een tijdslijn. Op die tijdslijn zette je de verschillende stappen en dingen die je samen met de leerlingen gaat doen.

Tijdslijn

> Oktober

Fotojacht

Bespreken
Stemmen

> November

Detectivespel

Gesprek directeur

> December

Uitwerken met
werkgroep

Opvolgen tijdens
kringgesprek

In de voorbereiding maak je de leerlingen ook warm om ertegenaan te gaan. Vermeld een paar aantrekkelijke aspecten: we gaan samenwerken, elkaar op een andere manier leren kennen, plezier maken, niet alleen praten maar ook doen. Je maakt de leerlingen vertrouwd met het idee dat ze uitspraken mogen doen over het klas- of schoolgebeuren, dat je daar tijd voor uittrekt.

Dezelfde informatie geef je het best ook aan de ouders of aan andere betrokkenen. Het belangrijkste doel is dat iedereen van bij het begin, stapje voor stapje meedenkt, mee groeit. Je maakt de bedding klaar om met de leerlingen verdere stappen te zetten.

Voor je echt start, is het interessant om de leerlingen inzicht te bieden in de structuur van de school. Zo bereid je een latere fase voor, waarin de leerlingen moeten weten waar en bij wie ze het best aankloppen om een idee of een suggestie te realiseren. Daarom is een overzicht van alle schoolactoren erg bruikbaar.

Dat betekent dat je de hele school grondig in kaart brengt. Niet alleen gebouwen en klassen. De leerlingen weten graag wie er allemaal deel uitmaakt van hun school en hoe de verschillende rollen liggen. Misschien voor het eerst staan we er bij stil, wie er op school allemaal rondloopt.

Je kunt je leerlingen een zicht laten krijgen op de organisatie van het bestuur en de verdeling van de beslissingsbevoegdheden op school, met een organigram en eenvoudige voorbeelden.

Methodiek

Een organigram van de school maken¹³

Je wilt iedereen die iets met de school te maken heeft met zijn foto (tekening) onderaan op het bord zien hangen. Elke leerling die een lid van de schoolgemeenschap aandraagt, krijgt een tekenpapier en mag de persoon in kwestie tekenen. Het hoeft niet mooi te zijn: als het organigram maar volledig wordt. Onderaan op elke tekening schrijf je de belangrijkste taken van elke persoon.

Zie ook methodiekfiche

Het best laat je dit organigram een tijdje hangen. Dan kun je er elke keer naar teruggrijpen als je een initiatief uitwerkt.

Prima! Nu weten we hoe die school van ons er uitziet, we maakten afspraken tussen de leerlingen onderling en met de leerkracht over hoe we met elkaar omgaan in een gesprek. Nu kunnen we ons toespitsen op ideeën en voorstellen verzamelen.

Tips

> Zorg dat alle leerlingen zich 'vrij' durven te uiten

Heb je het gevoel dat de leerlingen zich nog niet echt vrij kunnen of durven te uiten? Dan kun je nog een paar activiteiten of spelen inlassen om de tongen los te maken en de samenwerking te bevorderen.

De bespreking van het verloop van deze samenwerkingsspelen kan een aanzet zijn om **samen afspraken te maken over hoe je met elkaar omgaat**. Hoe vragen we het woord? Hoe luisteren we naar elkaar? Hoe reageren we op elkaar?

Samenwerkingsspelen

Samenwerkingsspelen die collega's hiervoor al gebruikten¹⁴:

De opdracht luidt: **'Kun je iemand vinden...**

- geboren in dezelfde maand als jij?
- met dezelfde kleur van ogen als jij?
- die een zus en geen broers heeft?
- ...

Je mag maar één vraag stellen.'

Om er een spelelement in te stoppen, kun je de eerste drie leerlingen die hun persoon vinden tot 'winnaars' uitroepen. Je legt het spel stil en je bespreekt hoe het komt dat de andere leerlingen hun persoon nog niet vonden. Welke moeilijkheden ondervonden zij?

Om de hele groep te laten samenwerken kun je de leerlingen vragen:

- om op alfabetische volgorde te gaan staan volgens voornaam.
- om op volgorde te gaan staan volgens geboortedatum. Te beginnen met januari.
- ...

zonder één woord te zeggen.

Maak je het graag nog uitdagender? Zet de stoelen dan in een cirkel. Elke leerling staat op een stoel. De leerlingen mogen de grond niet raken als ze op volgorde gaan staan.

Er zijn veel variaties mogelijk. Zo kun je de leerlingen ook gevoelens, communicatiemiddelen of andere dingen laten uitbeelden.

De leerlingen kennen waarschijnlijk zelf ook samenwerkingsspelen. Je kunt ze dus even goed vragen om er zelf een paar aan te brengen.

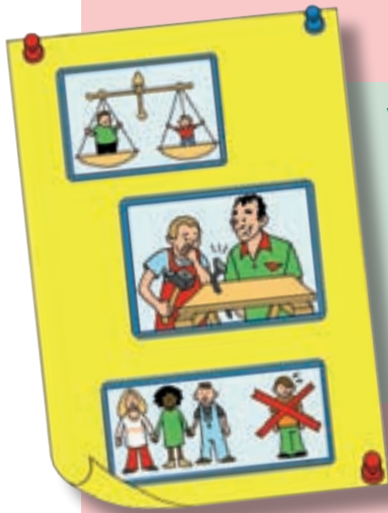
Vragen als 'Wat maakte dat je gemakkelijk kon samenwerken?' en 'Wat hinderde bij het samenwerken?' leiden al snel tot aandachtspunten en afspraken.

Een afsprakenposter

De organisatie Collegio gebruikt in Nederland deze afsprakenposter voor gesprekken tussen jongeren en volwassenen in een verbetergroep¹⁵.

Trek zeker genoeg tijd uit om samen met de leerlingen uit te dokteren, welke afspraken jullie maken. Zo kan iedereen zichzelf zijn en komt iedereen aan bod. Die afspraken kun je in de loop van het proces nog aanvullen en bijschaven.

Visueel afspraken weergeven

Je kunt de gemaakte afspraken ook **visualiseren** met pictogrammen of tekeningen. Vooral bij jongere kinderen werkt een visuele weergave verduidelijkend.

> Rond pas af als iedereen mee is

Rond deze fase pas af als alle leerlingen een goed beeld hebben van wat er te gebeuren staat, van de verschillende stappen die je samen gaat zetten. Geef de kinderen ruim de kans om al hun vragen te stellen. Misschien zijn hier volgens de leerlingen al bijsturingen nodig rond hoe je gaat werken? Die opening is primordiaal. Als de leerlingen bij de start volledig achter het doel en het verloop staan, heb je alvast een goede en warme start gemaakt.

> Bewaak je dubbele positie

Als leerkracht ben je moderator en deelnemer tegelijk.

IDEEËN, KNELPUNTEN EN SUGGESTIES VERZAMELEN

Peilen bij de leerlingen

Doel

Algemene peiling: de ruime waaier van ideeën, knelpunten en suggesties van kinderen over de school in kaart brengen.

óf

Gerichte peiling: ideeën, knelpunten en suggesties van kinderen over een domein (speelplaats) of een concreet voorstel, probleem of idee in kaart brengen.

Nemen we alle partijen die bij een participatieproces betrokken zijn in aanmerking, dan kunnen zowel leerkrachten, directie, ouders, als leerlingen thema's aanbrengen. Op dit moment zoeken we een antwoord op de vraag: **'Waarover willen de leerlingen het hebben?'**

Het is de bedoeling dat we bij de leerlingen zelf thema's sprokkelen. Dat wil zeggen: alles uit hun ervaringswereld zo goed mogelijk aftasten.

Zoals: wat hebben zij te vertellen over de dagelijkse handel en wandel op school? Hoe voelen ze zich in hun klas? Wat vinden ze van het werksysteem in de klas? Wat vinden ze het meest zinvol op school? Kunnen ze vrijuit spreken – oog in oog met hun juf, meester, directeur, directrice? Wat ervaren zij als probleem? Welke ideeën leven er bij hen? En ook: hoe denken ze zelf iets te kunnen bijdragen om de school te verbeteren?

Het kan dus gaan over **thema's in de ruimste zin**: alle ideeën, knelpunten en suggesties van kinderen over de klas of school. Dan spreken we van een **algemene peiling**. Gaat het over een concreet domein zoals de speelplaats of een **concreet** voorstel, probleem of idee dat voorligt? Dan spreken we van een **gerichte peiling**.

Er zijn verschillende methodieken om de ruime waaier aan ideeën, voorstellen en knelpunten die kinderen bezig houden in kaart te brengen.

Bij de leerlingen van de eerste graad is een mogelijke manier van bevragen, ze een tekening laten maken. Een mooi vertrekpunt voor een uitvoerige babbel.

Methodiek Een tekening maken

Vraag de leerlingen een lijn te trekken in het midden van het blad. Bovenaan komt een tekening die gaat over **'Wat vind ik leuk ... op school/ in de klas/op de speelplaats...?'** Onderaan over **'Wat vind ik niet leuk ... op school/in de klas/op de speelplaats...?'** Voor de leerlingen is wat ze tekenen een houvast voor het gesprek achteraf. Ook hier gaat het opnieuw niet om de kwaliteit van de tekening, wel over de informatie die erin zit.

Zie ook methodiekfiche

Een andere manier van werken is de levende enquête. Een soort babbemarkt. Het verloop is wat chaotischer dan als je een tekening maakt en bespreekt.

Methodiek Babbemarkt

Vooraf kondig je aan dat je in de klas een babbemarkt gaat houden. Het onderwerp van alle gesprekken, roddels en geklets op de markt is: **wat kunnen we doen om in de klas werken prettiger te maken?** Je begint met alle banken en stoelen aan de kant schuiven. De opdracht luidt: vorm duo's of trio's en bespreek samen wat er minder leuk is in de klas, en wat je daaraan kunt verhelpen. Daarna maak je een topdrie van de belangrijkste punten. Ben je daarmee klaar? Loop dan met twee of drie naar een andere marktganger, vertel wat je net besprak, en eis minstens één opmerking bij elk voorstel. Zo verbeter je elk idee of voorstel. Op het einde noteer je alle voorstellen op kaarten, en vóór die allemaal in een grote mand belanden, lees je ze hardop voor met de nodige toelichting.

In de basisschool in Ronse organiseerde de vierde klas zo'n babbemarkt rond de vraag: *'Wat kunnen we doen om de school te verbeteren?'* Het leverde een lange **lijst van voorstellen** op.

- Grotere speelplaats
- Meer kunnen spelen op de speelplaats
- Meer bomen op de speelplaats
- Muziek tijdens het knutselen
- Dansjes doen onder de middag
- Ander fietsrek
- Langere speeltijden
- Geen ruzie meer
- Beleefde kinderen
- Een klok in de klas
- Meer banken onder het afdak op de speelplaats
- Limonade in plaats van water op tafel
- Een topje mogen dragen
- Gordijnen in de klas
- De gangen opfleuren en verven
- Zitplaats mogen kiezen in de refter
- Soep voor de boterhamneters
- Geen gladde vloer in de turnzaal
- Mogen chatten in de speeltijd
- Lezertjeskamer met strips
- Geen das meer in het uniform
- Bloembakken op de vensterbanken
- Huiswerk op maat
- Propere toiletten
- Niet meer lopen in de turnles
- Niet meer zo streng zijn op de speelplaats
- In de klas blijven met vriend of vriendin als je ziek bent.

Misschien had je hier ook onredelijke of utopische voorstellen verwacht? Een zwembad op school bijvoorbeeld? Die voorstellen staan hier niet bij omdat de kinderen het opzet goed inschatten en de vraag van de leerkracht dus duidelijk was, ofwel omdat de leerkracht zichzelf als medespeler bleef beschouwen. De leerkracht cijferde zichzelf niet weg. Hij liet de leerlingen niet zomaar alleen hun gangetje gaan. Hij bracht zijn mening in, net als alle leerlingen.

Deins je wat terug voor de drukte van een babbelmarkt? Dan zijn een babbelbox of een fotojacht misschien een geschikt alternatief? Ook methodieken om rechtstreeks van de leerlingen thema's te weten te komen. Maar het gaat er iets meer geordend aan toe. Stillere, schuchtere leerlingen vinden dat prettig: ze komen gemakkelijker aan bod.

Methodiek Babbelbox

In een box, een afgeschermd ruimte, ingericht met een camera en een microfoon, kan een leerling of een groepje zijn zeg komen doen. De meningen, opmerkingen en suggesties van leerlingen registreer je op video.

Ook met de allerkleinsten kun je de babbelbox gebruiken. Gun ze wel even de tijd om te wennen aan 'zichzelf op een scherm zien'. Dat kan met een paar leuke korte spelletjes. Om hun leefwereld naar boven te halen, moeten je vragen nog concreter zijn.

Soms hebben de jongsten andere ideeën

Zo vertelde Janne, een leerling van het zesde: *'Soms hebben de kleintjes dezelfde ideeën. Soms waren hun ideeën beter dan die van ons. Ze wilden bijvoorbeeld dat de mama's en papa's één keer per week in hun klas kwamen. Wij zijn daarvoor te oud, maar voor hen is dat wel leuk.'*

De fotojacht is een wat avontuurlijkere versie omdat de leerlingen op stap gaan. Dat maakt het heel concreet. Het is een activiteit die in één klap de hele school laat gonzen.

Methodiek Fotojacht en rondgang

Met de hele klas of in kleine groepjes maak je een rondgang door de school. De leerlingen nemen zelf foto's. Bijvoorbeeld van de voor hen meest in het oog springende mankementen. Of ze brengen de voor hen belangrijkste plaatsen van de school in beeld. Daarna bespreek je samen de foto's.

Zie ook methodiekfiche

Sommige leerkrachten werken met een **poppenkast** of met **toneeltjes** om leerlingen zich te laten uiten over een thema. De leerlingen werken dan zelf de inhoud van het stuk en de opvoering ervan uit. Andere scholen werken met **stellingen**. Kleine groepjes verzamelen en bespreken in de klas de ideeën van de leerlingen rond een bepaald thema.

De groene fluorescerende envelop

In de school van directeur Jan werken ze met een groene envelop. Elke donderdag krijgt elke klas een grote groene envelop met een stelling, vraag of uitspraak erin.

De stellingen komen soms van de leerlingen en soms van leerkrachten, ouders of directeur. Elke klas discussieert eerst in kleine groepjes en daarna samen over de stelling. Stellingen die al aan bod kwamen: 'In een klas worden soms beloningen en soms straffen uitgedeeld. Wat zijn de dingen waarvoor jij vindt dat er gestraft mag worden? Wat zijn de dingen waarvoor jij vindt dat iemand een beloning verdient? Wat zijn zinnige straffen? Wat zijn leuke beloningen?'

Een andere keer zat dit in een groene envelop: 'Huiswerk ja of nee? Zo ja: wat, wanneer, hoeveel, hoe denken de ouders over huiswerk?' Of dit: 'Hoe zou je graag verjaardagen vieren?' 'Een uitstap moet altijd iets leerrijks bevatten. Wanneer is een uitstap voor jou geslaagd?'

De klassen wisselen telkens op een andere manier hun meningen en ideeën met elkaar uit. Een keer gebeurde dat met reporters die verslag uitbrachten in de andere klassen. Door hun komst voedden ze daar opnieuw de discussie. Een andere keer werden er op de speelplaats borden gezet met de belangrijkste bevindingen van elke klas erop. De klassen maakten één voor één een toer op de speelplaats en mochten hun opmerkingen erbij schrijven. Zo groeit er in deze school telkens opnieuw een nieuw idee of voorstel. Daar zetten ze dan iets rond op. Onlangs nog mondde dat uit in een nieuw uitstappenbeleid. De school zette ook al eens een actie op rond milieu.

De meeste methodieken die we tot nu beschreven, zijn toepasbaar in je klas of als je in groepjes werkt. Om op schoolniveau te werken, vraagt het nog een extra uitwisseling tussen de groepjes of tussen de klassen. Met alle leerlingen samen organiseren scholen wel eens een **schoolforum** of een **radio-uitzending** om de mening van de leerlingen te kennen. Soms zelfs met een echte microfoon en geluidsinstallatie, met reporters in andere klassen, bij de directeur, het onderhoudspersoneel.

Er zijn ook meer 'afstandelijke' methodieken om de meningen, ideeën of suggesties van leerlingen te weten te komen. Denk maar aan de klassieke ideeënbus.

Methodiek Een ideeënbus voor elke klas

Elke klas installeert een ideeënbus. Daarin belanden zowel de ideeën op klas- als op schoolniveau. De vaste afspraak is dat je de inhoud ervan samen gaat bekijken, sorteren (klas- en schoolniveau) en bespreken op de juiste plaats. Het vraagt een sterke begeleiding van de leerkracht. Hij maakt de leerlingen attent op de bus. Hij stimuleert ze bijvoorbeeld om een bepaald punt dat de leerlingen in de gang of in de klas aankaarten, op te schrijven en in de bus te stoppen.

Zie ook methodiekfiche

Of je richt een vast stuk van een muur in de klas of op de speelplaats in als een soort muurkrant waar iedereen op mag schrijven of schilderen. Of je houdt een **enquête** onder de leerlingen.

Je ziet: er zijn nogal wat methodieken om onderwerpen en suggesties in te zamelen. Door je eigen voeling met de leerlingen en de schoolomgeving kun je nog **het best van al je eigen methodiek** (geprikkelend door de voorgestelde methodieken) ontwerpen.

Op het einde van deze fase beschik je over **een lijst van thema's**, ideeën en problemen die de kinderen nauw aan het hart liggen. Dat is de basis voor de volgende fase.

Methodiek: 'Dit kan anders'-prikkers

Met 'dit kan anders'-prikkers worden kinderen, jongeren en alle andere betrokkenen ondervraagd op en over de plaatsen waar ze regelmatig zijn. Bedoeling is dat ze vanuit hun ervaring op een plek aangeven hoe we het daar anders kunnen organiseren of aanpakken.

Zie ook methodiekfiche

Tips

Het is niet door een bepaalde methodiek te gebruiken dat je participatief werkt. Alles hangt af van *hoe* je zo'n methode vorm geeft. Hoe je met elkaar omgaat, naar elkaar luistert, samen overlegt, elkaars bijdragen apprecieert.

Jouw houding en ondersteuning bepalen **of de eigen zingeving van kinderen aan bod kan komen**. Of ook hún thema's en hun invulling ervan op de agenda komen. Bekijk even van naderbij waar je zoal op kan letten.

> Vragen stellen

Elke methodiek start hoe dan ook met een vraag die je aan de leerlingen stelt. De opdracht die je geeft: bij een algemene peiling is dat een ruime vraag. Bij een gerichte peiling een specifieke vraag.

Is het thema al afgebakend? Dan is het doel in deze fase een gerichte peiling. Het heeft dan geen zin om heel algemene vragen te stellen. Bij de herinrichting van de speelplaats vraag je bijvoorbeeld: 'Wat spelen jullie graag in de speeltijd?'

Het is belangrijk dat je vooraf even stilstaat bij wat je de leerlingen vraagt. Het is de bedoeling om zoveel mogelijk vanuit de leerlingen zelf te laten komen. Dat je ze hun eigen ervaringen en suggesties laat vertolken.

Jouw vragen kunnen de antwoorden van de leerlingen sterk beïnvloeden. Vragen stellen is moeilijk. Want in jouw vraag kan al een antwoord schuilgaan. Voor je het weet, stuur je leerlingen in een bepaalde richting. Eén tip is alvast: je peilt beter **naar concreet gedrag en concrete situaties**. Een vraag als ‘*Wat is er leuk op school?*’ is veel concreter dan een vraag naar motieven zoals de waarom-vraag: ‘*Waarom is de school leuk?*’¹⁶

Een volledige handleiding voor vragen kunnen we je niet meegeven. Het blijft altijd een beetje aftasten en (leren) aanvoelen. Bovendien ben je er zelf bij en kun je altijd met **extra uitleg verduidelijken en je vraag bijsturen**. Als je het gevoel hebt dat leerlingen gaan dromen, dan was je vraag voor de leerlingen wellicht niet duidelijk genoeg. Door bijkomende vragen stuur je je eerste vraag dan bij: ‘Hoeveel gaat dat kosten? Hoeveel plaats zal het springkasteel op de speelplaats innemen? Willen jullie het hele jaar door op het springkasteel spelen? Is er nog plaats voor andere spelen? Wat doen we als het regent?’

> Modereren

Van jou als leerkracht wordt dus verwacht dat je alles in goede banen leidt.

Georges, leerkracht van het tweede leerjaar, vertaalt dit zo: ‘*Als leerkracht moet je wat afremmen en modereren. Je moet dat direct met de leerlingen bespreken en zeggen wat kan en wat niet kan. Ik heb ook gezegd dat sommige lesonderwerpen in de eindtermen staan en dat die dus beslist aan bod moeten komen, lopen in de turnles bijvoorbeeld.*’

Een andere leerkracht zegt: ‘*Door vallen en opstaan leer je wel een gesprek met leerlingen te begeleiden. Leer je voorstellen wikken en wegen. Dat hoeft je niet per se in een cursus te leren.*’

Een paar tips:

> Schep geen valse verwachtingen

Vóór je zoektocht naar thema’s start, maak je de leerlingen het best duidelijk dat niet alles wat zij voorstellen ook gaat gebeuren. Sommige voorstellen zijn misschien niet wenselijk, niet haalbaar of te duur.

Maak ze geen blaasjes wijs. Er zal een selectie gemaakt worden. Ook andere kinderen en volwassenen van de school zullen er afhankelijk van het thema hun zeg over moeten doen.

> Informatie geven helpt

Het is beter dat je voorstellen niet zomaar afvoert. Geef op tijd duidelijke en eerlijke informatie en bespreek ze samen. Zo zorg je ervoor dat de leerlingen zelf de onmogelijke of onrealiseerbare voorstellen eruit halen.

> Confronteren

Je mag de kinderen gerust confronteren met belangen van volwassenen, met jouw ervaringen.

> Openheid

In deze fase is het belangrijk dat jij en de leerlingen genoeg openheid aan de dag leggen. Het doel moet helder zijn en blijven. Wie brengt wat aan en

waarom? Achter de thema's mogen geen verborgen agenda's of valse motieven schuilgaan. Je mag je eigen voorkeur voor een bepaald thema uiten, maar zeg daar dan bij waarom je dat zo belangrijk vindt of wat je daarmee wilt bereiken. Voor de leerlingen geldt natuurlijk hetzelfde.

'Hou de school proper'-actie

Directie en leerkrachten drukken een 'Hou de school proper'-actie door. De leerlingen ondervinden misschien ook wel hinder van vuile toiletten, al te nonchalant omspringen met de jassen en boekentassen in de gang, dus ze stemmen in met het plan. Maar gaandeweg moeten ze vaststellen dat de hele actie neerkomt op meer controle op orde en netheid. Terwijl het vooral de volwassenen waren die het afval op school zo onoverkomelijk vonden.

> Vrij uiten mogelijk maken

De leerlingen moeten het gevoel hebben dat ze zich vrij kunnen uiten. Daarom houden ze waardeoordelen, kritiek en commentaar op elkaars voorstellen in de hand. Probeer zoveel mogelijk sociaal wenselijke antwoorden uit te sluiten. Dat doe je door de leerlingen duidelijk te maken dat er geen juiste of foute antwoorden zijn. Door ernstig in te gaan op wat de leerlingen aanbrengen, door interesse te tonen. Laat ook stille en schuchtere kinderen aan het woord. Door je bijvoorbeeld ook eens uitdrukkelijk naar een stillere leerling te richten: 'Andreas, wat vind jij daar eigenlijk van?'

> Geen negatieve praat over anderen

Duld geen commentaar over uiterlijkheden. Roddel of achterklap moet je terugschroeven naar feiten: wat heeft die persoon dan voor oneerlijks gedaan? Leerlingen moeten de bal en niet de man spelen. Ze mogen niet iemand persoonlijk aanvallen, alleen zijn gedrag. Een ombuiging dus tot informatie die voor de persoon in kwestie relevant en leerrijk is.

> Neem genoeg tijd

Iedereen moet de kans krijgen om na te denken over de voorstellen, om meningen uit te wisselen en eventueel van mening te veranderen.

> Duiden en verduidelijken

Als de leerlingen hun voorstellen formuleren, kan de leerkracht een handje helpen bij de omschrijving door te toetsen wat de leerling wil zeggen in één of een paar zinnen ('Is het dat wat je wilt zeggen? Kunnen we samenvatten dat...?')

> Nauwgezet noteren

Zorg dat je alle onderwerpen, ideeën, problemen, en voorstellen nauwgezet noteert. Dat is de basis voor de volgende fase. Laat de leerlingen voelen dat je door wilt gaan met wat zij aankaarten en voorstellen.

Valkuilen

Behoed jezelf voor deze valkuilen.

> Zelf een onderwerp binnenloodsen

Natuurlijk mag iedereen thema's aanbrengen. Jij als leerkracht ook. Maar hier was het doel om de thema's van de leerlingen te weten te komen. Dan waak je er beter over dat je zelf geen thema's aanbrengt of invult. In de praktijk gebeurt het wel eens dat de directie of de verantwoordelijke leerkrachten een onderwerp binnenloodsen. Leerkrachten, leerlingen en directie hebben heel wat gelijklopende zorgen. Het is maar door het vergrootglas dat iedereen op het onderwerp richt, dat de behandeling ervan aan nuancering wint.

Milieu: wat versta je eronder?

Leerlingen vroegen aan hun leerkrachten wat die verstonden onder een 'actie rond milieu'. En wat bleek? De leerkrachten hadden het over fruit en groenten eten en over het afval op de speelplaats. De leerlingen dachten eerder aan bosuitstappen, aan sorteren en composteren.

> Alle onderwerpen en opmerkingen in de ijskast

Soms organiseren scholen een groots moment, een schoolforum bijvoorbeeld. De pers krijgt een uitnodiging. Leerlingen uiten hun problemen en ideeën. En na het forum is het afgelopen. Niets is meer frustrerend dan al je onderwerpen in de ijskast te zien verdwijnen. Dan wordt zo'n schoolforum eerder een showmoment dan een voorbeeld van participatie.

Want ook ná deze fase is er nog werk aan de winkel.

PRIORITEITEN BEPALEN

Welke thema's vinden de leerlingen het belangrijkste?

Doel

Prioriteiten aftasten en bepalen.

- Overleggen en onderhandelen met de leerlingen over de thema's
- Leerlingen kiezen uit de lijst één of meer thema's die zij het belangrijkste vinden.

Alle thema's die we verzamelden, alle voorstellen om het klas- of schoolgebeuren te verbeteren: ze liggen allemaal voor ons. Wellicht zijn het er een heleboel. Stuk voor stuk kwamen ze naar voor uit onze eigen creatieve manier van bevragen. Maar we kunnen niet alles tegelijk uitvoeren of aanpakken.

Vanaf nu wordt het de kunst om samen met de leerlingen te kiezen: welke ideeën, knelpunten of suggesties vinden zij zelf het belangrijkste?

Daarvoor moet je een zicht krijgen op waar die ideeën, problemen of voorstellen vandaan komen. We moeten van elkaar te weten komen **waarom wie wat aanbracht**, wat de aanbinger er zo belangrijk aan vindt. In deze stap gaat het dus over het oordeel van de kinderen zelf, **vanuit hún beleving en ervaring**, ondersteund door hun leerkracht.

Wat gaan we doen, uitproberen of waar gaan we extra oog voor hebben? Wat pakken we het eerst aan? Waarom verwerpen we andere punten? Antwoorden formuleren op deze vragen is stukken belangrijker dan uitpakken met grootse voorstellen. Jezelf een mening vormen, durven en mogen uitkomen voor die mening, luisteren naar de argumenten van de ander: het zijn vaardigheden die je al doende verwerft. Een mooi actieplan komt er maar als we op een doortastende manier overleggen en kiezen.

Kladpapiertje

Karel, leerkracht in de vierde klas, vroeg zich af wat hem te doen stond nadat hij met de klas onderwerpen boven water had gehaald. Om snel even de zaken op een rij te zetten noteerde hij op een kladpapiertje:

- Ja maar, ja maar, ja maar - hoe doen we dat?
- Alles doen? Onmogelijk - dus kiezen!
- Een paar dingen overhouden
- Hier meer over te weten komen
- Anderen moeten akkoord gaan
- Ook echt doen - hoe?
- Iedereen moet het weten
- Zelf tevreden? Geslaagd?

Het stond er in die woorden, eenvoudig neergekrabbeld. Maar toch zegt het lijstje heel veel. Het is tegelijk een heel volledig overzicht van de stappen die Karel met zijn vierde klas nog moest zetten.

Hoeveel thema's houden we over?

Hoeveel prioriteiten kun je stellen? Moeilijke vraag. Hoeveel thema's mogen er overblijven? Het moet werkbaar blijven en toch wil je graag iedereen enthousiast houden. Je kunt er voor kiezen om één thema over te houden dat de meeste kinderen het belangrijkste vinden. Mogelijks haken er dan leerlingen af omdat ze er zichzelf niet in terugvinden.

Of je laat de **selectie in twee rondes** verlopen. In een eerste selectie vernauw je alles tot zes thema's. Daarna bijvoorbeeld tot twee, of tot één ruim thema en twee kleinere voorstellen.

Of je kiest voor een getrapte manier van werken. Of je geeft elk voorstel een score. Of uiteindelijk ga je stemmen bij handopsteken.

Alle methodieken hieronder zijn vooral middelen om samen met de leerlingen een complexe werkelijkheid inzichtelijk te maken: een uitnodiging om de voorstellen die ze in hun ijverig enthousiasme aandroegen rustig te benaderen.

Een gestructureerd klasgesprek

In een open maar gestructureerd gesprek met de klas gaan we alle voorstellen na die we bedacht hebben. Elk onderwerp nemen we onder handen. Bij elk voorstel vragen we ons af wat de betekenis, de waarde ervan is, wie erbij betrokken is, wie er beter van wordt. Je bekijkt met de leerlingen of je het voorstel weerhoudt of moet verwerpen. Zo krijg je een uitgedunde maar haalbare lijst van onderwerpen die je verder gaat onderzoeken.

De computertabel van Herman

Herman, leerkracht in het derde leerjaar, had vooraf zelf nagedacht over hoe hij tot een uitgedunde lijst kon komen. Voor zichzelf had hij de voorstellen al min of meer onderverdeeld in makkelijk haalbare, die waar overleg voor nodig was, en de voorstellen die misschien op verzet of geldgebrek zouden stuiten. Maar hij wou liever dat de leerlingen erover praatten, ze samen onderzochten en er zélf de belangrijkste en meest realiseerbare voorstellen uithaalden. Herman zou wel zelf zijn inbreng doen, maar niet als eerste. Op zijn computer had hij alle voorstellen in een overzichtelijke tabel gegoten.

Eerst zou hij de volledige manier van werken aan de leerlingen voorleggen.

- Voorstel kort bespreken: wat is juist het probleem of idee?
- Voorstel een plaats geven
 - Klas, school, losse groep
 - Minder belangrijk - belangrijk - heel belangrijk
 - Makkelijk realiseerbaar - realiseerbaar - moeilijk realiseerbaar - niet realiseerbaar
- Opmerkingen: argumenten, voor- en nadelen
- De niet realiseerbare voorstellen vallen eruit
- Bekijken hoeveel tijd de uitvoering van de volgens ons heel makkelijk realiseerbare en realiseerbare voorstellen van de klas in beslag neemt - kiezen hoeveel we er overhouden - stemmen
- De heel belangrijke voorstellen grondig bespreken - stemmen - er twee overhouden.

Je kunt dus samen met de leerlingen de lijst van **aangekaarte thema's** eerst **ordenen**. Dat ordenen maakt de berg alleszins overzichtelijker voor bespreking.

Voorkeurlijsten maken in kleine groepjes

Je kunt de leerlingen ook in groepjes opdelen en elk hun voorkeurlijst laten opmaken.

Door alle voorkeurlijsten van alle groepjes samen te voegen, krijg je dan al een eerste selectie.

Elk kind kiest zelf vier onderwerpen. Het einddoel is dat je tot één (of meer) onderwerpen komt waarin iedereen zich kan vinden. De placemat leent zich daar uitstekend voor.

Methodiek Placemat¹⁷

Deel de klas op in groepjes van vier leerlingen. Leg in het midden van elke tafel een placemat. In de zijvakken komen de onderwerpen die ieder voor zich bepaalt. In het middenvak de onderwerpen waarover de groep zich uitsprak. In deze context luidt de opdracht: kies uit de lijst van onderwerpen op het bord de vier belangrijkste voor jou. Daarna beslis je met de groep welke vier onderwerpen je overhoudt.

Zie ook methodiekfiche

De placemat is tegelijk een prettige manier van werken om de leerlingen te leren overleggen en rekening te houden met de mening van de anderen. Ze leren de overstap te maken van hun lijst met **'onderwerpen van mijn voorkeur'** naar een lijst met **'onderwerpen van onze voorkeur'**.

Kijken we even terug naar de lijst van onderwerpen in de vierde klas van de basisschool van Ronse. Na een klasgesprek zou daar deze selectie kunnen uitrollen:

- Muziek in de klas tijdens het knutselen
- Een klok in de klas ophangen
- Zitplaats mogen kiezen in de refter
- Geen ruzie meer
- Soep voor de boterhammeneters
- De gangen opfleuren en verven
- Huiswerk op maat
- Geen das meer in het uniform
- Het bord mogen afvegen
- Niet meer zo streng zijn op de speelplaats
- In de klas blijven met vriend of vriendin als je ziek bent.

Samen met de leerlingen een manier van werken bepalen

Als het over een eerste selectie gaat, kun je ook samen met je leerlingen bepalen hoe je gaat werken. De ervaring leert dat leerlingen zeker vanaf het tweede leerjaar in staat zijn om zelf criteria op te stellen om ideeën te beoordelen. Ze hebben niet zoveel detailvragen nodig als volwassenen soms denken.

De manier van werken van een Kinderjury

In de gemeente Eeklo stelde een kinderjury zelf een manier van werken en criteria op om ideeën te selecteren.

1. Voorwaarden samen bepalen
2. Idee voorlezen
3. Voorwaarden overlopen
 - Goed voor iedereen
 - Iets blijvends
 - Mag niet stuk gaan
 - Geen onmogelijke dingen
 - Niet onnuttig zijn = zinvol
4. Mening geven
5. Stemmen met meerderheid

Samen met de leerlingen een manier van werken en **criteria opstellen** vraagt wel wat tijd (een tot twee uur). Door de eenvormigheid die je samen uitdenkt, win je natuurlijk wel tijd voor de bespreking en selectie zelf. Na twee opmerkingen van medeleerlingen kan de volledige groep al besluiten om een idee te verwerpen.

De leerlingen van deze jury kozen ervoor om na de bespreking een stemming te houden. Vaak hoefden ze niet echt te stemmen. Ze voelden de teneur in de bespreking zelf al meteen aan.

Methodiek Stemmen

Om te stemmen zijn er verschillende leuke manieren: naast het voorstel rode, groene of oranje bollen kleuren, gekleurde wasknijpers ophangen of werken met stembiljetten. Of je zet er een 'stem je rot'-spel rond op. Leerlingen rennen dan naar één van de drie mogelijkheden, het voorstel dat hun voorkeur krijgt. Vooraf kun je afspreken dat iedereen akkoord moet gaan, dat iedereen maar drie ja-stemmen heeft, of dat iedereen bij elk voorstel voor of tegen mag stemmen.

*Welke manier je ook gebruikte om de prioriteiten van je leerlingen te bepalen, nu heb je één of meer thema's die bij de leerlingen hoog op de agenda staan. Je bespreekte ze met je leerlingen. Zij vinden deze thema's het meest belangrijk en relevant. Het zijn **de keuzes van onze klas**.*

Tips

- > **Beperk de tijd tussen thema's sprokkelen en kiezen.** Vroeg je de leerlingen om hun mening of liet je ze voorstellen formuleren rond verschillende thema's of één thema? Wacht dan niet te lang om samen met je leerlingen prioriteiten te bepalen. Want soms schieten kinderen al in actie zonder dat je het weet. Dan beginnen ze een idee alvast uit te werken. Wordt dat idee dan later door een stemming of op een andere manier afgevoerd? Dan wordt de opdoffer alleen maar groter.
- > Voor je kiest, blijft het belangrijk dat je iedereen **met twee voeten op de grond** houdt. Want ook al hebben de leerlingen voorstellen gekozen, dat wil nog niet zeggen dat alles er ook effectief komt of gaat veranderen. Geef dat duidelijk mee aan de leerlingen.
- > **Noteer alle opmerkingen, voor- en tegenargumenten** van de leerlingen in de bespreking. Het liefst in hun eigen woorden.
- > Besteed ook **aandacht aan de groepsprocessen** die zich onder de leerlingen afspelen. Kinderen kunnen elkaar ook manipuleren. Het overleg over de voorstellen kan heel wat stof doen opwaaien over hoe een beslissing tot stand komt. Volgen leerlingen de sterkste of de populairste leerling in plaats van aan hun eigen mening vast te houden? Laten leerlingen zich beïnvloeden? Wegen sommige leerlingen meer dan andere op de beslissing? Gebruikt iemand machtsargumenten in plaats van redelijke argumenten? Hanteert iemand trucs of manipulatie? Allemaal vragen die op zich ook onderwerp van gesprek kunnen worden.
- > **Stemmingen leveren soms rare resultaten op.** Als je stemmingen helemaal lostrekt van de bespreking, houdt dat een gevaar in. Misschien zijn de geopperde argumenten al wat vervaagd. Misschien haalt een leuk maar minder haalbaar idee het achteraf boven een nijpend probleem of een eenvoudig uitvoerbaar idee.
- > Veel leerkrachten raden aan om zeker **ook makkelijke, snel realiseerbare** voorstellen of kleine veranderingen over te houden. 'Zorg dat de groep ook wat kleinschalige punten selecteert. Dat verhoogt de motivatie om mee te werken rond andere, klasoverstijgende initiatieven.' 'Kleine realisaties omzeilen de hele procedure van vragen aan directeur, geld vrijmaken, en zo zien leerlingen dat er dingen kunnen.' Een kort gesprek binnen de klas volstaat om deze punten uit te werken.
- > Zorg dat de leerlingen **niet alleen maar tastbare voorstellen** selecteren. We mogen participatie niet herleiden tot momentane concrete tastbare resultaten. Ook omgangsvormen en hoe een groep samenwerkt, zijn belangrijke thema's.
- > Zorg ervoor dat je niet onnodig verzandt in **detaildiscussies**, die voor de leerlingen wel eens saai worden. En misschien na de keuzes overbodig blijken te zijn.
- > Het spreekt voor zich dat je een idee of probleem in de bespreking duidt en **omzet in een voorstel**.
- > Zijn je leerlingen het niet gewend om hun mening te geven, te luisteren, te overleggen? Wees dan **geduldig**. Misschien gaat het er bij de start wat rumoerig aan toe. Grijp dan gerust in. Of grijp terug naar de afspraken die je eerder met je leerlingen maakte (zie pag. 52-53)

MEER INFORMATIE INWINNEN OVER HAALBAARHEID

Doel

Nagaan wat we nog meer moeten weten over de voorstellen zelf.
Meer te weten komen over de gekozen voorstellen.

De prioriteiten van onze klas liggen op tafel. Er zijn wellicht kleine punten die je onmiddellijk kunt realiseren. Denk maar aan:

- Het bord mogen afvegen
- De dag starten met een babbel
- Naar het toilet mogen gaan
- De stoelen en banken in de klas herschikken.

Ze belangen alleen jouw klas aan. Je hebt een goed zicht op wat er allemaal moet gebeuren. Stappen zoals haalbaarheid toetsen, voorleggen en goedkeuring vragen aan andere schoolbetrokkenen, zijn overbodig. Jouw eigen ervaringen gebundeld met die van je leerlingen volstaan. Je beslist samen en gaat aan het werk (zie 'De beslissing uitvoeren' pag. 78).

Van andere punten stel je vast dat het moeilijker in te schatten is of ze haalbaar zijn.

- Geen das meer in het uniform
- Geen ruzie meer
- De gangen opfleuren en verven
- Niet meer zo streng zijn op de speelplaats
- Een nieuw bord in de klas
- In de klas blijven met vriend of vriendin als je ziek bent.

Misschien zijn er andere belangen in het spel? Gaat dit de andere leerlingen, leerkrachten of zelfs ouders aan? Misschien is er geld nodig? Of een paar handige Harry's? Je hebt hoe dan ook meer informatie nodig vóór je beslist of het kan.

Misschien duiken deze vragen wel op?

- > Is er **ruimte** nodig? Hoeveel? Hébben we die?
- > Is er **geld** nodig? Waar halen we dat vandaan?
- > Heb je speciaal **materiaal** nodig om het voorstel uit te voeren? Waar halen we dat vandaan?
- > Hoeveel **tijd** hebben we nodig om het op te lossen of uit te voeren?
- > Wat kunnen we **zelf** met de klas oplossen of realiseren?
- > Wie kan ons **helpen**? Ouders, buurtbewoners, andere leerlingen, leerkrachten of klassen?
- > Hoe nemen we contact op met die mensen?
- > Wat **moeten we kunnen** (vaardigheden) en doen om het zelf op te lossen of te realiseren?

Informatie verwerven blijft constant belangrijk. Tijd dus om de mogelijkheden en beperkingen van onze klasvoorstellen bloot te leggen vanuit een ander perspectief. Misschien krijgen onze voorstellen er wel een andere wending door?

Wat moeten we nog meer weten?

We starten bij de vraag 'Wat weten we al?' Al heel wat! Uit de gesprekken en discussies in je klas – tussen jezelf en je leerlingen, en tussen je leerlingen onderling – kwam al heel wat bruikbare informatie.

Verder vragen we ons nog af:

- Wat moeten we nog meer weten?
- Aan wie kunnen we dat vragen?
- Waar kunnen we die informatie vinden?
- Wat gaan we doen om die informatie te krijgen?

In een klasbespreking los je de vier vragen samen met je leerlingen op. 'Wat we gaan doen om die informatie te krijgen', bepaal je door de andere drie vragen te overlopen.¹⁸ (zie bijlage, tekeningen 'Wat moeten we nog meer weten?')

Soep voor iedereen

'Ook soep voor de boterhammeneters' was het thema van een bespreking in de klas van leerkracht Gorik. Dit kwam op het bord:

<p>Weten?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Soep verwarmt - Veel leerlingen goed idee - Werkt in andere scholen - Soep is gezond - Extra soep nodig - Extra afwas - Geld nodig 	<p>Nog meer weten?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Directeur akkoord? - Ouders akkoord? - Wie eet mee? - Wie maakt soep? - Wie doet afwas? - Kostprijs? - Wie betaalt? - Arme kinderen?
<p>Aan wie vragen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - De directeur - Het keukenpersoneel - Firma van automaten - Andere kinderen - Ouders 	<p>Doen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bezoek directeur: Stef, Adriaan, Dorien - Gesprek oudercomité: Gorik - Praten met keukenpersoneel: vrijdag 11 uur refter: iedereen - Internetfirma zoeken + kostprijs: Jelle en Astrid - Leerlingen bevragen: Adriaan en Thomas

Alle vier de vragen kun je ook onderzoeken met een detectivespel.

Methodiek Detectiveschrift

Laat je leerlingen het voorstel kiezen dat ze het liefst onderzoeken. Per voorstel ontstaat er zo een werkgroepje. Elk groepje krijgt een detectiveschrift. Daar staan gerichte vragen in en lege pagina's. Op de lege pagina's schrijven we alle informatie die we al hebben. We schrijven ook over de nieuwe 'onderzoeksopdrachten' die we plannen.

Zie ook methodiekfiche

Op het einde van deze fase weet je welke extra informatie je samen met je leerlingen nog gaat inwinnen, waar en bij wie. Vanaf nu gaan we informatie verzamelen.

Tips

> Maak duidelijke afspraken rond informatie verzamelen

Spreek je met de leerlingen af dat zij zelf extra informatie over hun voorstel gaan inzamelen? Maak je afspraken dan heel concreet en duidelijk. Tegen wanneer moeten ze de extra informatie bij elkaar krijgen? Kunnen ze er in de uren aan werken? Wanneer kunnen ze bij jou terecht voor ondersteuning?

Laat ze in hun eigen woorden vertellen wat ze tegen de volgende samenkomst onderzoeken en hoe ze dat gaan doen. De rest van de klas – jijzelf inbegrepen – kan ze dan nog extra tips geven.

> Soms is even oefenen geruststellend

Voor je leerlingen naar andere personen stappen, is het soms handig om dit even in de klas of in een klein groepje te oefenen. Niet om er een show rond op te voeren. Wel om iedereen vertrouwd te maken met de nieuwe manier van werken. Want soms hebben de leerlingen schrik, zijn ze het niet gewend en kunnen ze jouw hulp best gebruiken. Of zoals Jorien het zegt: *'De leraar zet je op weg en dat is veel gemakkelijker. Ik zie mezelf niet zo direct naar de directeur toe gaan. De leerkrachten weten al meer hoe dat zit. We hadden er eerst samen over nagedacht.'*

Leerkrachten en leerlingen geven elkaar tips

Sven, leerkracht van klas 5, bereidde alles met zijn leerlingen samen voor. Toen ze klaar waren met hun antwoord op de vier vragen, vroeg hij zijn leerlingen: *'Hoe gaan jullie contact opnemen met die persoon?'* De leerlingen brachten zelf allerlei manieren aan: *'Telefonisch, per brief, met een bezoekje, via e-mail.'* *'Hoe ga je jezelf en jouw idee voorstellen?'* ging Sven verder. *'Gewoon'*, zei Lander. *'Ik vind dat we nu al moeten nadenken over welke vragen we gaan stellen'*, reageerde Sven: *'We kunnen die man geen tien keer lastig vallen omdat we niet goed voorbereid waren.'* En zo ging het gesprek nog even verder. Uiteindelijk besliste de klas dat alle groepjes het opzoekwerk (o.a. zoektermen voor het internet bepalen) en de gesprekken in de klas zouden voorbereiden. Om de gesprekken voor te bereiden, speelden ze rollenspelen. Voor het opzoekwerk spraken ze af wanneer ze dat zouden doen. Sommige leerlingen wilden daarvoor naar de bibliotheek gaan. Daarom laste Sven het bibliotheekbezoek iets sneller in dan hij in zijn eigen planning voorzien had.

> Motiveren, stimuleren en ondersteunen

Door de leerlingen gewoon op onderzoek uit te sturen, is de klus nog niet geklaard. Als leerkracht blijf je een belangrijke motiverende en stimulerende kracht.

Maarten vertelt over hun zoektocht: *'Op een bepaald moment vielen we bijna stil. Toen zei de meester daar iets van, en dan zijn we er weer ingevlogen.'*

Jouw oprechte interesse werkt motiverend. Het mag dan wel gaan over voorstellen van de leerlingen, voor hen is het belangrijk te voelen en te ervaren dat ook jij erachter staat, er samen met hen tegenaan wil gaan.

Leerlingen van de eerste, tweede en derde klas zullen het onderzoek eerder 'samen' met hun leerkracht doen. Zij hebben meer ondersteuning nodig.

DE MENING EN HET ADVIES VAN ANDEREN VRAGEN, IN EN BUITEN DE SCHOOL

Doel

Nagaan wat de anderen op school ervan vinden

Wat doe je met je klasoverstijgende voorstellen? Of de voorstellen waarover ook jij nog extra advies moet inwinnen vóór je knopen doorhakt of toestemming geeft?

Wordt het voorstel van jouw leerlingen gedragen door anderen? **Hoever wil en kan de rest** – leerkrachten, directie, leerlingen, ouders – **erin meegaan?**

Het is belangrijk dat je nagaat wat mensen buiten je klas ervan denken. En dan duiken er weer andere vragen op.

- > Aan wie moeten we iets gaan **vragen?**
- > Wat moeten we waar ter **bespreking of ter goedkeuring voorleggen?**
- > Wie moet het mee **ondersteunen?**
- > Wie moet zeker **op de hoogte zijn?**

De mening en het advies van leerlingen uit de andere klassen

Moet je een voorstel voorleggen aan andere leerlingen op school?

Dan is het belangrijk dat je die andere leerlingen eerst informeert over al wat jullie in de vorige rondes bespraken. Wie actief meedoet, vergeet wel eens dat niet iedereen alles kan horen en zien wat op die eerdere samenkomsten (op klas- of schoolniveau) aan bod kwam.

Er zijn verschillende manieren waarop je te weten komt of jullie voorstellen, ideeën en aanpak van problemen ook in de rest van de school genoeg draagvlak vinden.

Je kunt **klasbezoeken** organiseren. Jouw leerlingen bezoeken – al of niet samen met jou – de andere klassen. Ze leggen hun voorstel voor en vragen de leerlingen hun mening. Met de bevindingen komen ze terug naar jouw klas.

Een andere mogelijkheid is: een **schoolforum** opzetten. Dat is een samenkomst met de hele school. Iedereen die wil, kan zijn mening over een voorstel geven. Dat vraagt wel wat organisatie en wordt snel vermoeiend voor de leerlingen. Je moet lang luisteren voor je zelf iets mag zeggen.

Een minder saai alternatief is een **toneelvoorstelling** opvoeren voor de hele school of per klas. Korte toneelstukjes of sketches met nabespreking voor iedereen of achteraf in de klas.

Of je roept een **tijdelijke werkgroep** in het leven om de kwestie uit te klaren. Leerlingen en andere schoolactoren op wie het voorstel of thema een invloed heeft of die interesse tonen voor het thema, wisselen in een tijdelijke werkgroep hun meningen en voorstellen uit (meer daarover in hoofdstuk 4).

Kies je ervoor om met tussenpersonen te werken? Dan verdeel je de taken meer. Je leerlingen of jijzelf **spreken** dan bijvoorbeeld **alle leerkrachten aan** met de vraag om het voorstel in hun eigen klas te bespreken. Ze krijgen daarvoor wel richtlijnen mee vanuit de klas.

Leerkracht Gorik koos voor een **korte bevraging of enquête**: 'Wie zal soep eten als die er komt?' Dan stelt je klas of een groepje leerlingen een korte vragenlijst op, of ze gaan leerlingen interviewen op de speelplaats.

En wat dacht je van een **tentoonstelling** in de refter of in een polyvalente zaal? Om de voorstellen van de leerlingen in de kijker te zetten? Leg ook blanco papieren klaar, of zorg voor een brievenbus waarin de andere leerlingen hun mening en suggesties over elk voorstel kwijt kunnen.

Je kunt ook methodieken uit het deel 'prioriteiten bepalen' (pag. 62-66) met elkaar combineren. Een stemming op een schoolforum bijvoorbeeld.

Of je vraagt het aan de leerlingen zelf: dan komen er beslist nog andere creatieve manieren van bevragen naar boven.

Het voordeel is hoe dan ook dat de hele school zich buigt over de voorstellen die iedereen aanbelangen. Dat levert gegarandeerd een geanimeerde discussie op over de noodzaak van voorstel x of y. En het verhoogt de betrokkenheid en de samenhang.

De mening en het advies van het schoolpersoneel

Heb je voor het voorstel de mening en het advies van je collega's nodig? Of de toestemming van je directie om verdere stappen te zetten?

Dit zijn vier manieren om te polsen bij het schoolpersoneel. Combinaties kunnen ook.

- Leerlingen bezoeken de directeur en bespreken hun voorstel.
- De personeelsvergadering bespreekt het voorstel van de leerlingen.
- Alle leerkrachten en ander personeel reageren schriftelijk op het voorstel van de leerlingen.
- Je organiseert een samenkomst met afgevaardigden of met alle betrokkenen.

Leerlingen in gesprek met de directeur

Jouw leerlingen bezoeken de directeur. Of omgekeerd: de directeur bezoekt de verschillende klassen.

De voorstellen worden rechtstreeks met de leerlingen zelf besproken. De directeur luistert aandachtig en geeft zijn bedenkingen en suggesties. Soms stelt hij extra vragen waar hij eerst een antwoord op wil. Of hij stelt voor om zelf eerst bepaalde dingen te onderzoeken (de huidige financiële toestand, het draagvlak bij ander personeel of ouders bijvoorbeeld). (Zie ook fiche 'Kleine methodieken: Lunch met de baas')

Kippen

Bij directeur Steven willen de leerlingen kippen op school. In zijn gesprek met de leerlingen zegt hij dat hij eerst contact wil opnemen met de milieuschepen. Eerst moet de gemeente toezeggingen doen voor materiële voorzieningen zoals het kippenhok, en voor de kippen zelf. Aan de leerlingen vraagt hij om ondertussen even na te denken over hoe ze de kippen gaan verzorgen. Welke afspraken maken ze en wat gebeurt er met de kippen in de vakantie?

Soms neemt de directeur onmiddellijk een beslissing. Soms beslist hij samen met de leerlingen. Als dat nodig is, pas je (samen) de voorstellen nog aan.

Bespreking op personeelsvergadering

Meestal raadpleegt de directeur andere geledingen op school. Zo maakte in een basisschool elke klas een lijst met vier onderwerpen waarvan de leerlingen graag werk wilden maken. De leerkrachten bezorgden alle lijsten aan de directeur. De afspraak was: samen met de leerkrachten gaat hij zich op een volgende teamvergadering over de voorstellen buigen. Samen schrijven ze dan hun reactie uit met argumenten waarom en onder welke voorwaarden iets wel of niet kan. Deze neerslag lichten ze uitvoerig in alle klassen toe, vóór de eigenlijke klasbespreking.

Vuile jassen

Het voorstel van één van de eerstejaarsklassen: 'Op de speelplaats komen tekenborden met krijtjes. Ze komen op de houten schutting naast de zandbak.'

Een fragment uit de neergeschreven reactie van de personeelsvergadering: 'De leerkrachten vinden dit een goed voorstel. Maar als we de tekenborden op de houten schutting naast de zandbak hangen, zijn we bang dat de jassen van de leerlingen vuil gaan worden van het krijt. De houten schutting staat aan de zitbanken van de school.'

We gaan akkoord met het voorstel als de tekenborden op de buitenmuur van het lokaal van voor- en naschoolse opvang komen.

We stellen de leerlingen vier dingen voor.

- Dat de leerlingen van het eerste leerjaar verantwoordelijk zijn voor de krijtjes.
- Dat de borden goed gebruikt worden en dat er geen ongepaste tekeningen of teksten verschijnen.
- Dat de krijtjes en bordwissers bewaard worden in het lokaal van de voor- en naschoolse opvang.
- Dat er bij te veel misbruiken een sanctie volgt.'

De klas besprak de reactie en de opgelegde voorwaarden. De leerlingen waren blij dat ze samen met hun leerkracht met de uitwerking van hun voorstel konden starten.

Een voorstel van de vijfde klas was: 'Leerlingen beslissen mee waar ze op uitstap naartoe gaan.' Leerkrachten en directie stelden het voorstel één jaar uit. De reactie was: 'We vinden het een goed voorstel, maar omdat de uitstappen voor dit schooljaar al geregeld zijn (bussen, toegangen, gidsen, financiës), kunnen de leerlingen pas vanaf volgend schooljaar mee bepalen waar en hoe we de uitstap organiseren.'

Schriftelijk reageren

In een andere school konden **alle leerkrachten schriftelijk reageren** op de voorstellen van de leerlingen. De directeur bracht de gemotiveerde reacties van de leerkrachten samen. Hij nam ze door en reageerde op basis daarvan op de voorstellen van de verschillende klassen. Soms formuleerde hij een aangepast voorstel.

Een aangepast voorstel is zeker niet altijd negatief. Sommige leerkrachtenteams hertalen de voorstellen zo, dat niet alleen één leeftijdsgroep ervan geniet, maar verschillende. Ze trekken het gesprek open, houden rekening met de belangen van andere leerlingen.

Meer dan OXO

Het oorspronkelijke voorstel van de leerlingen in een Lokerse basisschool was: *'Er worden nieuwe spelletjes geschilderd onder het afdak van de speelplaats: hinkelpad, slangetjes, twister, damspel en een OXO-spel.'*

Directeur Leen paste op basis van de reacties van de leerkrachten het voorstel aan: *'Er worden meer spelletjes geschilderd op de speelplaats(en), zodat alle leerlingen ervan kunnen genieten. Er blijft genoeg ruimte vrij om te spelen. Met een beurtroelsysteem stellen we per klas aangepast klein spelmateriaal ter beschikking. Binnen een redelijke termijn voorzien we een groter afdak op de grote speelplaats.'*

Samenkomst met betrokkenen

Vóór directeur of leerkracht beslissingen neemt, kan hij eerst een samenkomst organiseren met de meest direct betrokkenen of hun afgevaardigden. Hij wil eerst iedereen horen en dan pas knopen doorhakken. Of hij wil het voorstel, probleem of idee samen met een paar betrokkenen eerst grondig onderzoeken. Dan mondt een eerste samenkomst vaak uit in de oprichting van een tijdelijke werkgroep. In hoofdstuk 4 lees je meer over deze georganiseerde overlegvorm.

Opstopping aan de schoolpoort

Een voorstel dat op die manier bijgestuurd werd in een school in Antwerpen: *'Ouders die hun kinderen komen afhalen, wachten aan de andere kant van de straat om opstopping aan de schoolpoort te voorkomen.'* In de klas vertelde de directrice dat ze het probleem van de opstopping zeker erkent, maar dat de oplossing die de leerlingen voorstellen niet haalbaar is. Veiligheidsredenen waren haar belangrijkste zorg. De directrice vond dat er zeker iets aan het probleem moest gebeuren. Ze stelde de leerlingen voor dat zij een verbetergroep zou samenroepen. Ze zou ook de ouders uitnodigen om mee te doen met de verbetergroep. Zij lagen toch mee aan de basis van het probleem?

Tips

> Waak over de verschillende belangen

Vaak is het de taak van de volwassenen op school om extra oog te hebben voor de belangen van alle schoolbetrokkenen voor je een bepaalde richting uitgaat of voor je iets beslist.

> Betrek er alle belanghebbenden bij

Soms moet je een beslissing uitstellen tot je alle belanghebbenden hoorde. In deze fase kun je beslissen om een extra overlegvorm in te lassen zoals een verbetergroep bijvoorbeeld. Het spreekt voor zich dat in zo'n overleg tussen kinderen en volwassenen veel aandacht gaat naar de gelijkwaardige inbreng van alle partijen. Daarover lees je meer in hoofdstuk 4.

> Oordeel met kennis van zaken

De voorkeur gaat uit naar voorstellen bespreken met de leerlingen erbij. Als volwassenen zich alleen over de voorstellen van kinderen buigen, dan is het belangrijk dat de leerkracht of de andere persoon die betrokken was bij de totstandkoming van de voorstellen bij de bespreking aanwezig is. Dit om de voorstellen van de kinderen **te duiden en te verduidelijken**. Al vaker bleek dat volwassenen voorstellen van kinderen afkeurden omdat ze de ware grond of betekenis ervan niet genoeg kenden.

> Motiveer

Het is belangrijk dat volwassenen met motieven en **heldere en redelijke argumenten** duidelijk aangeven wat ze van het voorstel vinden. Soms zijn voorstellen wel haalbaar, maar niet gewenst door de school. Wat in de ene school kan, kan niet noodzakelijk ook in een andere school. Hier speelt de schoolcultuur en de visie van de school een belangrijke rol.

Of het nu een haalbare of een onhaalbare kaart is voor de school: een goede motivatie is altijd op zijn plaats. Het zou niet de eerste keer zijn dat volwassenen voorstellen van kinderen eerst afdoen als onhaalbaar, tot bij de realisatie ervan het tegendeel blijkt. Belangrijk is de openheid om samen met de leerlingen het voorstel bij te schaven zodat het misschien toch voor iedereen wenselijk en haalbaar wordt. Alles staat of valt met de bereidheid om naar elkaar te luisteren en samen te zoeken.

SAMEN BESLISSEN

Doel

Op basis van de ingewonnen informatie en reacties beslissen.

- Een afsprakenlijst opstellen
- De afsprakenlijst bekendmaken

De haalbaarheidstoets leidt tot een beslissing

Normaal beschik je nu over alle nodige informatie om beslissingen te nemen: je hebt de lijst met de meest wenselijke voorstellen grondig onderzocht. Waar dat nodig was, zocht je naar extra informatie binnen of buiten je school.

Genoeg gewikt en gewogen, genoeg advies van anderen: nu ben je klaar om beslissingen te nemen.

Stel dat je samen met je klas nagaat of het voorstel om met 'weekcontracten' te werken haalbaar is. Dan houdt weinig je nog tegen om daarmee aan de slag te gaan.

Het zal jou en je leerlingen zeker overkomen dat een voorstel de haalbaarheidstoets niet doorstaat. Er is bijvoorbeeld te weinig plaats op de speelplaats om die skateramp veilig te installeren. En soms valt er een negatieve beslissing omdat je – ondanks de haalbaarheid – bijvoorbeeld bij de collega's te weinig draagvlak vindt om met het voorstel akkoord te gaan.

Als leerkracht kun je die beslissingen soms samen met de leerlingen snel nemen. Sommige voorstellen van leerlingen komen spontaan aanwaaien. Er is niet altijd een langdurig proces nodig van selecteren, informeren, wikken en wegen. Het belangrijkste blijft elke keer dat de meeste leerlingen de uiteindelijke beslissing dragen, en dat alle leerlingen meedoen in het beslissingsproces.

Je beslissingen en afspraken bekendmaken

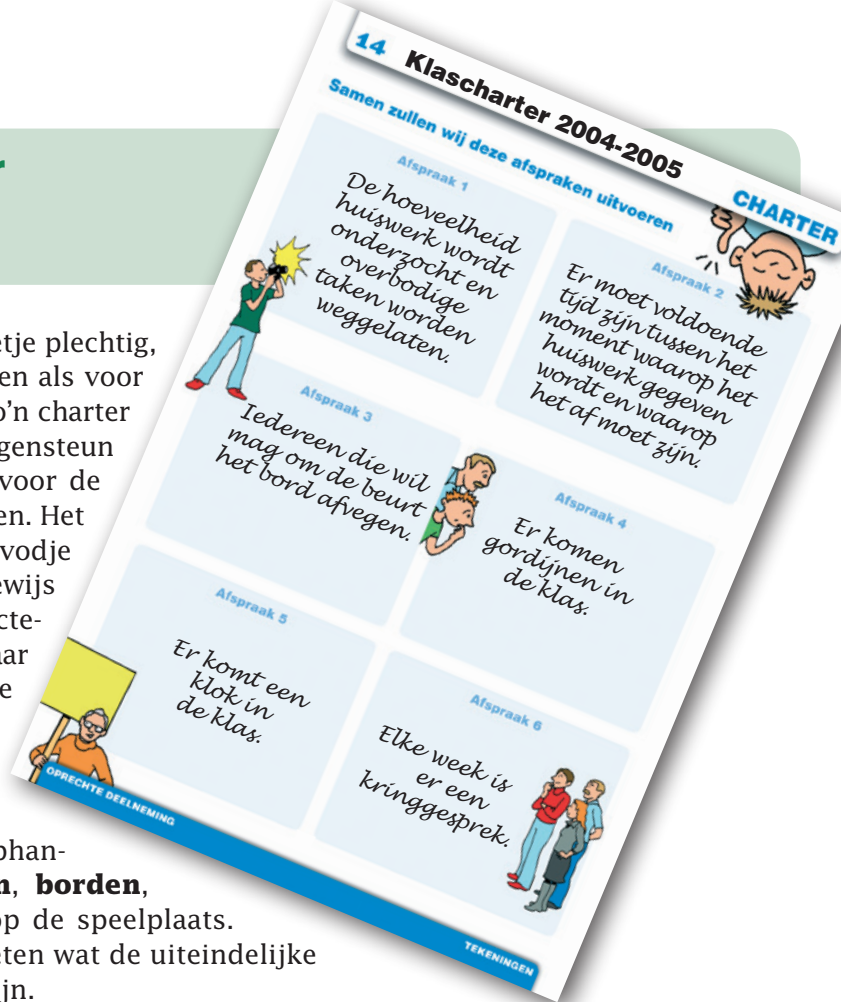
In een kringgesprek of op een ander moment kun je de definitieve beslissingen die je met de leerlingen nam nog even extra in de verf zetten. Je kunt ervoor kiezen om de punten waarover overeenstemming is in een klascharter (of schoolcharter) op te tekenen. Als je het charter samen opfleurt, is het leuk om het op te hangen in de klas.

Een klascharter

Het klinkt misschien een beetje plechtig, maar zowel voor de leerlingen als voor leerkrachten en directie is zo'n charter toch een krachtige geheugensteun voor de verbintenissen die ze voor de behandelde thema's aangingen. Het charter is niet zomaar een vodge papier: het is een duidelijk bewijs dat de partijen elkaar respecteren en – als dat nodig is – elkaar kunnen herinneren aan wat ze overeenkwamen. Zo verlies je niets uit het oog.

Op schoolniveau kun je de beslissingen of afspraken ophangen op **grote spandoeken, borden, affiches** in de gangen en op de speelplaats. Iedereen op school moet weten wat de uiteindelijke beslissingen of afspraken zijn.

Veel gebruikte manieren om de hele school te informeren zijn de nieuwsbrief en de klasbriefings.

Nieuwsbrief

De directie en een verantwoordelijke leerkracht zetten eventueel samen met een paar leerlingen in een beknopt verslag wat ze bespraken of beslisten (in de klas, werkgroep, ...). De nieuwsbrief gaat naar alle klassen. Daar wordt hij voorgelezen, en gaat elke klas in op de berichtgeving.

Klasbriefing

Telkens als dat nodig is, als er informatie komt van een andere geleding op school (voor en na een klasgesprek, werkgroepvergadering, ...), geeft de leerkracht of de afgevaardigde van de klas tekst en uitleg bij een nieuwe wending in het overleg.

Blijf zeker ook de ouders op de hoogte houden van de voorstellen die onder de kinderen leven, en over de keuzes die je uiteindelijk maakt. Ouders zijn ook geïnteresseerd in hoe de school met hun kinderen werkt.

Tip

Een tip van leerkrachten voor deze fase: het is belangrijk om de genomen beslissingen op een aantrekkelijke manier bekend te maken. Een charter met mooie lay-out maakt indruk, maakt er een serieus gebeuren van.

DE BESLISSING UITVOEREN

Doel

- Opdrachten duidelijk uitklaren
- Taken verdelen en uitvoeren
 - Wat doen de kinderen?
 - Wat doen de volwassenen?
- Iedereen op de hoogte brengen van de realisaties

De leerlingen als uitvoeringspartners

Je betrok de leerlingen bij de keuze van de thema's: op zich al een mooie vorm van participatie. Dat is natuurlijk nog geen garantie dat die beslissingen ook uitgevoerd of nageleefd worden. Overgaan tot concrete realisaties is iets waar de leerlingen al lang op zitten te wachten. De kunst bestaat er nu in om evenveel aandacht en energie te besteden aan de manier waarop je de voorstellen, ideeën of problemen uitwerkt of aanpakt.

De vraag die dan rijst is: **'Hoever kunnen en willen we gaan?'**

- > **Welke taken** zien de kinderen en de volwassenen?
- > Welke taken kunnen en willen de kinderen en de volwassenen **zelf opnemen**? Wat doen de kinderen en wat doen de volwassenen?
- > **Tegen wanneer** willen de kinderen en de volwassenen dat de taken uitgevoerd zijn?

In onderling overleg met de kinderen ga je samen met andere volwassenen na welke taken er zijn, wie ze gaat invullen en tegen wanneer. De betrokkenheid van de kinderen verschilt naar gelang van het thema, de voorstellen en wat er in jouw klas of in de school op dat ogenblik gebeurt.

Misschien willen jouw leerlingen morgen in gang schieten zodat het voorstel twee weken later al gerealiseerd is. Maar jij als leerkracht hebt misschien die week net heel wat werk met een project dat al uitgetekend was. Er zijn **marges**. Die marges geef je het best duidelijk mee aan de leerlingen als je afspraken maakt rond de uitvoering.

Hoe dan ook is het voor veel voorstellen belangrijk dat je duidelijkheid schept over de datum of het tijdstip waarop iets bereikt moet zijn of start. Verschillende personen op school krijgen verantwoordelijkheden toegewezen.

Bijvoorbeeld: vanaf wanneer gelden de nieuwe speelplaatsafspraken? Iedereen leeft ze na en kijkt erop toe. Andere voorstellen vragen misschien wat handenarbeid.

Belangrijk is dat de leerlingen bij elke stap – ook bij de uitvoering – **geinformeerd en betrokken blijven**. Om tijd te winnen of uit schrik zondigen we wel vaker tegen deze regel. Er is niets op tegen dat de leerkrachten zelf instaan voor taken als ze dat zo communiceren naar de leerlingen toe.

Wat doen de kinderen en wat doen de volwassenen?

De vraag is: 'Wat doen de kinderen en wat doen de volwassenen?' Hier moet in samenspraak een afdoend antwoord op komen.

Voor 'details' is het antwoord op deze vraag vaak eenvoudig.

Kleurrijke beslissingen

Bij meester Jan besliste de klas om de gordijnen geel te verven. De mama van Jorien wil de verf kopen. Ze is ook bereid om de gordijnen in haar wasmachine te verven. Joriens taak is: de gordijnen meenemen naar huis. Anthon, Simon en Heike halen de gordijnen van de muur.

De klas van juf Sylvie besliste om de verjaardagen telkens in de namiddag te vieren na de middagpauze. Er komt een beurtrol voor de leerlingen, telkens vijf, die de klas in de middagpauze gaan versieren. Wie jarig is mag niet mee versieren. Het moet een verrassing blijven. De juf houdt de beurtrol in de gaten. Na de viering ruimt iedereen samen op. Iedereen ziet daar samen op toe.

Voor sommige taken zijn specifieke vaardigheden nodig: timmeren, verven, metselen. Soms is het perfect mogelijk dat je even tijd neemt om die vaardigheden te verwerven en de randvoorwaarden te scheppen zodat je leerlingen kunnen meehelpen.

Denk even terug aan de schilderwerken. De leerlingen van het vierde kunnen op een onschadelijk stuk hout leren verven met rol of borstel. De volwassenen plakken de randen af, leggen plastic op de grond enz. Tot slot verven ze samen de muur. Het metselwerk laat je over aan een professionele bouwvakker. Een van de volwassenen op school heeft als taak om contact op te nemen met die externe vakman.

Er zijn heel wat mogelijkheden en gradaties. Het is niet de bedoeling dat je alles aan de kinderen overlaat of in hun schoenen schuift. Als leerkracht blijft je ondersteunende rol bestaan. Er blijft altijd wel een minimale ondersteuning en organisatie van de leerkrachten nodig. **In de meeste gevallen blijf je als leerkracht eindverantwoordelijke.**

De materialenkoffer in handen van de leerlingen

Op de school van Josse beslisten ze om materialenkoffers samen te stellen voor de speeltijd. Op basis van de ingezamelde informatie over spelmateriaal en kostprijzen stelden de leerlingen een budget en de koffer samen. De derde graad verzorgt het uitleensysteem van speelgoed in de pauzes. De leerlingen houden fiches bij van wie wat leent, en controleren of al het speelgoed stipt terugkomt. Elke maand bekijken ze samen met de leerkrachten de situatie. Als dat nodig is, sturen ze bij.

Ook voor de realisatie werken kinderen en volwassenen dus samen. *'Samen nagaan wie het best wat doet, leidt tot de beste en meest bevredigende resultaten.'* Dat concludeert een leerkracht. Iets wat de leerlingen zelf kunnen, pakken ze het best samen in een les aan. Ook hier zijn de leerlingen partner in het gebeuren en nemen zij zelf verantwoordelijkheden op, leveren ze zelf hun bijdrage aan de uitvoering.

Sommige voorstellen vragen een extra inspanning van een volwassene. Zo vroegen de leerlingen van het derde of de turnlessen niet anders konden. Eline zegt: *'De turnlessen waren altijd saai. Altijd met toestellen. We wilden meer echte sporten. Ondertussen zijn de turnlessen aangepast. We kunnen mee kiezen welke les er komt.'* Het is duidelijk dat dit een extra inspanning van de turnleerkracht vraagt.

Realisaties bekendmaken

De kinderen en volwassenen hebben een voorstel of idee gerealiseerd of een oplossing voor hun probleem gevonden. Hoog tijd om naar buiten te komen met wat er in de klas gebeurde, wat een groepje leerlingen realiseerde of zelfs wat de hele school deed of afsprak.

Er zijn verschillende manieren om de andere kinderen en volwassenen te laten zien wat je realiseerde: een kort verslag, een informatiebord, de schoolkrant, een lijst met de verwezenlijkingen ophangen in het toilet, in de speeltijd een korte samenkomst plannen in een klaslokaal, een toneelstukje organiseren.

Je kunt op zo'n moment ook ouders uitnodigen of informeren met een brief of op het oudercontact.

Tips

> Verslag uitbrengen over de stand van zaken

Op regelmatige tijdstippen krijgen de leerlingen informatie, of informeren zij zelf anderen hoever het staat met de uitvoering. De personen die verantwoordelijkheden op zich namen, hebben de taak om verslag uit te brengen over de voortgang van het project.

Om ontgoochelingen te voorkomen, waarschuw je de leerlingen dat de realisatie van een voorstel soms langer duurt dan ze dachten.

> Een tijdslijn

Heel verhelderend: in de klas een tijdslijn ophangen waarop staat wat wanneer klaar zal zijn (zie pag. 50).

Doel

Opvolging verzekeren

- Uitklaren hoe we ervoor zorgen dat alles wat we deden niet voor niets was of zomaar verdwijnt.

Evaluëren

- Nagaan of iedereen tevreden is over het resultaat
- Nagaan of iedereen tevreden is over de manier waarop het gebeurde.

De uitvoering opvolgen

Voor sommige voorstellen is na de uitwerking geen opvolging meer nodig. Andere voorstellen en afspraken moet je regelmatig evalueren, bijsturen of extra ondersteunen. Denk maar aan de materialenkoffer die de leerlingen beheren: hun materiaal moet regelmatig eens aangevuld en vernieuwd worden. Bovendien hoeven dezelfde leerlingen niet hun volledige schoolloopbaan verantwoordelijk te blijven voor de koffer. Het gebeurt ook wel dat alles niet volgens afspraak loopt. Sommige afspraken werken niet meer omdat er bijvoorbeeld nieuwe leerlingen zijn. Misschien moet je ze dan bijsturen of nieuwe afspraken maken. Of soms komen de leerlingen of andere schoolactoren hun afspraken niet na.

In het vierde leerjaar namen ze drie vissen in de klas. Jolijn vertelt: *'De juffrouw ging pas akkoord nadat we afspraken gemaakt hadden over wie het aquarium zou verversen en de vissen eten zou geven. In het begin vonden we dat leuk, maar daarna keken we er niet meer naar om. Met de vakantie wou niemand de vissen meenemen. Een ouder nam ze mee en daar zijn ze dan gebleven.'*

Toch kun je zo'n wending nog altijd zinvol gebruiken. Enerzijds om leerlingen, leerkrachten en directie op hun verantwoordelijkheid te wijzen. Anderzijds is het een mooie les voor de toekomst. Het blijft tenslotte op elk moment een leerproces, voor kinderen en volwassenen.

Evaluëren

In elk participatieproces moet iedereen zich kunnen uiten over het verloop ervan, en de kans krijgen om terug te blikken en suggesties te formuleren. Misschien pak je het daardoor een volgende keer anders aan? Om de betrokkenheid van iedereen hoog te houden, is tevredenheid en duidelijkheid enorm belangrijk. Evaluatie is nodig om uit het participatieproces te leren en om verder te groeien.

Op heel wat tijdstippen – van de ontwikkeling van het plan tot aan de uitvoering – dringt een terugblik zich op. Na elke samenkomst of stap volgt een korte nabespreking, een korte evaluatie. Nu is het opzet dat je samen met de leerlingen het proces van a tot z evalueert. Je wilt het langer dan één jaar volhouden, alles levendig houden. Negen kansen op tien wordt dat: bijsturen en vernieuwen.

Net als in de vorige fasen blijft het ook nu belangrijk om vooraf stil te staan bij de drie vragen.

Bepalen wat en waarover je wilt evalueren en hoever je wilt gaan

In principe kun je alles en iedereen evalueren.
Beantwoord daarom eerst deze vragen:

Bepaal waarover je het wilt hebben?

- > Wat wil je evalueren?
- En waar gaat de evaluatie over?
- > Over het eindresultaat?
- > Over het proces? Hoe het loopt of het verlopen is? De betrokkenheid van iedereen?
- > Over de posities en houdingen van de betrokkenen?
- > Over een specifieke les?
- > ...

Bepaal hoever je wilt gaan? Wat ga je doen met de evaluatie?

- > Waarom wil je evalueren? Wat wil je met de evaluatie bereiken?
- > Wat gebeurt er met de informatie uit de evaluatie? Wie interpreteert de informatie? De leerkracht, de directeur, de leerlingenraad,...?
- > Is bijsturing mogelijk en hoe ga je terugkoppelen?
- > Hoe ga je de evaluatieresultaten presenteren?

Bepaal hoe je het aanpakt?

- > Hoe, met welke methodiek(en) ga je evalueren?
- > Hoe kan elke leerling zijn opmerkingen en suggesties kwijt?
- > Wie mag er evalueren?

Evalueren doen we om de bevestiging te krijgen dat iets goed loopt of om vooruitgang te boeken. Speel nooit de man, maar altijd de bal. Viseer dus geen personen. Evalueer alleen gedrag of gebeurtenissen.

Maak de leerlingen op voorhand duidelijk waarom je gaat evalueren (opzet) en wat er met hun evaluatie achteraf gebeurt. Maak ze duidelijk dat hun evaluatie kan gaan over wat goed gaat en over wat vatbaar is voor verbetering. Ook complimentjes en positieve feedback horen bij een evaluatie.

Evalueren met de leerlingen

In de basisschool is zo'n evaluatie bijna altijd een procesevaluatie. Maar je kunt natuurlijk wel eerst even bij de leerlingen peilen hoe tevreden ze zijn over de geboekte resultaten. Dat maakt het concreet. Daarna ga je stap voor stap na wat goed liep en wat beter of anders kon. Iedereen geeft zijn bemerkingen, zowel leerkrachten als leerlingen. Met jonge kinderen is het leuk om het proces, de verschillende stappen die je zette, te evalueren met figuren zoals gezichtjes of regen- en zonfiguurtjes.

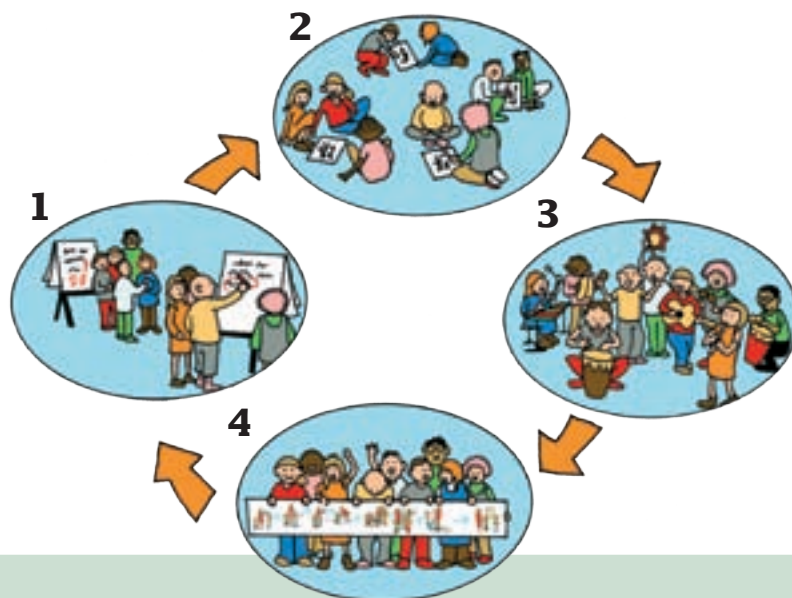
Methodiek Evalueren met figuren

De tijdslijn geef je dan weer met afbeeldingen of pictogrammen van wat er gebeurde. Eerst evalueer je samen stap één. De leerlingen laten zien hoe tevreden ze waren door hun uitdrukking te tekenen, in de lucht te steken, op de tijdslijn te leggen of te plakken. Daarna volgt een korte groepsbespreking.

Zie Methodiekfiches

Een misschien wat uitdagender en afwisselender manier om met leerlingen te evalueren is: stopplaatsen inlassen voor verschillende evaluatieopdrachten.¹⁹ Eigenlijk een vorm van groepswork met een doorschuifstelsel.

Methodiek Evalueren met stopplaatsen

De leerlingen werken in groepjes en met een timing. Elk groepje mag bijvoorbeeld 15 minuten aan één station werken.

Je kunt bijvoorbeeld vier evaluatiestations inlassen.

Station 1: verhaal aanvullen

Start met een flip-over waar de eerste zin van een verhaal opstaat. Bijvoorbeeld: 'Er was eens een groepje leerlingen, dat...'

De leerlingen vullen het verhaal aan met hun eigen ervaringen.

Station 2: cartoons bespreken

In dit station liggen vier cartoons. De bedoeling is dat de leerlingen met elkaar bespreken wat er in de cartoon gebeurt. Daarna gaan ze na of ze zelf met gelijksoortige situaties te maken kregen.

Station 3: muziek maken

De leerlingen schrijven een liedje, bijvoorbeeld over de moeilijkheden die ze tegenkwamen. Daarna zingen ze hun liedje met echte muziekinstrumenten.

Station 4: de tijdslijn

In station 4 ligt de tijdslijn. Alle gezette stappen staan afzonderlijk op een groot vel papier. Bij elke stap staat ook de methodiek (tekenen, stemmen) die je gebruikte. De lege ruimte op het papier is bestemd voor de schrijfsels van de leerlingen. De leerlingen schrijven wat ze van de methodiek en het verloop ervan vonden.

Daarna lezen de leerlingen voor de hele groep hun verhaaltjes voor, bekijken ze de inhoud van de liedjes. Een methodiek die een beroep doet op verschillende vaardigheden van kinderen tegelijk.

Opnieuw kun je hier verschillende methodieken combineren. Een iets afstandelijker aanpak is: werken met een vragenlijst. De leerlingen vullen de vragenlijst in en de leerkracht of de directie verwerkt de resultaten. Die bespreek je dan in de klas of met de hele school.

Tussentijds evalueren

Een school hield op die manier tussentijdse evaluaties. Dat leverde voor de vragen 'Wat vind je op dit ogenblik goed aan het project?' en 'Wat vind je niet goed?' deze resultaten op:

Goed

- Alles, b.v. de spelen, het uiteindelijke resultaat, de opdrachten enz.
- Het is leuk en het is mooi
- Dat iedereen zijn mening mag zeggen
- Dat er veel verschillende projecten zijn
- Dat de school er beter van wordt
- Je school wordt er kleurrijker van
- Dat we goed op weg zijn
- Dat we mogen samenwerken. We doen dit niet genoeg, vind ik!
- Dat we al zover staan dat de mensen van de gemeente al een internetverbinding gelegd hebben
- Je leert elkaar beter kennen
- Het is leuk al die ideeën die we willen doen

Niet goed

- Dat de kinderen zo tegen elkaar opscheppen van 'wij zijn toch eerder klaar dan jullie en wij mogen meer doen'
- Dat het te weinig keer per jaar is en met een te grote groep
- Dat we niet goed aan geld geraken
- Dat we misschien wel mislukken
- Dat we eigenlijk nog niet weten of we het internet veel gaan mogen gebruiken
- Dat de kinderen in ons project soms zo praten dat je er niets meer tegen kunt zeggen
- Het is nog niet klaar en het neemt veel tijd in beslag
- Altijd domme spelletjes
- Dat sommige kinderen niet opletten

Een evaluatie levert heel wat bruikbare informatie op. Zowel over groepsprocessen die zich afspelen als over onduidelijkheden die nog leven, de duur van het initiatief enz.

Niet alles is gewoon 'goed' of 'niet goed'. Er zijn nuances: zaken die we wensen bij te sturen, toe te voegen of radicaal willen lossen omdat het niet goed of niet leuk was.

Er schitterende methodiek die zich daartoe leent, staat beschreven in de methodiekfiche 'Evaluatiemethodieken' het evaluatieraster.

Methodiek Evaluatieraster

Het evaluatieraster is een eenvoudige evaluatiemethodiek die geschikt is voor alle leeftijden. De leerlingen overlopen elk vlak van het raster met het onderwerp, het project of de activiteit in het achterhoofd.

Zie ook methodiekfiche

Aan de kinderen kun je bijvoorbeeld vragen:

- > Wat vond je moeilijk of lastig?
- > Wat werkte of liep goed volgens jou?
- > Wat beviel je?
- > Wat heb je geleerd over jezelf, je klasgenoten, uit het project?

Als je uitgaat van gevoelens, kan er heel wat aan de oppervlakte komen: waarover of wanneer waren de leerlingen opgewonden, bang, fier, nerveus, kwaad, triest, tevreden?

Een evaluatie levert heel wat bruikbare informatie op. Zowel over groepsprocessen die zich afspelen als over onduidelijkheden die nog leven, de duur van het initiatief, enz.

Evaluëren met het leerkrachtenteam

Naast een terugblik in je eigen klas is het zinvol en leerrijk om een evaluatie op te zetten met het hele korps, met alle betrokkenen. Strikt genomen stel je dan geen andere vragen dan aan de leerlingen. Wel heb je meer aandacht voor je eigen positie, je eigen idealen, je vermogen om frustraties te slikken. En denk erom: ook onder collega's is het altijd waardevol om eerst te peilen naar de aangename kanten van de zaak. Al wat fout liep op een hoop vegen, daar kom je vanzelf wel op.

Zowel de evaluatie door de kinderen als door de volwassenen is belangrijk. Confronteer de twee dus met elkaar. Onderzoek rond leerlingenparticipatie laat zien dat leerlingen en leerkrachten soms heel anders tegen een project aankijken.²⁰ Leerkrachten en directies beoordelen de participatie vaak positiever. Over de aangeboden 'inspraakmogelijkheden' voor de leerlingen zijn leerkrachten doorgaans meer tevreden dan de leerlingen zelf.

En dan nog dit – met dikke viltstift. Om het hele korps, je hele school bij het participatie-idee te blijven betrekken is het enorm belangrijk dat je elkaar tussentijds gewoon even vertelt hoe het loopt in je klas, hoe ver je staat, hoe alle betrokkenen reageren. Naast alle formele afspraken rond communicatie en overleg. Om het enthousiasme én de eventuele weerstanden te delen en om te leren uit elkaars ervaring.

Dan wordt evalueren net als informeren de rode draad doorheen participatie. Tussentijds bijsturen zorgt ervoor dat je inspeelt op gevoelens die leven en op nieuwe ontwikkelingen. Evalueren kan de aanzet zijn naar een nóg meer participatieve benadering.

Tips

In deze fase win je informatie in bij leerlingen en andere schoolactoren. Daarvoor kun je teruggrijpen naar de tips uit de fase 'ideeën en voorstellen verzamelen'. Misschien moet je beslissingen nemen om bij te sturen? Daarvoor kun je putten uit het deel 'beslissingen nemen'.

4 **VORMEN VAN OVERLEG**

VORMEN VAN OVERLEG

In het vorige hoofdstuk zag je al welke stappen je met je leerlingen kunt doorlopen en welke methodieken er zoal bestaan om samen een voorstel uit te werken.

We hadden het al over tijdelijke werkgroepen die je kunt oprichten zodra een thema opduikt. In zo'n tijdelijke werkgroep gaan de direct betrokkenen het probleem of voorstel toetsen, verder uitdiepen of uitwerken.

In dit hoofdstuk passeren drie soorten themagebonden werkgroepen de revue: de gemengde werkgroep, de klankbordgroep en de verbetergroep. De deelnemers doen vrijwillig mee vanuit hun interesse, voeling of betrokkenheid bij het thema. De leerlingen doen niet mee als vertegenwoordiger van hun klas. Wel krijgen ze in de klas een forum om te vertellen wat ze in de werkgroep doen. De drie soorten werkgroepen hebben een verschillend vertrekpunt, een aparte manier van werken en een eigen doel.

We belichten ook nog twee kanalen waarlangs leerlingen hun ideeën en problemen kunnen uiten en soms ook uitwerken. In hoofdstuk 3 ging het al kort over muurkrant, ideeënbus en schoolforum. Hier bespreken we nog het kringgesprek en de leerlingenraad.

GEORGANISEERDE OVERLEGVORMEN

Gemengde werkgroep

Wat zou een leuke inhoud zijn van een speelkoffer op de speelplaats?
 Wat zijn leuke ideetjes voor de projectweken?
 Muziek in de refter tijdens de middagpauze?

In een **gemengde werkgroep** werken geïnteresseerde leerlingen en volwassenen een tijdje vrijwillig samen rond een afgesproken thema. Iedereen werkt vanuit zijn eigen betrokkenheid en vertegenwoordigt in principe alleen zichzelf. Het thema kan zowel van de kinderen als van de volwassenen komen. Het is de bedoeling dat je alles van begin tot einde **samen uitdenkt en uitwerkt**: samen definieer je het thema en baken je het af. Samen bepaal je de activiteiten. Samen beslis je, voer je uit, evalueer je. Dit heet een 'gemengde' werkgroep omdat volwassenen en kinderen samenwerken op schoolniveau. Gewone werkgroepen kun je natuurlijk ook vanuit de klas opzetten.

Omdat je alles van begin tot einde samen uitwerkt, vind je alle stappen terug in hoofdstuk 3. Verderop vind je – waar het over verbetergroepen gaat – nog een paar belangrijke aandachtspunten.

Klankbordgroep²¹

Wat vinden de schoolverlaters van de voorgestelde nieuwe schoolboeken Frans?
De turnleerkracht stelt de sportdag voor de tweede graad voor.
De speelplaats wordt gehalveerd wegens verbouwingen en de directeur stelt leerlingen, leerkrachten en werfleider gespreide speeltijden voor.
Voorstel van een rooster voor het gebruik van de pc's tijdens de lesvrije schooltijd.
Voorstel tot heraanleg van de fietsenparking.
Voorstel van thema's voor klasprojecten.

Een **klankbordgroep** is een tijdelijke werkgroep rond een bepaald thema. **Vóór je beslissingen neemt** op klas- of schoolniveau, is zo'n klankbordgroep een handige structuur om het **advies van leerlingen en andere betrokkenen in te winnen** over een duidelijk afgebakend thema, een concreet voorstel of plan.

Wie neemt het initiatief?

Wie beslissingsbevoegdheid heeft over het thema dat voorligt, roept de klankbordgroep samen. Voor een thema op klasniveau komt het initiatief dus van de leerkracht, voor een klasoverstijgend thema meestal van de directeur.

Waarover gaat het?

Het gaat over een concreet, duidelijk **afgebakend thema** waarover een duidelijke beslissing moet vallen: een klein of groot voorstel of een plan, een vernieuwing of verandering in de klas of op school.

Wat is het doel?

De bedoeling is af te tasten hoe **leerlingen** en andere betrokkenen tegen het plan en de oplossingsrichtingen aankijken. Zij zijn het **klankbord** voor de verantwoordelijke. Zij geven hem reacties en bedenkingen die helpen om gemotiveerde beslissingen te nemen. Op belangrijke momenten in het planningsproces krijgen de leerlingen informatie en kunnen ze hun mening kwijt.

Hoever gaat het?

Mate van betrokkenheid

De deelnemende leerlingen en volwassenen geven alleen maar **advies**.

De beslissing blijft in handen van de directeur, de leerkracht of de andere persoon die bevoegd is om de eindbeslissing te nemen. De beslisser motiveert zijn beslissing ook. De leerlingen krijgen duidelijk te horen hoe de beslisser rekening hield met hun opmerkingen en suggesties.

Moment van betrekken

Een klankbordgroep komt samen vóór er definitieve beslissingen vallen. Er ligt al een plan of voorstel op tafel. Een of meer personen – meestal volwassenen – klaarden onder elkaar al wat uit en hebben mogelijke pistes voor ogen. Die informatie presenteren ze aan de leerlingen en aan de andere deelnemers. Aan de leerlingen vragen ze hoe zij de situatie inschatten en hoe zij over de plannen denken.

Afhankelijk van het thema peilt de klankbordgroep de leerlingen één of verschillende keren naar hun mening. Gaat het over een plan dat in de maak is? De verfraaiing van de speelplaats bijvoorbeeld? Dan krijgt de klankbordgroep op belangrijke momenten in het planningsproces meer informatie en gelegenheid om advies te geven.

Wie doet er mee?

Deelnemers

Afhankelijk van het thema zitten leerkrachten, leerlingen, ondersteunend personeel, ouders en zelfs buurtbewoners in de klankbordgroep. Voor een thema dat met de klas te maken heeft, gaat het om leerlingen van één klas. Bij een thema op schoolniveau krijgen alle leerlingen of een selecte groep leerlingen uit de hele school een uitnodiging voor de klankbordgroep. De deelnemers stappen wel altijd vrijwillig in een klankbordgroep. Iedereen spreekt uit eigen naam, niet namens een achterban. In een klankbordgroep vertegenwoordigt iedereen alleen zichzelf.

Een twaalfstal deelnemers is ideaal om je klankbordgroep werkbaar te houden.²²

Begeleiding

In de praktijk is de initiatiefnemer meestal ook voorzitter en gespreksleider van de klankbordgroep. Veelal de leerkracht of de directeur dus. Maar zeker op schoolniveau is het vaak beter om met een neutrale moderator en een afzonderlijke verslaggever te werken. Als dat kan, natuurlijk.

Samenwerking en bijeenkomsten

Een klankbordgroep kan maar een paar keer samenkomen of langer in leven blijven. Dat hangt af van het thema en van hoe complex dat is. Meestal heb je minstens twee tot drie bijeenkomsten nodig. Dan krijgen de deelnemers wat tijd om het voorstel te laten bezinken. En de eindverantwoordelijke krijgt tijd om zijn eindbeslissing ernstig te wikken, te wegen en te motiveren.

De neutrale (houding van de) begeleider

Het is belangrijk dat de begeleider zich neutraal opstelt en de inbreng van iedereen be- waakt. Zo voorkom je dat verbaal sterke leerlingen, volwassenen of dominante mensen bepaalde leerlingen overdonderen. De begeleider besteedt dus veel aandacht aan de inbreng van alle deelnemers. Zeker in een kleine groep en met goede begeleiding moet het lukken om iedereen erbij te betrekken. Ook schuchtere leerlingen, verbaal minder sterke kinderen, leerlingen die gemakkelijk uit de boot vallen.

Wat de begeleider doet?

- > Randvoorwaarden scheppen en verzorgen (sfeer, materiaal)
- > Doel van de bijeenkomst duidelijk maken
- > De informatie vanuit de volwassenen helder vertellen
- > Ervoor zorgen dat alle kinderen zich kunnen uiten
- > Ervoor zorgen dat iemand een verslag maakt
- > Verslag uitbrengen bij de volwassenen
- > Feedback verzorgen naar de leerlingen over de eindbeslissing

Is het praktisch niet haalbaar om iemand anders een verslag te laten maken? Dan krijgt de begeleider er zelf nog een extra taak bij: de geopperde meningen noteren.

Werken met duidelijke stappen

De klankbordgroep is er om een voorstel of plan te toetsen. Eerst krijgen de deelnemers duidelijk uitleg over het doel van de klankbordgroep. Dan volgt er een begrijpelijke toelichting over het voorstel waarover de klankbordgroep advies gaat geven. Alle deel- nemers zeggen wat ze van het voorstel vinden. De verantwoordelijke trekt zich terug en neemt een eindbeslissing. Hij laat de deelnemers ook weten wat hij besliste. Na afloop evalueer je nog even kort hoe de klankbordgroep werkte.

Stappenplan

1. Opzet en voorstel duidelijk uitleggen
2. Advies inwinnen
3. Eindbeslissing meedelen en motiveren
4. Werking klankbordgroep evalueren

>> Duidelijke informatie over de bevoegdheden van leerlingen

Als je het opzet en de manier van samenwerken toelicht, is het belangrijk dat je extra beklemtoont dat de kinderen alleen maar advies geven. Maak duidelijk wie de eindbe- slissing neemt. Zo voorkom je valse verwachtingen en teleurstellingen.

>> Heldere uitleg over het voorstel dat voorligt

Het is belangrijk dat je het voorstel vertaalt naar de deelnemers toe: in hun woorden, naar hun leefwereld toe. Dat is niet gemakkelijk, maar er bestaan verschillende metho- dieken voor. In hoofdstuk 3 suggereerden we al hoe je met leerlingen ter plekke kunt gaan of foto's kunt tonen om ze duidelijk te maken waar het concreet over gaat. Geen moeilijke woorden, klare taal.

>> Terugkoppelen

Nadat de eindbeslissing viel, is het belangrijk dat de beslisser alle deelnemers even uitlegt hoe hij met hun inbreng rekening hield.

In een klankbordgroep hou je rekening met de invloed van iedereen. Je schat de competenties van kinderen naar waarde. En je hebt veel aandacht voor integratie. Komen er in de klankbordgroep ook andere thema's naar voor? Dingen die niets te maken hebben met het thema dat voorligt? Die leid je dan het best af naar de leerlingenraad of naar een andere werkgroep.

Context

Een klankbordgroep is pas zinvol, functioneert pas volwaardig als er genoeg openheid en gelijkwaardigheid is tussen de volwassenen en de leerlingen. Iedereen moet alles begrijpen en zich kunnen uiten.

Voordelen

- > Een klankbordgroep is erg efficiënt om snel advies te krijgen.
- > De klankbordgroep werkt met de ervaring en de deskundigheid van kinderen en volwassenen.
- > De inbreng van iedereen is gelijkwaardig.
- > Doordat kinderen advies mogen geven, krijgt de eindbeslissing meestal een groter draagvlak.
- > Het is duidelijk wie de eindbeslissing neemt. Een klankbordgroep creëert bij de leerlingen geen valse verwachtingen.
- > Iedereen spreekt uit eigen naam, ook de leerlingen. De leerlingen hoeven dus geen zware vertegenwoordigerstaak op te nemen.
- > Het invloedsbesef van de leerlingen groeit.
- > Je hoeft niet de hele school op te trommelen. Van de niet rechtstreeks betrokken teamleden eis je minder inzet dan bij sommige andere overlegvormen.

Valkuilen

> Hoe kies je deelnemers? Hoe roep je leerlingen op om mee te doen? De kracht van je klankbordgroep staat of valt met de oprechtheid waarmee je deelnemers uitkiest. Vraag je alleen maar 'meeprat'ers'? Alleen bevoorrechte leerlingen?

Werk je met een algemene, niet persoonlijke oproep? Dan gaan minder mondige, eerder schuchtere leerlingen minder snel meedoen. Hoe vrijwillig je meedoet, is ook relatief: de sociale druk of de positie van de initiatiefnemer of van de persoon die iemand uitnodigt, speelt daarin een belangrijke rol.

- > Zeker als een klankbordgroep op schoolniveau lang blijft doorwerken, bestaat het gevaar dat de leerlingen uit de klankbordgroep loskomen van hun leeftijdsgenoten.
- > Stroomt er wel genoeg informatie door naar de leerlingen die niet in de klankbordgroep zitten? Anders gaan die hun medeleerlingen die wél meedoen soms toch zien als medeverantwoordelijken voor de eindbeslissing. Voorzie daarom infomomenten of andere mogelijkheden om de andere leerlingen te informeren.
- > Soms wijkt de begeleider van de klankbordgroep af van de agenda. Neem nu een klankbordgroep die advies gaat geven over de herinrichting van de speelplaats. Ineens sleurt iemand er de vuile toiletten bij. Dat was niet het opzet, dus is het beter om rond dat probleem een andere werkgroep op te richten, een verbetergroep bijvoorbeeld.

Verbetergroep²³

Met water spelen in de toiletten.
Huiswerk moet ook eens plezierig zijn.
We produceren veel afval.
Er wordt veel gepest tijdens de speeltijd.
De boekentassen zijn te zwaar.
In de refter is het voor niemand echt plezierig.
Tijdens het schoolforum luisteren we te weinig naar elkaar.

Een **verbetergroep** is een tijdelijke werkgroep rond een bepaald thema. Kinderen en volwassenen werken samen rond **een concreet probleem**. Het zijn kinderen en volwassenen die het probleem goed kennen, het veroorzaken of er hinder van ondervinden. Eerst zoekt de verbetergroep de 'gezamenlijke' betekenis van het probleem. Daarna werk je samen naar een **oplossing toe**. Zo verbeter je samen een situatie.

Wie neemt het initiatief?

In een school is het meestal een volwassene die een verbetergroep bijeenroept. Vaak de directeur of een leerkracht. Het probleem zelf kan wel door alle schoolactoren naar voor gebracht zijn.

Waarover gaat het?

Het thema is een **probleem**, aangekaart of ervaren door kinderen, door volwassenen of door allebei.

Wat is het doel?

In een **verbetergroep** werken kinderen en volwassenen **samen aan de oplossing van een probleem**. Ze willen samen een toestand verbeteren. Het is de bedoeling overeenstemming te bereiken over de **definitie van het probleem** en over de **richting waarin je naar een oplossing gaat zoeken**. Dat kunnen verschillende richtingen zijn.

Hoever gaat het?

Mate van betrokkenheid

Kinderen en volwassenen definiëren samen het probleem, de oorzaken en mogelijke oplossingen. Ze beslissen dus telkens samen.

Moment van betrekken

Kinderen en volwassenen zijn en blijven van start tot finish betrokken.

Wie doet er mee?

Deelnemers

De deelnemers zijn mensen die veel van de zaak afweten: kinderen en volwassenen die het probleem goed kennen, het veroorzaken of er hinder van ondervinden. Iedereen doet vrijwillig mee en spreekt namens zichzelf. Niemand vertegenwoordigt iemand anders. Om goed te werken, beperk je de verbetergroep tot hooguit twaalf deelnemers.²⁴

Begeleiding

Een volwassene die niet meedoet aan het inhoudelijke gesprek, begeleidt de bijeenkomsten. Meestal doet een leerkracht of de directeur dit, omdat het zo'n moeilijke opgave is. Iemand anders maakt het verslag (in de praktijk is dat niet altijd haalbaar, maar vergadertechnisch is het wel beter).

Samenwerking en bijeenkomsten

In drie of vier bijeenkomsten doorlopen de deelnemers samen een **stappenplan** en zoeken ze een goede oplossing.²⁵

Een neutrale begeleider

De verbetergroep werkt met een neutrale moderator. Die zorgt ervoor dat kinderen en volwassenen een gelijkwaardige inbreng hebben. De moderator bemoeit zich niet met de inhoud, maar begeleidt en bewaakt de 'participatie' en de werkafspraken om de participatie te vergroten. Een belangrijke verantwoordelijkheid.

Wat de begeleider doet?²⁶

- > Randvoorwaarden scheppen en verzorgen (sfeer, materiaal)
- > Doel van de bijeenkomst duidelijk maken
- > Stappenplan en doel per stap uitleggen
- > Taken verdelen
- > Afspraken voorstellen over het groepsproces
- > Ervoor zorgen dat er een schriftelijk verslag komt van het proces
- > Ervoor zorgen dat het verslag bij alle betrokkenen terechtkomt
- > Oplossingen uitwerken

Afspraken over 'met elkaar omgaan'

De verbetergroep maakt afspraken om iets te doen aan de vaak ongelijke verhoudingen en vooroordelen tussen kinderen en volwassenen. Je kunt zelf met de deelnemers afspraken opstellen. In hoofdstuk 3 staat bij de tips onder 'Informereren over opzet en verloop' (pag. 49-53) een handige afsprakenposter om in je verbetergroep als basis te gebruiken.

Werken volgens een stappenplan

Een verbetergroep zoekt naar een oplossing met een stappenplan.²⁷ Eerste stap is: het probleem duidelijk omschrijven en oorzaken benoemen.

Daarna zoeken de deelnemers samen naar mogelijke oplossingen.

De groep kiest voor de beste oplossing(en) en werkt die verder uit, onder andere door voor- en nadelen op een rijtje te zetten.

Stappenplan om een probleem op te lossen²⁸

1. Probleem definiëren
2. Voorlopige oorzaken bepalen
3. Belangrijkste oorzaak kiezen
4. Hoe kun je nu gaan oplossen?
5. Methode voor probleem oplossen (bijvoorbeeld brainstormen)
6. Beste en leukste oplossing kiezen
7. Oplossingen uitwerken

>> Probleem definiëren

In een verbetergroep start alles met een duidelijke omschrijving van het probleem. Die definitie bepaalt hoe de groep verder werkt. De theorie lijkt eenvoudiger dan de praktijk. Want de kinderen en volwassenen zijn door een persoon gevraagd om in de verbetergroep te zitten. Die persoon heeft in zijn achterhoofd zélf al een definitie van het probleem. Op basis van zijn eigen definitie bepaalt hij wie er bij het probleem betrokken is. Daarom is deze eerste stap heel belangrijk. Het komt erop neer dat je **aandacht hebt voor de betekenisgeving en ervaringsdeskundigheid van iedereen.**

Vragen die dan opduiken zijn:

- > Is het een probleem?
- > Wat is juist het probleem of het idee?
- > Waar heeft het mee te maken?
- > Wie is er allemaal bij betrokken?
- > Wie ondervindt er hinder van?

De groep moet zich dan afvragen of iedereen die bij het probleem betrokken is ook rond de tafel zit.

Komen er in de verbetergroep ook andere problemen naar voor? Dingen die niets te maken hebben met het thema dat voorligt? Die leid je dan het best af naar de leerlingraad of naar een andere werkgroep.

>> Oplossingen noemen

Om oplossingen te zoeken is samen brainstormen een handige techniek.²⁹

Methodiek

Samen brainstormen

Als je samen brainstormt, gooi je alle grenzen open. Opzet is: zoveel mogelijk ideeën verzamelen rond een bepaald thema. Iedereen gooit alle opvattingen en ideeën die in zijn hoofd opkomen er dus uit. Alles wat de deelnemers met het thema associëren breng je in kaart. De ongeremdheid bevordert de creativiteit en de humor. Het gaat erom zoveel mogelijk ideeën, oplossingen en voorstellen te noemen. Niemand levert kritiek, want kritiek remt af. Brainstormen is een eerste stap om zoveel mogelijk ideeën naar boven te halen. Pas daarna bespreek je alles meer in detail.

>> 'Beste' oplossing kiezen

Tijdens deze stap komt het erop aan om uit de lijst van mogelijke oplossingen samen de 'beste' oplossing te kiezen. In hoofdstuk 3 vind je methodieken (placemat, stemmen) en tips die handig zijn als je moet kiezen. Ze staan onder 'prioriteiten bepalen' van 62-66.

>> Beste oplossing uitwerken

Afhankelijk van het probleem dat voorligt, ga je andere mensen betrekken bij de uitwerking van de oplossing.

Eén persoon, vaak iemand met verantwoordelijkheid en beslissingsbevoegdheid rond het probleem is hoofdverantwoordelijke. Hij of zij zorgt ervoor dat er met de voorgestelde oplossing daadwerkelijk iets gedaan wordt.

In principe kun je stellen dat de verbetergroep klaar is zodra hij de beste oplossing koos en argumenteerde. Het hoeft niet per se dezelfde groep te zijn die de oplossing uitwerkt (zie ook hoofdstuk 3, 'Je beslissing uitvoeren').

>> Het resultaat terugkoppelen naar de verbetergroep

Houd iedereen van de verbetergroep op de hoogte van hoe je de oplossing verder uitwerkt en hoe het allemaal vooruitgaat.

Context

Een verbetergroep is maar zinvol of functioneert maar volwaardig als er genoeg openheid en gelijkwaardigheid is tussen de volwassenen en de kinderen. Daarom is het zo belangrijk dat een neutrale persoon toeziet op de gemaakte afspraken.

Voordelen³⁰

- > Een verbetergroep is een handige manier om snel een oplossing voor een probleem te vinden.
- > Je gebruikt de ervaring en de deskundigheid van kinderen en van volwassenen.
- > De oplossing krijgt zowel bij kinderen als bij volwassenen een draagvlak.
- > De inbreng van alle betrokkenen is gelijkwaardig.
- > Je betreft de kinderen bij de besluitvorming.
- > De oplossing komt van mensen die zelf met het probleem te maken krijgen. Dat verhoogt de effectiviteit.
- > Leerlingen spreken uit eigen naam. Ze hoeven niemand anders te vertegenwoordigen.
- > Het invloedsbesef van de leerlingen groeit.

Valkuilen

> Hoe kies je deelnemers? Hoe roep je leerlingen op om mee te doen? De kracht van je verbetergroep staat of valt met de oprechtheid waarmee je deelnemers uitkiest. Nodigde je alle kinderen en volwassenen uit die het probleem goed kennen, het veroorzaken of er hinder van ondervinden? Of vraag je alleen maar 'meepraters'? Alleen 'bevoorrechte leerlingen'? Hoe vrijwillig je meedoet, is ook relatief: de sociale druk of de positie van de initiatiefnemer of van de persoon die iemand uitnodigt, speelt daarin een belangrijke rol.

- > Een belangrijke valkuil is dat je als verantwoordelijke niets doet rond het probleem of met de voorgestelde oplossing.
- > Zeker als een verbetergroep lang blijft doorwerken, bestaat het gevaar dat de leerlingen uit de verbetergroep loskomen van hun leeftijdsgenoten.

Kringgesprek

Huiswerk, ja of nee? Zo ja: wat, wanneer, hoeveel?
En hoe denken onze ouders over huiswerk?
Is een toets na het weekend een goed of een slecht idee?
Wat doen we als er in onze klas iemand gepest wordt?
Kun je met je beste vriendin ruzie maken? Is ruzie maken erg?
Hoe kunnen we onze klascavia weer beter gaan verzorgen?
Wat zouden we graag veranderen aan de inrichting van onze klas?
Het auto-ongeluk waarin fietser Jan van 6B zijn been brak, doet ons vragen stellen
over de verkeersveiligheid rond de school.
Rachid uit onze klas moet na drie maanden weer weg. Hij gaat naar een ander op-
vangcentrum. Wat denken en doen we in onze klas?
De Diddle-uitwisselingsrage veroorzaakt ruzie en verdriet. Welke afspraken
maken we als klas?
Mijn kat is overreden.

Heel veel klassen houden kringgesprekken in alle mogelijke vormen en variaties. Sommige klassen doen het elke dag, andere een keer per week. In elk geval is het een **gesprek in een kring met de hele klas**, leerkracht inbegrepen (en in een gelijkwaardige positie).

Wie neemt het initiatief?

Meestal is het de leerkracht zelf die voorstelt om in de klas kringgesprekken te houden. Zo'n kringgesprek kan pas slagen als de leerkracht er zelf aan meedoet, er zelf achter staat, er zelf tijd voor uittrekt in de klas.

Waarover gaat het?

De thema's kunnen heel verschillend zijn: van onderwerpen die met de klas te maken hebben tot de leefwereld van de kinderen. Kortom: al wat bij de deelnemers leeft. Een kringgesprek hoeft niet altijd over regeltjes en afspraken in de klas te gaan. Kinderen hebben ook – en zelfs veel – behoefte om te praten over wat zich buiten de school afspeelt: in hun vrije tijd of thuis bijvoorbeeld. Als start of als afsluiter komen soms ook weetjes en moppen aan bod. Er zijn veel vormen. De 'cultuur' in je klas bepaalt hoe gestructureerd het kringgesprek het best verloopt. Soms werk je beter met een agenda of leg je vooraf aandachtspunten vast.

Wat is het doel?

Een kringgesprek is in de eerste plaats een manier om als leerkracht te weten te komen wat er onder de leerlingen leeft en vice versa. Zowel jijzelf als de leerlingen krijgen een moment om eigen zorgen, ideeën, dingen die je meemaakte te delen met elkaar.

In de tweede plaats is het kringgesprek een manier om samen over het klasgebeuren te beslissen. In een kringgesprek maak je afspraken, groeien er initiatieven enz.

Hoever gaat het?

Het gaat minstens over informatie-uitwisseling. Komt er een prangend probleem, een idee of voorstel ter sprake? Dan kun je per thema bekijken hoever de inbreng van de leerlingen en van jezelf gaat.

Bespreek je thema's die te maken hebben met de hele school? Dan kun je afspreken om je kringgesprek daarover kort te houden, en de thema te signaleren aan 'bevoegden'. Als daar een kanaal voor bestaat, tenminste. De leerlingenraad of de directeur bijvoorbeeld.

Wie doet er mee?

Deelnemers

Alle kinderen van de klas en de leerkracht zelf doen aan het kringgesprek mee en brengen thema's aan om over te praten.

Begeleiding

Afhankelijk van je klascultuur en de mate waarin de deelnemers gewend zijn om met elkaar te praten, is het meer of minder nodig dat de leerkracht het gesprek structureert en in goede banen leidt.

Om niet altijd dezelfde aan het woord te laten werken sommige klassen met een systeem van blokjes die in het midden liggen. Iedereen die iets zegt, hoe weinig ook, krijgt een blokje. Als iedereen een blokje heeft, kun je ze opnieuw afleggen als je iets zegt. Zo praat je niet door elkaar. Je moet dit goed kaderen, om niemand te verplichten om iets te zeggen. Ook hoeft niemand iets tegen zijn zin te zeggen of dingen te vertellen die je liever voor jezelf houdt.

Samenwerking en bijeenkomsten

Kringgesprekken bestaan in heel verschillende vormen. Het kan een dagelijks of wekelijks gesprek zijn, je kunt er de dag mee starten of mee afsluiten, alles kan.

Mogelijke vragen voor de leerkracht

Vóór je met kringgesprekken start, kun je je heel wat vragen stellen.

- > Zijn er onderwerpen waarover we kunnen praten?
- > Hebben we plaats genoeg in onze klas of verhuizen we beter naar een andere locatie?
- > Welke gespreksvorm kan ik als leerkracht het beste aan, wat past er het best bij mijn cultuur?
- > Vind ik dat iedereen iets moet zeggen? Zo ja, welk systeem bedenk ik daarvoor zonder leerlingen te forceren?
- > Zijn er onderwerpen waarover we besluiten moeten nemen? Wie noteert die, en waar?
- > Is de sfeer in je klas veilig genoeg om alle onderwerpen aan bod te laten komen?
- > Laat ik alle leerlingen even lang aan het woord?
- > Komen er ook onderwerpen aan bod die de rest van de school aanbelangen? Waar kunnen we daarmee in onze school terecht?

Valkuil

Het lijkt evident dat leerlingen met hun leerkracht praten. Toch gebeurt dat niet overal. Soms signaleren leerkrachten dat een kringgesprek niet werkt. Als je dan doorvraagt of eens in hun klas gaat kijken, blijkt vaak dat leerkrachten vinden dat het initiatief en de gespreksonderwerpen van de leerlingen zelf moeten komen. Dan zet je je leerlingen in een kring bij elkaar, vraag je 'waarover wil je praten?' en zeg je 'praat nu maar'. Maar dat doen de leerlingen op de speelplaats al vanzelf met elkaar. In de klas zien ze er het nut niet van in.

Leerlingenraad³¹

De leerlingen van de leerlingenraad zetten op school overal bordjes met 'dit-kan-andersplekje' erop. Andere leerlingen kunnen op de bordjes hun opmerkingen neerpennen.

Veel scholen werken met een leerlingenraad. Het is een overlegstructuur met als groot voordeel dat de raad er constant is, het hele schooljaar lang en dat hij elk jaar opnieuw georganiseerd of geïnstalleerd wordt. Het is een gekend begrip, het is voor iedereen duidelijk wat ermee bedoeld wordt. En toch. Er zijn leerlingenraden in alle geuren en kleuren, in alle formaten. Er zijn vaste ingrediënten: in de leerlingenraad zitten vertegenwoordigers van alle klassen. Ze komen regelmatig samen, meestal om te vergaderen. De kinderen kunnen initiatieven nemen en samen voorstellen formuleren en soms ook beslissen vanuit het 'belang' van 'alle' leerlingen op school. Dat dat niet zo evident is en een moeilijke opdracht voor kinderen, komt verder aan bod.

Bij een goed werkende leerlingenraad komt heel wat kijken. De ervaring leert dat de leerlingenraad soms te sterk fixeert op de leden zelf. De last op hun schouders wordt te groot en ze benutten de ervaring van de andere leerlingen te weinig.

Om een leerlingenraad volwaardig vorm te geven, heb je een mix met andere overlegvormen nodig. Niet alles hoeft zich in de kern van de leerlingenraad af te spelen. Beslist de leerlingenraad om werk te maken van een bepaald probleem of idee? Dan mag het niet vanzelfsprekend zijn dat alleen de leerlingen uit de raad al het werk verzetten of de oplossingen bedenken. Een tijdelijke werkgroep of project met eventueel andere leerlingen kan een betere optie zijn.

Wie neemt het initiatief?

Vaak is het de directeur of een leerkracht die het initiatief neemt om te starten met een leerlingenraad. In heel uitzonderlijke gevallen in het basisonderwijs, komen de leerlingen ermee op de proppen.

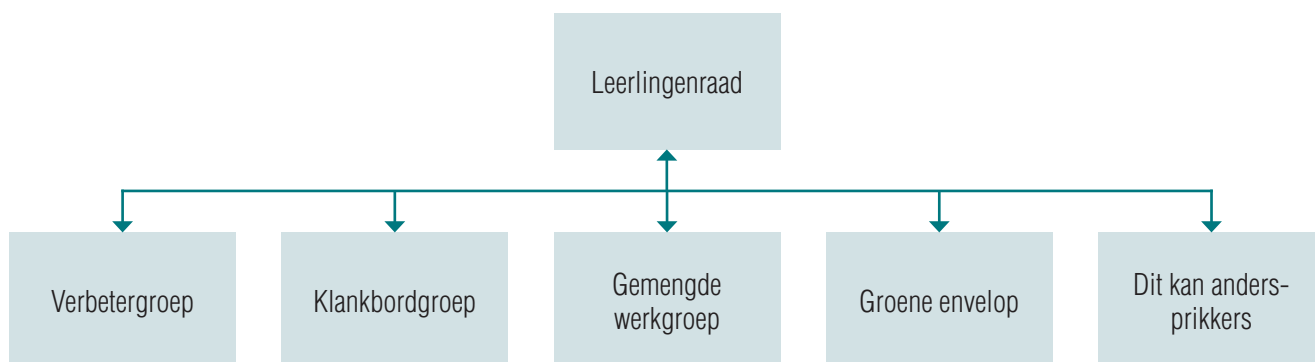
Waarover gaat het?

Het gaat over al wat de leerlingen bezig houdt. De leerlingenraad kan heel verschillende onderwerpen bespreken. De thema's komen soms uit de klas en soms uit een losse babbel op de speelplaats. De leerlingen bepalen zelf de hoofdagenda. Directie en leerkrachten kunnen ook thema's aankaarten, maar de hoofdagenda blijft die van de leerlingen zelf.

Wat is het doel?

Een leerlingenraad geeft alle kinderen van de school een schooljaar lang een vaste plaats: een ruimte om ideeën, problemen en voorstellen te centraliseren en soms zelfs te ontwikkelen om ze met de volwassenen op school te bespreken. Een plek ook waar leerlingen aanspreekbaar zijn voor bepaalde thema's of beslissingen.

Ideaal is de leerlingenraad een soort dispatcher van onderwerpen. De leerlingenraad onderzoekt onderwerpen om na te gaan hoe, met welke methodiek en met welke betrokkenen het onderwerp het best benaderd of aangepakt wordt. Afbakenen is nodig om het bos door de bomen te blijven zien. Te veel werkgroepen rond verschillende onderwerpen maken het geheel stuurloos.

Hoever gaat het?

De mate waarin leerlingen zelfstandig mogen beslissen, verschilt van school tot school en van thema tot thema.

Het is belangrijk om de taak en de bevoegdheden van de leerlingenraad goed uit te klaren onder leerlingen, leerkrachten en directie.

Meestal bespreekt de personeelsvergadering achteraf nog wat de leerlingen beslisten, en ligt de eindbeslissing uiteindelijk bij de directeur. De leerlingenraad heeft dan een **initiatief- en adviesbevoegdheid**.

Vaak zetten scholen extra werkgroepjes of extra bevestigingen op om de andere leerlingen en volwassenen bij de uitwerking te betrekken.

Wie doet er mee?

Deelnemers

Meestal zijn de deelnemers leerlingen uit alle klassen die hun eigen klas vertegenwoordigen. Soms wordt er gewerkt met graden. Soms komen leerkrachten naar de vergadering om de jongere kinderen bij te staan.

De leerlingen krijgen op verschillende manieren hun 'mandaat': soms zit iedereen die dat graag wil in de leerlingenraad, soms moeten leerlingen er een verkiezing voor winnen. Je kunt werken met vrijwilligers, met een beurtroelsysteem per klas, met verschillende leden naar gelang van het thema of de agenda.

Begeleiding

Meestal begeleidt een leerkracht of de directeur zelf de leerlingenraad. Belangrijk is dat de begeleider een goede relatie heeft met de kinderen. De kinderen moeten zich veilig voelen en zich durven en kunnen uiten.

Samenwerking en bijeenkomsten

Een herkenbaar profiel

Een leerlingenraad vraagt op school een herkenbaar profiel. Alle kinderen en volwassenen van de hele school moeten weten:

- > Waar de leerlingenraad voor staat
- > Wie er in zit
- > Wat de leerlingenraad doet
- > Met welke thema's of onderwerpen andere leerlingen of leerkrachten, directie en ouders bij de leerlingenraad terechtkunnen
- > Wat de leerlingenraad daadwerkelijk kan doen
- > Hoever de bevoegdheid van de leerlingenraad reikt.

>> Duidelijkheid over de bevoegdheden van de leerlingenraad

Aan de ene kant heeft de leerlingenraad bevoegdheden tegenover de **'eindbeslissers'**, meestal directie en leerkrachten. Formuleren de leerlingen alleen maar adviezen? Of kunnen ze rond sommige thema's ook zelf knopen doorhakken?

Aan de andere kant vertegenwoordigen de leerlingen in de leerlingenraad hun **medeleerlingen**. Ook daar moet de bevoegdheid van de leerlingenraad duidelijk zijn. Wat bespreekt de leerlingenraad zelf en wat besteedt hij uit aan andere leerlingen?

De turnleerkracht vraagt de leerlingenraad om mee de sportdag in te vullen en te organiseren. Voor leerlingenraad en begeleider is de eerste vraag dan of de leerlingenraad wel de meest geschikte plaats is voor zo'n organisatie. Misschien besteed je dit beter uit aan een tijdelijke gemengde werkgroep met de turnleerkracht en een paar geïnteresseerde leerlingen?

>> Genoeg informatie om degelijke beslissingen te nemen

Een leerlingenraad vraagt een goede informatiedoorstroming en terugkoppeling tussen de leerlingen onderling (wat vinden zij van het voorstel?) en naar leerkrachten, directie en oudercomité (waar zijn zij mee bezig? Wat staat er te gebeuren?) Dat kan op verschillende manieren: met een klasbriefing, een muurkrant, een prikbord, een nieuwsbrief...

>> Concrete realisaties

Een leerlingenraad moet **concrete dingen kunnen realiseren**. De directie kondigt regelmatig aan wat ze met de voorstellen van de leerlingenraad concreet doet.

Vergaderen

Om goed te werken en te vergaderen, heeft een leerlingenraad in het basisonderwijs hulp en steun nodig van leerkrachten. Voor verbaal minder sterke, jongere of schuchtere leerlingen is het soms goed dat hun leerkracht ze in de vergaderingen bijstaat.

De leerlingenraad moet een paar vergaderafspraken maken.

- > Hoe maken we de agenda op?
- > Hoe dikwijls komen we samen?
- > Waar gaan we vergaderen?
- > Hoe bereiden we een vergadering voor? Hoe leggen we ons oor te luisteren bij de achterban? Hoe zorgen we ervoor dat we de jongste kinderen niet verwaarlozen?
- > Hoe ronden we een vergadering af?
- > Wie maakt het verslag van de vergadering?
- > Hoe lichten we het verslag toe voor de rest van de school? Hoe communiceren we met de andere leerlingen?
- > Hoe spelen we agendapunten en besluiten van de leerlingenraad door naar leerkrachten en directie, om onze besluiten om te zetten in daden?
- > Als we resultaten boeken, hoe geven we daar dan ruchtbaarheid en zichtbaarheid aan?

Wat de begeleider doet?

- > Manier van werken en vormgeving ondersteunen
- > Helpen om de agenda op te maken
- > Het overleg ondersteunen zodat iedereen zijn inbreng kan doen
- > Vragen van volwassenen helder vertalen naar de kinderen toe
- > Helpen om tot concrete afspraken te komen
- > Zorgen dat iemand een verslag opstelt
- > De vertegenwoordigersfunctie bewaken en ondersteunen
- > De vergaderingen levendig en leuk maken en houden

Vertegenwoordigen en ondersteunen op klas- en schoolniveau

Leerlingen uit de leerlingenraad vertegenwoordigen de belangen van andere leerlingen. Vertegenwoordigen is een erg moeilijke taak (waar ook veel volwassenen het moeilijk mee hebben) en niet afgestemd op of typisch voor kinderen. Soms botsen de belangen of is de eigen visie tegenstrijdig met wat gebracht moet worden. Of verdenken leerlingen hun vertegenwoordiger ervan dat hij hun standpunten niet correct weergeeft.

Jo is lid van de leerlingenraad en gaat heel graag naar zee. In het kringgesprek om de leerlingenraad voor te bereiden, beslist de klas een uitstap naar de Ardennen te bepleiten. Jo moet deze keuze op de leerlingenraad gaan verdedigen. Maar uiteindelijk beslist de leerlingenraad om dit jaar een stad te bezoeken. Terug in de klas moet Jo deze keuze medelen. De anderen hebben zo hun twijfels of Jo wel hard genoeg voor de Ardennen gegaan is.

De vertegenwoordigersfunctie vraagt veel ondersteuning van betrokken en gemotiveerde leerkrachten. Een leerlingenraad werkt pas goed als er in de klas genoeg aandacht gaat naar voorbereiding en verwerking van elke bijeenkomst.

Context

Een leerlingenraad functioneert maar als alle betrokkenen op school er de functie van erkennen. Hij loopt best binnen een schoolteam met een sterk ontwikkelde overlegcultuur.

Om elkaar goed te begrijpen, vergt een leerlingenraad van kinderen en volwassenen heel wat vaardigheden. Leerkrachten en directie moeten behoedzaam omspringen met de leerlingen, ze niet omver blazen met verbaal geweld. Een leerlingenraad is een proces dat nooit af is. Alle betrokkenen moeten bereid zijn om er genoeg tijd voor vrij te maken.

Valkuilen

- > Een valkuil is dat altijd maar dezelfde, communicatief en vooral verbaal sterke leerlingen aan bod komen. Taalarme of sociaal zwakkere kinderen dreigen uit de boot te vallen.
- > Hoe voorkom je dat de school vrijblijvend omspringt met de adviezen van de leerlingenraad?
- > Hoe integreer je de leerlingenraad in het hele schoolgebeuren? Thema's van volwassenen die rechtstreeks of onrechtstreeks invloed hebben op de kinderen, moeten ook hier aan bod kunnen komen. Anderzijds mogen de volwassenen niet eenzijdig de agenda van de leerlingenraad bepalen.
- > Er is een risico dat de vertegenwoordigers zich meer of beter gaan voelen dan hun medeleerlingen.
- > De kans bestaat ook dat je kinderen te veel in een volwassenenstructuur of in een vergadercultuur stopt. Met bijvoorbeeld grote verkiezingsshows, met verschillende functies voor de deelnemers, met naamkaartjes enz.
- > De leerlingenraad mag niet alleen maar een uithangbord van de school zijn.
- > Let op dat de leerlingenraad niet alleen maar een klachtenbank wordt.
- > Let er ook op dat de leerlingenraad niet te autonoom gaat werken: dan sijpelt er weinig of niets door naar het klasniveau. De begeleider en de kinderen leveren veel inspanningen, werken veel uit, maar onderhouden hun communicatie niet. Daardoor stuiten sommige beslissingen op verzet of worden ze niet gedragen door de rest van de school.
- > Verwar leerdoelen niet met participatiedoelen.

EEN AFGEROND GEHEEL?

De vorm die het best past

Het is een uitdaging om met al je creativiteit samen te zoeken naar **de best passende vormen van participatie**. Het is een kracht en een uitnodiging. Samen met de leerlingen op zoek gaan naar de vormen die zij zelf het meest geschikt vinden, die het best bij hun behoeften aansluiten: het is al een project op zich.

Hou er wel rekening mee dat niet alle thema's via hetzelfde kanaal aan bod moeten komen. Veel thema's die werkgroepen bespreken, kun je ook in een leerlingenraad behandelen. Maar zijn de vertegenwoordigers van een leerlingenraad van zoveel onderwerpen op de hoogte? Is het niet efficiënter en eerlijker om kinderen uit te nodigen die bij het onderwerp betrokken zijn? Door per onderwerp telkens met andere leerlingen te werken, laat je vanzelf meer leerlingen aan bod komen.

De vormgeving van de participatie op jouw school wordt wellicht een mix van tijdelijke participatievormen, meer structurele, maar vooral informele participatie. Een mix die je zelf ontwikkelt, helemaal op maat van jouw school of klas.

Een constante zorg

Onze wandeling doorheen de leerlingenparticipatie zit er bijna op. Het is een wandelpad dat nooit stopt. Telkens opnieuw moet je nieuwe paden bewandelen.

Ongetwijfeld rijzen er vragen. Misschien voel je je onzeker omdat deze manier van met elkaar omgaan nog wat nieuw is? Natuurlijk maak je fouten, net als de leerlingen en de directie: dat hoort er nu eenmaal bij. Kinderen en volwassenen zijn geen robots die samen feilloos een parcours afleggen.

Bovendien verandert de schoolbevolking elk jaar. Dus moet je er elk jaar opnieuw flink tegenaan gaan. Ook je school zelf blijft constant bewegen en evolueren.

Wat wil dat zeggen?

Dat leerlingenparticipatie op de basisschool niet ineens opdaagt als een afgerond geheel. Het is een **voortdurende zorg**. Het veronderstelt een actieve houding. Een reflex om leerkrachten en leerlingen constant te informeren en te betrekken bij beslissingen, veranderingen, uitdagingen of problemen op school. Dat vraagt duidelijkheid over waar leerlingen met welke thema's terechtkunnen. Achteraf vertel je de leerlingen wat er met hun suggesties verder gebeurde. Leerlingenparticipatie blijft dus **niet vrijblijvend**, vraagt **doorzichtige afspraken en procedures**. Een constante zorg voor de informele en de formele participatie.

Participatie heeft dus minder te maken met een toestand die je kunt bereiken, met een tastbaar eindpunt. Het gaat veel meer om de **eigenschappen of houdingen die je kunt verwerven en die je dus moet leren**.

Een onderwijzer in de eerste klas kan zeggen: 'Bij mij hebben ze leren lezen.' Het korps van een participatieve school kan zeggen: 'Bij ons hebben ze geleerd hoe je **samen school maakt**.'

In het begin vraagt het zeker tijd, maar wees gerust: het is tijd die op termijn beslist rendeert. En denk erom dat participatie ook plezierig mag en kan zijn.

NUTTIGE ADRESSEN

NUTTIGE ADRESSEN

Heel wat organisaties werken rond kinderpacticatie. We sommen ze hier niet allemaal op. Dit zijn alleen de eerste aanspreekpunten voor leerlingenparticipatie en organisaties die betrokken waren bij 'Oprechte Deelneming'. Neem ook een kijkje op de websites verderop.

Forum Leerlingenparticipatie

Het Forum Leerlingenparticipatie organiseert bijeenkomsten voor scholen (directies, leerkrachten, leerlingen) om kennis te maken met methodieken rond leerlingenparticipatie, en om ervaringen en expertise uit te wisselen met collega's van andere scholen. Dat gebeurt drie keer per jaar in de vijf Vlaamse provincies, apart voor basis- en secundair onderwijs. Het Forum werkt netoverstijgend.

Het Forum bereik je via Provinciaal Onderwijs Vlaanderen dat instaat voor de coördinatie. Wil je weten waar en wanneer je in jouw buurt terecht kunt voor zo'n Forum? Stuur dan een mailtje naar: info.forumleerlingenparticipatie@g-o.be.

De leden van het Forum gaven advies bij de derde druk van 'Oprechte Deelneming'.

Provinciaal Onderwijs Vlaanderen (POV)

Boudewijnlaan 20/21, 1000 Brussel

Tel: 02 514 19 00

E-mail: provinciaal.onderwijs@pov.be

Website: www.pov.be

GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap

Pedagogische Begeleidingsdienst

Emile Jacqmainlaan 20, 1000 Brussel

Tel: 02 790 96 10

E-mail: lut.stroobants@g-o.be

Website: www.g-o.be/pbd

Vlaams Secretariaat voor het Katholiek Onderwijs (VSK/O)

Pedagogische Begeleidingsdienst van het Katholiek Onderwijs (PBDKO)

Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Tel: 02 507 07 07

E-mail: pbdko@vsko.be

Website: www.vsko.be

Onderwijssecretariaat voor Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap (OVSG)

Pedagogische Begeleidingsdienst

Ravensteingalerij 3 bus 7, 1000 Brussel

Tel: 02 506 41 50

E-mail: info@ovsg.be

Website: www.ovsg.be

Federatie van Onafhankelijke Pluralistische Emancipatorische Methodescholen (FOPEM)

Kartuizerlaan 20, 9000 Gent

Tel: 09 233 94 90

E-mail: fopem@skynet.be

Website: <http://users.skynet.be/fopem>

Freinetbeweging Vlaanderen

E-mail: info@freinetbewegingvlaanderen.be
Website: www.freinetbewegingvlaanderen.be

Doedèskadèn vzw

Bij Doedèskadèn kun je terecht voor pedagogische studiedagen, vormingen en ondersteuning op maat om inspraak en participatie op je school mee vorm te geven.

Tel: 0485 74 00 06

E-mail: info@doedeskaden.be

Website: www.doedeskaden.be

Voor Doedèskadèn is Jan Van Dijck medeauteur van 'Oprechte Deelneming'.

Kinderrechtencommissariaat

Het Kinderrechtencommissariaat ziet toe op de naleving van het VN-Kinderrechtenverdrag op de verschillende Vlaamse beleidsniveaus, doet onderzoek naar de leefomstandigheden van kinderen en jongeren en treedt op als vertolker van de rechten, belangen en noden van het kind. Het Kinderrechtencommissariaat is opgericht en gefinancierd door het Vlaams Parlement als onafhankelijke instantie.

De Kinderrechtencommissaris rapporteert en adviseert rechtstreeks aan het Vlaams Parlement over de problemen van kinderen en jongeren. Op grond van die rapporten en adviezen stimuleert het commissariaat het Vlaams Parlement om op de verschillende beleidsdomeinen een kindvriendelijk beleid te voeren.

Deze werkmap kan je (gratis) bestellen bij het Kinderrechtencommissariaat. Het Kinderrechtencommissariaat begeleidt geen scholen rond participatie of andere thema's.

Jij en je leerlingen kunnen er wel terecht met (info-)vragen, klachten over mogelijke schendingen van rechten van kinderen en voor beleidssuggesties over kinderrechten.

Je kunt er voor je leerlingen (gratis) materiaal bestellen rond kinderrechten (K30, inkleurposter kinderrechten, voorstellingsfolder Kinderrechtencommissariaat). Ook de Megafoonbrochure 'Actietips voor leerlingen met ideeën' kun je er voor je leerlingen (gratis) bestellen.

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86, 1000 Brussel

Tel.: 02-552 98 00

Fax: 02-552 98 01

E-mail: kinderrechten@vlaamsparlement.be

Website: www.kinderrechten.be

Voor het Kinderrechtencommissariaat is Hilde Cnudde medeauteur van 'Oprechte Deelneming'.

Vlaamse Scholierenkoepel (VSK)

De Vlaamse Scholierenkoepel vzw is de koepel van leerlingenraden en de officieel erkende spreekbuis van scholieren in het secundair onderwijs. VSK geeft in secundaire scholen vormingen en trajectbegeleidingen over leerlingenparticipatie en leerlingenraden. Jaarlijks organiseert VSK actiedagen en inspraakdagen.

Informatie over het aanbod van VSK vind je via de website www.vsknet.be. Of je kan contact opnemen via info@vsknet.be of tel 02 215 32 29.

Surf ook eens naar deze websites

Wil je meer lezen over wat er zoal beweegt rond en bestaat over participatie? Neem dan een kijkje op:

- > **www.doedeskaden.be** (Doedèskadèn, informatie over participatie en het aanbod naar scholen en andere organisaties rond participatief werken)
- > **www.kinderrechten.be** (Kinderrechtencommissariaat, 'je bent ouder dan 18-site', o.a. downloaden van werkmap 'Oprechte deelneming')
- > **www.wijsneus.org** (Filosofen met kinderen, vragen en suggesties over filosofen met kinderen in de klas)
- > **www.leefsleutels.be** (Leefsleutels, vormingen, begeleidingen en publicaties over o.a. sociale vaardigheden en kringgesprekken)
- > **www.cps.nl** (CPS Onderwijsontwikkeling en advies over coöperatief leren)
- > **www.vsknet.be** (Vlaamse Scholierenkoepel over leerlingenraden secundair onderwijs)
- > **www.whatdoyouthink.be** (What do you think?-project van Unicef België over participatie van kinderen bij het rapporteringsproces rond het Kinderrechtenverdrag)
- > **www.dekrachtvanjestem.be** (De kracht van je stem, over opvoeden tot democratie met o.a. lesmateriaal)
- > **www.globelink.be** (Globelink, o.a. over het Scholierenparlement)
- > **www.yetiworld.be** (Yeti, tijdschrift voor en door kinderen met o.a. informatie over participatie)
- > **www.klasse.be** (Klasse, tijdschrift voor leerkrachten met o.a. tips over participatie)
- > **www.kleurbekennen.be** (Informatie over participatief opvoeden tot wereldburger)
- > **www.steunpuntgok.be** (Informatie over gelijke onderwijskansen, leerlingenparticipatie en ouderparticipatie)
- > **www.milieu Zorg op school.be** (Informatie en ondersteuning om op school participatief te werken rond milieu (MOS))
- > **www.vives-vzw.org** (Vivès, Informatie over kinderrechten en kinderpacticipatie, ondersteunend aanbod rond participatie op aanvraag mogelijk)
- > **www.k-s.be** (Onderzoekscentrum Kind en Samenleving, focus op participatie van kinderen in ruimtelijke projecten, o.a. aanbod voor de inrichting van kindvriendelijke schoolspeelplaatsen)
- > **www.spelinfo.be** (Centrum Informatieve spelen gaf mee vorm aan het schoolparticipatieproject waarover het gaat in 'Oprechte Deelneming, spelbegeleidingen o.a. rond participatie)
- > **www.inpetto-jeugddienst.be** (In Petto, maakt de verbinding tussen participatie, informatie en preventie. Informatie en ondersteuning bij jeugdadviseurs, peerbevraging en verbetergroepen.)
- > **www.cego.be** (Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs, boeken en leermiddelen over welbevinden, betrokkenheid, ervaringsgerichtheid,...)

Participatie van kinderen is een aspect van een veel breder kinderrechtenverhaal. Voor meer informatiemateriaal of vormingspakketten over kinderrechten kun je terecht op:

- > **www.kinderrechten.be** (Kinderrechtencommissariaat, informatie, vragen en klachten over kinderrechten)
- > **www.kinderrechteneducatie.be** (Kinderrechteneducatie, educatief materiaal rond kinderrechten)
- > **www.kinderrechtswinkel.be** (Kinderrechtswinkel, informatie en educatieve pakketten en koffers rond kinderrechten)
- > **www.unicef.be** (Unicef België, projecten en informatief materiaal rond kinderrechten in en buiten België)
- > **www.vormen.org** (Vormen, over mensenrechten- en kinderrechteneducatie)
- > **www.kinderrechtencoalitie.be** (De kinderrechtencoalitie, een groepering van niet-gouvernementele organisaties, actief rond kinderrechten, informatie over kinderrechten thema's)
- > **www.jeugdenvrede.be** (Jeugd en Vrede, educatief materiaal rond kinderrechten)
- > **www.kinderrechtendorp.be** (Informatie over kinderrechten en actoren actief rond kinderrechten)
- > **www.vives-vzw.org** (Vivès, Informatie over kinderrechten en kinderpacticipatie, educatief aanbod rond kinderrechten)

Eindnoten

- 1 Bronnen:
Jan Van Gils, *Duel of duet. Een toekomst voor kinderpaticipatie*, Bakermat (i.s.m. Onderzoekscentrum Kind en Samenleving), Mechelen, 2001.
Francis Van Dinter, *Participatie. Het verleggen van de grens tussen luisteren naar kinderen en hen iets laten zeggen, hen raad vragen en rekening met hen houden*. In: *Het gat in de muur. Over preventie in het basisonderwijs*. Garant, Leuven-Apeldoorn, 2001, pag. 55-78
Judy Cashmore, *Promoting the participation of children and young people in care*, in: *Child Abuse & Neglect*, 26, 837-847, 2002.
Heinke Janssen en Marianne Reij, *Wacht maar af totdat ik koning ben. Suggesties voor Kinderparticipatie*. IMCO, Purmerend, 1996.
Jan Laurens Hazekamp, *Wij kunnen in hun schoenen kijken. Leerlingenparticipatie in het voortgezet onderwijs*, in: *Tijdschrift voor onderwijs en opvoeding*, jaargang 60, nummer 3/4, maart/april, 2001, pag. 38-40.
José Rijnen, *Vraag het ze zelf! Praktijkboek kinderinspraak bij het inrichten van speelruimte*. Lans, Utrecht, 1989.
- 2 Dit was ook het advies van het Kinderrechtencommissariaat over het ontwerp van participatiedecreet, dat formeel raden als enig participatiemiddel naar voor schoof.
- 3 Heinke Janssen en Marianne Reij, *Wacht maar af totdat ik koning ben. Suggesties voor Kinderparticipatie*. IMCO, Purmerend, 1996.
- 4 Eugeen Verhellen, Jan Van Gils, Hans Annoot en Valeer Van Achter, *Rechten van het kind in en door het onderwijs*. Acco, Leuven/Amersfoort, 1999.
- 5 Basis voor dit thema is: Eugeen Verhellen, Jan Van Gils, Hans Annoot en Valeer Van Achter, *Rechten van het kind in en door het onderwijs*. Acco, Leuven/Amersfoort, 1999.
- 6 Bronnen:
José Rijnen, *Vraag het ze zelf! Praktijkboek kinderinspraak bij het inrichten van speelruimte*. Utrecht, LANS, 1989
Chico Detrez, *Leerlingenparticipatie in het basisonderwijs*, in: *Praktijkgids voor het basisonderwijs*. Wolters Plantyn, Mechelen, 2002.
Stedelijke Jeugddienst Gent, *cel speelruimtebeleid, Inspraak in 't spel. Handleiding voor doe-het-zelver*. Onuitgegeven publicatie van de Stedelijke Jeugddienst Gent, cel speelruimtebeleid. Een samenwerkingsproject tussen de gentse ambtenaar speelruimtebeleid en de Universiteit Gent, 1999.
J.A.M.Rijnen en E.T.Schreuder, *Geef ze de ruimte! Kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang*. NIZW, Utrecht, 1997.
Sara Gibbs, Gillian Mann en Nicola Mathers, *Child-to-Child: a practical guide. Empowering Children as Active Citizens*. The Child-to-Child Trust, Londen, 2002.
Peter Dekeyser, *De schoolspeelplaats. Speelse ideeën en adviezen voor een concrete aanpak*. Garant, Leuven, 1998.
- 7 Luk Bosman, *Gezamenlijk een werksysteem ontwerpen. Een opmaat naar de participatieve klas*. In *Impuls*, Acco, maart 2003.
- 8 Concernafdeling Communicatie van de Gemeente Breda, *De regels van het spel*. Salsedo, Breda, 1996.
- 9 Heinke Janssen en Marianne Reij, *Wacht maar af totdat ik koning ben. Suggesties voor Kinderparticipatie*. IMCO, Purmerend, 1996.
- 10 Heinke Janssen en Marianne Reij, *Wacht maar af totdat ik koning ben. Suggesties voor Kinderparticipatie*. IMCO, Purmerend, 1996.
- 11 Heinke Janssen en Marianne Reij, *Wacht maar af totdat ik koning ben. Suggesties voor Kinderparticipatie*. IMCO, Purmerend, 1996, pag. 18.
- 12 Project 'De Groene valei' – Jeugddienst Gent.
- 13 Deze methodiek gebruikten we op de coachingdagen van het schoolparticipatieproject. Met knip- en plakwerk uit tijdschriften maakten we een collage van alle schoolbetrokkenen.
- 14 Sara Gibbs, Gillian Mann en Nicola Mathers, *Child-to-Child: a practical guide. Empowering Children as Active Citizens*. The Child-to-Child Trust, Londen, 2002.
- 15 Collegio – www.collegio.nl
- 16 Jan Van Gils, *Duel of duet. Een toekomst voor kinderpaticipatie*, Bakermat (i.s.m. Onderzoekscentrum Kind en Samenleving), Mechelen, 2001, pag. 91-107.
- 17 Mariët Förner, Brenda Kenter en Simon Veenman, *Coöperatief leren in het basisonderwijs. CPS, onderwijsontwikkeling en advies*, Amersfoort, 2003, pag. 80-82.
- 18 Sara Gibbs, Gillian Mann en Nicola Mathers, *Child-to-Child: a practical guide. Empowering Children as Active Citizens*. The Child-to-Child Trust, Londen, 2002, pag. 64.
- 19 De eindevaluatie van het schoolparticipatieproject gebruikte deze methode. Dat leverde heel wat zinvolle informatie op voor deze participatiemap.
- 20 Saskia De Groof en Mark Elchardus, *Leerlingenparticipatie nader bekeken. Een kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar de betekenis en het belang van participatie op school*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs, Afdeling Beleidscoördinatie, Brussel, 2003.
- 21 Bron: Chico Detrez, *Werken met Klankbordgroepen*, in: *Handboek Leerlingenbegeleiding*. Wolters Plantyn, Mechelen, 2001, pag. 87-94.
- 22 Chico Detrez, *Werken met Klankbordgroepen*, in: *Handboek Leerlingenbegeleiding*. Wolters Plantyn, Mechelen, 2001, pag. 87-94.
- 23 Deze omschrijving is vooral gebaseerd op documenten van de organisatie collegio: www.collegio.nl, de organisatie collegio in Nederland
- 24 Valérie Carette, *Opvoedingsondersteuning en bijzondere jeugdzorg. Deel III: Verbetergroepen*. CBGS-Werkdocument 2003/3, Brussel, 2003, pag. 9.
- 25 Bron: Ingrid de Jong, *Training procesbegeleiding*: www.collegio.nl, de organisatie collegio in Nederland, 2003.
- 26 Bron: Ingrid de Jong, *Training procesbegeleiding*: www.collegio.nl, de organisatie collegio in Nederland, 2003.
- 27 Bron: Ingrid de Jong, *Training procesbegeleiding*: www.collegio.nl, de organisatie collegio in Nederland, 2003.
- 28 Bron: Ingrid de Jong, *Training procesbegeleiding*: www.collegio.nl, de organisatie collegio in Nederland, 2003.
- 29 Valérie Carette, *Opvoedingsondersteuning en bijzondere jeugdzorg. Deel III: Verbetergroepen*. CBGS-Werkdocument 2003/3, Brussel, 2003.
- 30 Bron: Ingrid de Jong, *Training procesbegeleiding*: www.collegio.nl, de organisatie collegio in Nederland, 2003.
- 31 Interessante oefeningen en tips voor leerlingenraden vind je in deze twee boeken:
1) Dominique Bastin, Alex Polfliet, Leen Schillemans en Jan Van Damme, *Leerlingenraad en daad. Praktisch handboek voor leerlingenraden*. Vlaamse Scholierenkoepel vzw en Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 2000.
2) Francis Van Dinter, *Inspraak en participatie op school. Naar een leerlingbetrokken school*. Koning Boudewijnstichting en Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1999.
- 32 Misschien heet het Steunpunt Leerlingenparticipatie ondertussen al 'Expertisecentrum'. Dat was toen deze map in druk ging nog niet helemaal duidelijk.

Hoe zit het bij jou op school met leerlingenparticipatie?

Deze werkmap bundelt inspirerende ervaringen van basisscholen rond leerlingenparticipatie. Leerlingen betrekken bij het hele klas- en schoolgebeuren is het uitgangspunt. Omdat participatie een recht is. En omdat de neveneffecten van participatie mooi meegenomen zijn: meer betrokkenheid van iedereen zorgt ervoor dat iedereen gemotiveerder naar school komt. Je school wordt er warmer, fijner, leefbaarder van.

Leerkrachten, directie en leerlingen staan elke dag opnieuw voor de boeiende uitdaging om participatief met elkaar om te gaan. Deze werkmap geeft je handige tips en leuke suggesties over hoe je dat het best aanpakt.

Oprechte deelneming

Bestaat de school nog waar leerlingen eigenlijk niet meetellen? 'Oprechte deelneming' is een uitnodiging om dat soort school samen te begraven.

Voor jouw school is deze werk- en inspiratiemap een pleidooi voor oprechte deelneming: geen nep- maar oprechte participatie. Participatie heeft pas zin als leerlingen en leerkrachten samen voelen dat ze op school iets kunnen veranderen, dat de school hun ideeën – en dus hun persoon – oprecht serieus neemt.

Veel plezier samen!

'De school is van iedereen. Groot én klein moet kunnen meedoen op school: zijn mening zeggen en mee kiezen wat er op school gebeurt. Als we meepraten, kunnen we de school toffer maken. En de school kan altijd toffer. Altijd.'

Jeroen, vijfde klas

met de steun van de
Vlaamse Overheid

